

Næromsorgsør



# Næromsorgsør

En evaluering av et hjemmebasert tiltak  
for jenter i alderen 14-18 år.

Av  
Solveig Sagatun

## Sammendrag

Denne rapporten er en beskrivende evaluering av Næromsorg Sør`s arbeid med jenter i alderen 14-18 år. Næromsorg Sør er en privat stiftelse som presenterer seg blant annet som et tiltak som retter fokus på jenter og gutter i alderen 13-18 år, der rus-, psykiatri- eller atferdsproblematikk er utprega, og deres familier. Det er et nærmiljø-/næromsorgstiltak, som også kan være et alternativ til institusjonsplassering. Det jobbes med relasjoner og målet er å skape ny mestringstillit både hos jenta/gutten og familien. Tiltaket benyttes av barneverntjenesten som et hjelpetiltak med hjemmel i Lov om barneverntjenester § 4-4, første ledd. Problemene til jentene som utgjør utvalget i denne undersøkelsen beskrives som skulking, lese- og skrivevansker, rusmisbruk, slåssing hjemme og på skolen, truing og ødeleggelse hjemme, selvskading, sosial angst og tvangshandlinger. Det som trekkes fram i denne undersøkelsen er hva miljøterapeutene i Næromsorg Sør gjør i samspill med jenter og deres foreldre, hvordan de deltar i omsorg på hjemmebane, og hva de gjør for å støtte opp om jentenes bevegelser på ulike områder utenfor hjemmet. Disse spørsmålene følges opp og utformes som mer detaljerte problemstillinger i de to analysekapitlene; omsorgspraksis som grensesetting (kapittel 4) og omsorgspraksis som utviklingsstøtte (kapittel 5). Kvalitative intervjuer med jenter som tiltaket er rettet mot, deres foreldre og miljøarbeidere utgjør datamaterialet for undersøkelsen.

Skriftserien nr. 143e

98 sider

Pris: 120,- NOK

ISSN: 1504-9299 (elektronisk utg.)

ISBN: 978-82-7117-633-4 (elektronisk utg.)

© Universitetet i Agder, 2007

Serviceboks 422, N-4604 Kristiansand

Design: Universitetet i Agder

Emneord:

Hjemmebasert tiltak  
Barnevern  
Miljøarbeid  
Kjønn  
Ungdom

## Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	7
2. Forståelser av seg selv og sine omgivelser.....	11
2.1 Forståelse av utvikling i et kulturpsykologisk perspektiv .....	12
2.2 Forståelse av relasjoner mellom voksne og barn i familien .....	13
2.3 Betydning av kjønn i samspillsrelasjoner.....	14
3 Innblikk i hverdagslivets hendelser – metode for datainnsamling.....	17
4 Omsorgspraksis som grensesetting .....	19
4.1 Autoritetsforhold .....	20
4.2 Anerkjennelse av den kompetansebaserte autoriten både hos både mødre og fedre, mens den posisjonsbaserte etterspørres hos fedre i enkeltsituasjoner .....	23
4.2.1 Styrking av mødres kompetansebaserte autoritet.....	24
4.2.2 Styrking av fedres posisjonsbaserte autoritet i enkelte konfliktsituasjoner .....	29
4.3 Hjemmet/familien som kontekst for autoritetsutøvelse .....	33
4.4 Styrking av foreldres autoritet med en instans utenfor familien .....	34
5 Omsorgspraksis som utviklingsstøtte.....	37
5.1 Utviklingsstøtte som stillasbyggingssprosess.....	40
5.1.1 Fange opp og forsterke den veilededes interesse for oppgavene .....	42
5.1.2 Forenkle oppgavene .....	45
5.1.3 Understøtte retningen på oppgavene .....	48
5.1.4 Peke ut viktige sider ved oppgaven.....	50
5.1.5 Frustrasjonskontroll.....	51
5.1.6 Lette oppgavene ved `modeling` .....	54
5.2 Unge jenter som aktive og skapende deltakere .....	59
5.3 Hva slags kvinnelighet kommer til uttrykk i miljøterapeutenes utviklingsstøttende virksomhet?.....	61
5.3.1 Varierte kvinneligheter med vekt på følelser, nærhet, utseende, selvstendighet og avhengighet .....	62
5.4 Miljøterapeuter konstruerer seg selv som kjønn .....	69
5.5 Hvordan ser livssituasjonen til de fire jentene ut på intervju tidspunktet .....	72
Oppsummering.....	75
Litteraturreferanser .....	79
Vedlegg 1	
Vedlegg 2	



# 1. Innledning

Undersøkelsen handler om fire jenter og deres omgivelser, spesielt foreldre og miljøterapeuter. Det som er spesielt for disse jentene er at barnevernet engasjerte Næromsorg Sør som hjelpetiltak for dem da de var mellom 14 og 18 år. Bakgrunnen var at problemene deres ble vurdert som så alvorlige at det var behov for å sette inn tiltak. Problemene ble beskrevet som skulking, lese- og skrivevansker, rusmisbruk, slåssing hjemme og på skolen, truing og ødeleggelse hjemme, selvskading, sosial angst og tvangshandlinger. Tiltakene var hjemlet i Lov om barneverntjenester § 4-4, første og andre ledd: Hjelpetiltak for barn og barnefamilier<sup>1</sup>.

Næromsorg Sør presenterer seg blant annet som et tiltak som retter fokus på jenter og gutter i alderen 13-18 år, der rus-, psykiatri- eller atferdsproblematikk er utprega, og deres familier. Det er et nærmiljø-/næromsorgstiltak, som også kan være et alternativ til institusjonsplassering. Det jobbes med relasjoner og målet er å skape ny mestringstillit både hos jenta/gutten og familien. Tilgjengeligheten 24 timer i døgnet sikrer familien at noen er der når de trenger det. Det er ingen forhåndsdefinert oppfatning om hvor lang tid hver enkelt sak vil ta. Mottoet for prosjektet er: Det er vår utfordring å tilpasse oss familien, ikke omvendt. Næromsorg Sør plasserer seg som et tiltak som imøtekommer Barne- og likestillingsdepartementet's (tidligere Barne – og familiedepartementet) etterspørsel etter hjelpetilbud for unge for å forhindre plasseringer utenfor hjemmet. I beskrivelsen av Næromsorg Sør vises det til hva BFD uttaler i sitt skriv om satsing på barn og ungdom, 2003, kap. 5; ”utsatte barn og unge skal sikres gode oppvekst- og levekår gjennom målrettede tiltak av god kvalitet og med høy rettssikkerhet”. ..”Det er et mål å finne fram til gode og varierte tiltak og hjelpetilbud til utsatte barn og unge for å forhindre plasseringer av barn og unge utenfor hjemmet”. Departementet har som to av ti hovedmål å ”øke fokuset på foreldrenes og familienes muligheter” og å ”styrke nærmiljøbaserte metoder for å

---

<sup>1</sup> Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, Sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien, for eksempel ved å oppnevne støttekontakt, ved å Sørge for at barnet får plass i barnehage, eller ved avlastningstiltak i hjemmet. På samme måten skal barneverntjenesten også søke å sette i verk tiltak som kan stimulere barnets fritidsaktivitet, eller bidra til at barnet får tilbud om utdanning eller arbeid, eller anledning til å bo utenfor hjemmet. Barneverntjenesten kan videre sette hjemmet under tilsyn ved at den oppnevner tilsynsfører for barnet (Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992)

forebygge og behandle alvorlige atferdsproblemer”. I Næromsorg Sør jobbes det parallelt med ungdommene og deres foresatte. En av miljøterapeutene skal ha ansvar for familieoppfølgingen, mens den andre har oppfølging av jentene/guttene. Helhetsperspektivet i prosess- jobbingen er av stor betydning, alle skal føle seg ivaretatt. Næromsorg Sør sitt sosialfaglige arbeid bygges opp med hjemmene som base, der samarbeid med de foresatte og ungdommene står i fokus. Ungdommene trenger i stor grad personlig fokus gjennom samtaler/aktiviteter, aktivt integrerings- og relasjons arbeid og fokus på det å være jente/gutt. Vi vil bruke TID på relasjonsbygging, dvs. følge familien gjennom prosesser der familiens egne ressurser og løsningsforslag kommer i første rekke. For å ha en systematisk og tett oppfølging av prosessene er det viktig med tilgjengelighet 24 timer i døgnet. Næromsorg Sør har utarbeida en metodisk modell, utviklingsprosessen i trinn, som skal være utgangspunkt for gjennomføring av det sosialfaglige arbeidet vi ønsker å få gjort (Prosjektbeskrivelse: NÆROMSORG SØR, et nytt fotfeste, vedlegg 2 s.1, 2 og 3).

Næromsorg Sør arbeider også i forhold til jenter og gutter over 18 år som bor utenfor hjemmet og som av forskjellige grunner trenger hjelp til å fungere på ulike arenaer i hverdagen. De driver en næromsorginstitusjon med døgnoppfølging rundt enkelte klienter. Døgnoppfølging og døgnetlig tilgjengelighet er et tilbud Næromsorg Sør stiller for alle sine klienter. I tillegg arbeider firmaet i forhold til småbarnsfamilier hvor fokuset er å sikre barna trygge oppvekstvilkår. Dette skjer gjennom foreldreveiledning i henhold til å skape en forutsigbar hverdag og å stimulere barna til positiv utvikling fysisk, sosialt og emosjonelt. Næromsorg Sør følger også opp unge mødre og prioriterer her veiledning i forhold til foreldrerollen samt samtale for å ivareta mors helse.

Det som trekkes fram i denne undersøkelsen er hva miljøterapeutene gjør i samspill med jenter i alderen 14-18 år og deres foreldre, hvordan de deltar i omsorg på hjemmebane, og hva de gjør for å støtte opp om jentenes bevegelser på ulike områder utenfor hjemmet. Dette er de generelle forskningsspørsmålene som utvikles videre i analysekapitlene knyttet til målsettingene i prosjektet (vedlegg 2 s.1 og 2):

De foresatte skal

- få nytt mot til å ta ansvar for sitt barn
- få gjeninnført sin voksen/foreldreautoritet
- få økt innsikt i hvordan egen rolle spiller inn i samspillet
- få økt sitt handlingsrepertoar, som fører til økt foreldrekompetanse

Ungdommene skal fungere positivt på arenaer som hjem, skole, fritid og sammen med venner gjennom:



- endring av negativ atferd
- økt selvinnsikt
- økt evne til å reflektere og hjelp til å utvikle språket
- selvstendighet - ansvar og valg
- mestringstillit

I alle de fire jentefamiliene som utgjorde utvalget i denne undersøkelsen ble det satt inn to kvinnelige miljøterapeuter, en som forholdt seg til foreldrene og en som forholdt seg til jenta. I en av familiene var det en periode tre miljøterapeuter, en mannlig og kvinnelig i forhold til foreldrene og en kvinnelig i forhold til jenta. Lederen for Næromsorg Sør uttaler at mannlige miljøarbeidere kan jobbe med jenter, men at det er langt i mellom dem. ”Det er ikke lett å finne noen som har den balansen som gjør at de kan gi jenter råd og veiledning på områder de ikke har opplevd selv, for eksempel på områder knyttet til seksualitet og kropp”, sier hun. At Næromsorg Sør hovedsakelig bruker kvinnelige miljøterapeuter i jentefamilier, både når jentene bor med begge foreldrene og når de bor alene med mødrene, skjerpet min interesse for hvilken betydning kjønn fikk i de kvinnelige miljøterapeuters samspill med mødre, fedre og jenter. Sosiale kategorier som for eksempel kjønn og alder er ikke påklistret og utenforliggende til det som egentlig er meg. Dette er de *gjengse meningsredskapene* som vi alle må forholde oss til, ikke bare for at vi skal bli forstått av andre, men for å kunne forstå og kjenne de ulike sider ved oss selv (Haavind 2000: 8). Betydning av kjønn blir derfor viktig når samspill utforskes som kontekst for jentenes utviklingsprosjekter.



## 2. Forståelser av seg selv og sine omgivelser

Fordi hensikten med undersøkelsen er å forstå hvordan miljøterapeuter, mødre, fedre og jenter konstruerer seg selv i pågående samspill med sine omgivelser lener jeg meg til sosialkonstruksjonisme som metateoretisk kunnskapskilde. Inspirert av sosialkonstruksjonistiske tilnærminger utforskes både voksne og unge mennesker, som noen som handler, ønsker, vil noe, opplever og skaper mening, som sosiale deltakere i sin konkrete verden (Wertsch 1991). Denne tilnærmingen ansporer til å anerkjenne den erfaringsbaserte kunnskapen til alle de involverte, som avgjørende kilder til informasjon. Den ansporer også til å anvende en metode for dataproduksjon som legger til rette for at de involvertes erfaringer kommer fram på en måte som legger til rette for å forstå samspill. Utgangspunktet i sosialkonstruksjonistiske tilnærminger er at det finnes ulike måter å se verden på, og at oppfatningene vil være preget av eget ståsted og ulike typer kunnskap. Ved hjelp av de tilgjengelige historiene om det å være kvinne/jente, mann/gutt, skaper vi kontinuerlig mening med våre erfaringer. I en kulturell sammenheng, med forskjellige bilder av hva det er å være kvinne/jente, hva det er å være mann/gutt osv, skaper vi mening og vi gjør det på en personlig måte i samspill med andre (Wertsch 1991).

Begrepet sosialkonstruksjonisme har den fordelen at det kan brukes som verb. Når vi for eksempel sier at en person konstruerer seg selv og sine omgivelser, blir begrepet prosessuelt og dynamisk. Forskere er opptatt av kreative, formende eller konstruerende aktiviteter. Begrepet brukes både i forhold til aktørens handling/praksis og språklige ytringer (Nilsen 2000). I denne undersøkelsen er hovedfokus på prosessene i handling/praksis, på hva som foregår i miljøterapeutenes samspill med jentene og deres foreldre. Malcolm Payne (1997) påpeker i en artikkel om sosialt arbeid og sosialkonstruksjonisme at ved å bruke sosialkonstruksjonismens ideer, kan en som sosialarbeider kontinuerlig være oppmerksom på den betydning vi har, ikke bare i å hjelpe mennesker vi arbeider med, men hvordan vi deltar med dem i en videre sammenheng ved å delta i sosial forandring. Vår deltakelse kan være i liten skala, men sosialkonstruksjonismen tilbyr oss en voldsom motivasjon ved å erkjenne at enhver handling og enhver deltakelse i sosiale prosesser, skaper en sosial bevegelse. Alt vi gjør har en betydning og innflytelse: Sosialarbeidere og mennesker som vi har kalt klienter, tar del i sosiale prosesser som gjør en forskjell. Sosialkonstruksjonisme gir grunnlag for å argumentere for at en sosialarbeider konstruerer og rekonstruerer sin praksis og at den konstruksjonen finner sted mellom praktikerne og deres klienter i den

konteksten hvor interaksjonen finner sted (Payne 1997). Jeg retter oppmerksomheten mot hva miljøarbeidere gjør når de deltar i omsorg i samspill med foreldrene og de unge jentene. Hvordan miljøarbeidere ser den enkelte jente bevege seg framover og konstruerer sin praksis ut fra det de ser. Sosialt arbeid, som denne undersøkelsen plasseres innenfor, har mange kunnskapskilder. Jeg henter mest inspirasjon fra kulturpsykologisk kunnskap. Det anvendes et kulturpsykologisk syn på utvikling som skiller seg fra tradisjonell utviklingspsykologi ved å være kulturelt og relasjonelt forankret, og som ser barnet som aktiv medskapere av seg selv og sin identitet, ikke som passiv mottaker av påvirkning.

## **2.1 Forståelse av utvikling i et kulturpsykologisk perspektiv**

Innenfor nyere kulturpsykologisk forskning er individ og kulturell kontekst som en uløselig enhet i forgrunnen. Kulturpsykologer er opptatt av at vi mennesker er i kontinuerlig samspill med, eller kontinuerlig innvevd i det sted og den tid vi er havnet i eller har plassert oss selv i. Å utforme seg selv og hverandre er ikke et ensomt arbeid som hver person gjør for seg selv, men det skjer i kollektiv ved etablerte tilhørigheter til eller i nye fellesskap med andre personer. Oppvekst involverer etablering av en identitet. Gjennom oppdragelse og samspill med andre formidles relevante trekk ved felleskulturen, og barn og unge blir gjort til kompetente aktører i de sosiale landskapene de beveger seg i. Et viktig aspekt ved en slik forståelse av utvikling er at barnet/ungdommen selv øver innflytelse på sine omgivelser. De er aktive medskapere av seg selv, ikke passive mottagere av påvirkninger. Dypt engasjerte i samhandling med omgivelsene ”gjør de seg større”, noe som betegnes som selvsosialisering (Dencik 1999). I et slikt perspektiv er ikke identitet nødvendigvis fastlagt i ungdomstiden. Den kan gå igjennom betydelige endringer i løpet av ens liv. Det er de prosessuelle aspektene som vies størst oppmerksomhet i kulturpsykologiske studier av menneskers utvikling. Utvikling betraktes som samskapte lokale prosesser som gir det enkelte mennesket muligheter for *selvskapning* som noe som pågår gjennom hele livet, ikke som naturlige prosesser med universell gyldighet. Fokus er på hvordan utviklingsforløp formes av de som deltar i dem, og hvordan dette er knyttet til de materielle, sosiale og kulturelle forholdene (Toverud m.fl. 2002: 23). Et slikt perspektiv hjelper meg til å oppdage hva de voksne som inngår i relasjoner til jentene forteller om jentenes ønsker som peker framover. Hvordan de voksnes anstrengelser er

motivert ut fra at jentene skal komme i gang med noen endringer som de selv ønsker, og som kan lede dem i retning av å leve et annerledes liv enn det de lever nå. Miljøterapeuters praksis i samspill med foreldrene og jentene utforskes som støtte og tilrettelegging av støttende omgivelser. Foreldres og miljøterapeuters handlinger/praksis sees som kontekst for de unges utviklingsprosjekter, ikke som faktorer eller variabler.

## **2.2 Forståelse av relasjoner mellom voksne og barn i familien**

I følge Giddens kjennetegnes et kulturelt ideal for moderne parforhold av en relasjonskonstruksjon som innebærer et møte mellom autonome individer, der legitimiteten består av gjensidig tilfredshet, av hva hver av partene kan få ut av den. Gjensidighet skapes ved at begge parter fremstår som intensjonale, og at deres bidrag passer sammen. Han mener at disse pågående intimitetsendringene i vår kultur er i ferd med å bli mer relevante ikke bare i parforhold, men også i andre intime relasjoner som for eksempel mellom foreldre og barn. I denne relasjonen nedtones plikt, avhengigheter, behov og sårbarhet. Likestilthet er en implisitt premiss i slike relasjoner og slik nedtones forskjellene mellom barn og voksne. Det er individet som vektlegges framfor generasjonsmessige og aldersmessige posisjoner. Frittstående selvforsynte individer representerer et tilbud til hverandre (Giddens 1993). Endringer i individualiserende retning, bidrar ikke bare til å "usynliggjøre" generasjonsmessige posisjoner i familien, men også til å "usynliggjøre" betydningen av kjønn i familierelasjoner.

I forbindelse med at familiestrukturen er endret ved individuering, intimisering og privatisering, har forskere blant annet reist følgende spørsmål: Hvordan defineres den nye familien? Hvordan fordeles autoritet og makt i den nye strukturen? Forhandlingsfamilier, avtalefamilier eller symmetriske familier, er begreper som oftest brukes for å definere middelklassefamilier (Jørgensen 1999). Trekk ved disse familiene er at oppgavefordelingen ikke er knyttet til kjønn eller alder, de er ikke gitte en gang for alle, men er gjenstand for forhandlinger. At oppgavene blir forstått som ikke å være knyttet til kjønn eller alder, gir familiene en mulighet til å utforme hverdagen alt etter som det passer for dem. Når forhandlingsfamilier nevnes, er det ofte den demokratiske familiestrukturen som fremheves. Denne familiestrukturen blir fremstilt som en motpol til den patriarkalske familien (Hennum 2002). Slike endringer

i forståelsesmåter kan oppfattes som en demokratisering av forholdet mellom barn og voksne, en større grad av likestilling. På det deskriptive planet kommer slike tendenser fram i begreper som `forhandlingsfamilien`, som betegner endringer i praksiser og idealer i retning av større demokrati og medbestemmelse i barns forhold til sine foreldre (Jørgensen 1999, Sommer 1997). Dette er en familie hvor foreldres posisjon i en struktur som rettferdiggjør en type oppdragelse basert på tradisjonell eksersis av autoritet og lydighet, har helt eller delvis blitt erstattet med pågående forhandlinger. Det er en familietype som reflekterer det økende fokus på barn som individer med deres egne behov og rettigheter. Inntreden av en forhandlingskultur i familien stiller nye krav til fedres og mødres kompetanse, som å vise følelser for sine barn. Gerhards (1988) og Giddens (1991,1993), har berørt betydningen av den økende intimiteten i relasjoner som en egenskap ved moderniteten. Foreldreskap basert på rettigheter og krav er blitt transformert til et relasjonelt foreldreskap som er emosjonelt basert. Det kan stilles spørsmål ved om selve betydningskategoriene barn og voksen til en viss grad oppløses og blir irrelevante innenfor denne forståelsesmåten av relasjoner. Samtidig vil barnets avhengighet og underlegenhet i forhold til voksne framstå som mindre synlig innenfor denne forståelsesmåten. På den ene siden framstår barnet sterkere som individ og relasjonspartner, på den andre siden blir maktulikheten mellom familiære relasjonspartnere fra ulike generasjonsmessige kategorier tildekket (Ulvik 2002:62). Det å tenke seg grensesetting inn i disse familiene preget av forhandlingsstruktur, byr på utfordringer. Ikke minst blir det et spenningsforhold når barnet i familien er en ung jente som og forelderen er en mor. Ett område som peker seg ut for utforsking, er innholdet og meningsaspektene ved den omsorgen miljøterapeutene deltar i. Hvordan miljøterapeutene tar i bruk tilgjengelige forståelser av omsorg, med henblikk på autoritetsutøvelse, gjennom råd og veiledning til mødre og fedre og i sin direkte kontakt med jentene, er temaer som særlig trekkes fram i kapittel 3.

### **2.3 Betydning av kjønn i samspillsrelasjoner**

Til grunn for valg av teoretisk ståsted ligger en forståelse av sosialt arbeid og barnevernsarbeid som *komplisert, relasjonelt og kontekstuel*, på linje med all menneskelig samhandling. Jeg tar hensyn til at stedet for samhandlingen mellom miljøterapeuter, foreldre og jentene er hjemmet/familien/nærmiljøet og ikke en

institusjon. Det relasjonelle og kompliserte er søkt ivaretatt ved å gi stemme til alle som inngår i samspillet. En sentral side ved det kontekstuelle er også hvilken betydning kjønn får. Det har vært uttalt mye kritikk av barnevernet og av sosialt arbeid for ikke å legge vekt på betydningen av kjønn (Bache- Hansen 2001, Kolfjord 1997, O'Hagan, K & Dillenburg, K. 1995, Swift, K. J. 1995). At det er viktig å utforske betydningen av kjønn tydeliggjøres enda mer på bakgrunn av at det synes som mødre har fått skylden når det går galt med barn og ungdom. Elisabeth Backe-Hansen påpeker at de bilder som tegnes av mødre i barnevernet viser primært til bilder av utilstrekkelighet og patologi (Bache-Hansen 2001). Hun påpeker at dette ikke er særegent for barnevernet, men at også barnepsykiatrien har en lang tradisjon med det amerikanske og engelske forfattere kaller "mother-blaming" (for eksempel Featherstone, 1997, Farmer & Owen 1998, Milner 1993).

Kjønn fungerer som et kulturelt betydningssystem. Det vil si et organiserende prinsipp for hvordan kvinner og menn forstår hverandre og seg selv, og slik skaper mening til virkeligheten de lever i. Hva menn og kvinner gjør og hvordan de samspiller, sammen med ideene og tolkninger av kjønnsforskjeller, utgjør et kjønnets betydningssystem. Begrepet kjønnssystem impliserer at de forskjellige elementer av kjønn er tenkt som i relasjon til og vurdert i lys av hverandre (Melhus, Rudie og Solheim 1992 i Hennem 2002). Kjønn er et meningsinnhold, påpeker Hanne Haavind (2000). Et kjønnsperspektiv tar utgangspunkt i at kjønn blir til i ulike menneskelige relasjoner, og opprettholder relasjoner. På den måten kan en vise hvordan kjønn preger situasjoner, det vil si at kjønn forstått som et perspektiv som man ser og forstår verden ut fra, åpner for en problematisering av tilsynelatende kjønnsnøytrale temaer, områder og situasjoner/handlinger (Widerberg 1992:290). Med et slikt perspektiv unngår en å behandle kjønn som en variabel som innebærer en objektivisering av kjønn, hvor en ser bort fra hvordan kjønn er en aktiv del av relasjoner mellom mennesker og konstituerer og opprettholder relasjoner. Kvinnelighet og mannlighet er for Haavind deskriptive begreper, ikke knyttet til forestillinger om hvordan kvinner og menn bør være. De er tomme for innhold inntil man går ut og undersøker menns og kvinners liv. Innholdet i kvinnelighet og mannlighet blir følgelig kulturspesifikt og foranderlig (Haavind 1977). Kjønnets uttrykk og form kan endre karakter uten at innholdet, ideen og verdien om kjønn nødvendigvis endres. En av grunnene er at noen ideer eller praksiser viser seg å være mer motstandsdyktige overfor endringer enn andre. Dette er verdier, ideer eller praksiser som er delt mellom alle sosiale aktører i et samfunn, som er selvinnsynende og tatt for gitt, og det settes dermed ingen spørsmålsteget ved dem (Hennem 2002). Alle kulturmedlemmer vet hva som antar et kvinnelig og et mannlige

betydningsinnhold, selv når de bryter med det. Likestilling kan være et uttalt mål, med stor oppslutning, men mannlig dominans og kvinnelig underordning blir fremdeles reproduisert, gjerne med andre begrunnelser (Haavind 2002b: 10 og 11).

Gjennom lesning av datamaterialet fra samtalene med alle de involverte ble jeg oppmerksomhet på de kjønnskapende prosessene, slik de ble næret av jentenes samspill med forelderen, miljøterapeuten og jevnaldrende. Det var fortellinger om relasjoner mellom jentene, deres mødre og fedre, om maktkamper, hvem som skulle bestemme. Det var fortellinger om hvordan jentene markerte seg blant jevnaldrende, at det for eksempel var viktig å fremstå med et perfekt ytre. Det var fortellinger om nære relasjoner som miljøterapeuter prøvde å etablere med jentene og fortellinger om nære relasjoner til venninner som miljøterapeuter støttet opp om. Et analytisk blikk for kjønns betydning i miljøterapeutenes samspill med mødre/fedre og i direkte kontakt med jentene når det handler om autoritetspraksis på hjemmebane blir trukket fram i kapittel 3 om grensesetting. Et analytisk blikk for kjønns betydning ble også viktig når jeg utforsket hva slags støtte jentene i samspillet med miljøterapeutene i ulike situasjoner på flere områder i hverdagslivet. Dette blir trukket fram i kapittel 4 om utviklingsstøtte.



### 3 Innblikk i hverdagslivets hendelser – metode for datainnsamling

Utgangspunktet for undersøkelsen var en henvendelse fra Næromsorg Sør om å gjøre en evaluering av deres arbeid med ungdommer. Antall informanter og utvalg ble avtalt mellom lederen for tiltaket og meg som forsker. Foreldre og miljøterapeuter til fire jenter og to jenter ble intervjuet en gang. Med foreldrene og miljøterapeutene til to av jentene ble intervjuene gjort mens tiltaket fortsatt var i gang. En av disse jentene ble intervjuet, den andre ønsket ikke å delta. For en av jentene var tiltaket nylig avsluttet. Denne jenta ville heller ikke delta i intervju. For den fjerde lå erfaringene med miljøterapeut noen år tilbake i tid. Hun deltok i intervju. To av jentene bodde med begge biologiske foreldre, de to andre bodde med mødre. Fedrene til de to jentene som ikke bodde sammen med mødre er ikke intervjuet.

For å få innsikt i samspillet mellom de tre aktørene, jentene, miljøarbeiderne og foreldrene var jeg interessert i å høre om hendelser knyttet til de unges hverdagsliv i hjemmet, hendelser relatert til skole/arbeid, til fritidsaktiviteter og til jevnaldrende. I intervjuene tok jeg utgangspunkt i en måte å intervju på som omtales som *livsformintervju*. Denne formen for intervju ble først lansert av Hanne Haavind (1987). Agnes Andenæs har senere tilpasset det til samtaler med små barn og deres omsorgspersoner (1996a), og senere er det en rekke forskere som har benyttet seg av det ved å tilpasse det til sine formål (Gulbrandsen 1998, Solberg 1996, Ulvik 2005). Dette er ikke en standardisert metode for datainnsamling, men heller et idégrunnlag for å få tak i konkrete episoder og konkrete handlinger. Samtalene med informantene fokuseres omkring hverdagslivet. Den tidsmessige rekkefølgen av hendelser gjennom døgnet er det strukturelle prinsippet for samtalen. Å spørre om for eksempel gårdsdagen er et hjelpemiddel til å få samtalen til å handle om konkrete hendelser og til å se informantene som handlende. Gangen i intervjuet blir de enkelte hendelsene i kronologisk rekkefølge. Dette gir anledning til å spørre detaljert omkring mange episoder i løpet av dagen, ofte episoder som har skjedd kort tid før intervjuet fant sted. Livsformintervjuene justeres etter det som er kunnskapsformålet for den konkrete undersøkelsen. Mine intervjuer ble en variasjon i forhold til at det var vanskelig å holde informantene fast i å fortelle om en bestemt dag, for eksempel gårdsdagen. Når barna er blitt så store som jentene i dette utvalget og problemene har økt over tid, er det ikke rart at det er historier om vanskelige hendelser bakover i tid, og ønsker om forandringer framover som er i fokus, mer enn hvordan for eksempel gårdsdagen forløp.

Etter en innledende fase, brukte jeg ideer fra livsformintervjuet som hjelp til å holde informantene fast i hverdagssekvenser gjennom døgnet. Selv om fokus ikke var på et bestemt døgn, fikk jeg beskrivelser av hendelser og handlingssekvenser knyttet til morgensituasjoner, fram og tilbake til skole/arbeid, middag, ettermiddager, kvelder og netter, det som vanligvis skjedde og det uvanlige. Det ble stilt en rekke oppfølgingsspørsmål for å få informantene til å utdype sine beskrivelser av hendelsesforløpet. Denne måten å intervju på ble brukt både i intervjuene med jentene og med foreldrene og miljøterapeutene. Det gav et datamateriale som åpnet for å analysere samspill: Hvem som inngår i handlingene, hva som gjøres av hvem og når, hvor handlingene skjer, det som vanligvis skjer og det uvanlige.

## 4 Omsorgspraksis som grensesetting

Dette kapitlet handler om miljøterapeutenes deltakelse i omsorg i hjemmet. I prosjektbeskrivelsen til Næromsorg Sør angis at en av målsettingene er å hjelpe foresatte til å stå støtt som voksne i jentenes sine liv, de voksne skal få gjenninnført sin voksen/ foreldre- autoritet. De andre målsettingene handler om at foreldrene skal få økt innsikt i hvordan egen rolle spiller inn i samspillet og få økt sitt handlingsrepertoar. Alt dette skal føre til økt foreldrekompetanse. Dette gjøres ved at det gis veiledning og opplæring i forhold til foreldre (vedlegg 2, trinnbeskrivelsen).

Datamaterialet fra samtalene med miljøterapeutene inneholder mye om at de gir råd og veiledning til foreldre om å være voksne som setter tydelige grenser for jentene sine og også noe om hvordan de selv er grensesettende i direkte kontakt med jentene. Derfor fremstår autoritetspraksis som et sentralt tema i utforskningen av spørsmålet om hvordan miljøterapeutene deltar i omsorgspraksis. I det offentlige rom er det oftest begrepet grensesetting som brukes når det dreier seg om utøvelse av autoritet i forhold til barn og unge. Det påpekes at ungdom mangler tydelige grenser, og at foreldrene unndrar seg som autoriteter i betydningen grensesettende personer. Dette settes ofte i sammenheng med økende ungdomsproblemer, særlig kriminalitet. I den vitenskapelige debatten er det endringer i familiestrukturene som i hovedsak blir brukt som forklaring på hvorfor foreldreautoritet er blitt et problematisk felt. Særlig endringer i kjønnsroller og økningen i antall skilsmisser, mange barn som vokser opp med aleneforeldre, særlig mødre, har vært fremstilt som problemskapende for utøvelse av foreldreautoritet overfor barn og ungdom innenfor familiene. I disse forklaringsmodellene er det farsautoritet som implisitt har blitt fremstilt som den tapte og truede autoritet. I denne samtalen kan det leses implisitt at mødre ikke er i stand til å gi den autoritet som barn, særlig barn i ungdomstiden, trenger, og at noen fedre ikke utøver den rette type autoritet (Hennum 2002a).

Jeg utforsker i dette kapitlet den delen av målsettingen i Næromsorgsprosjektet som handler om at foreldre skal få gjenninnført sin voksen/foreldreautoritet. Hva innebærer det for hvilke råd miljøterapeutene gir til mødre og fedre i konkrete situasjoner i familiene som utgjør utvalget i denne undersøkelsen? Hva innebærer det når autoritet skal utøves av en mor og far sammen i forhold til en unge jente og hva innebærer det når det skal utøves av en mor alene i forhold til en ung jente? Hvilken betydning får det at konteksten for autoritetsutøvelsen er hjemmet/familien?

Grensesetting er et begrep foreldre og miljøterapeuter bruker om igangsetting av dagligdagse rutiner, om tydelig kommunikasjon og om bruk av fysisk makt. Måten de omtaler foreldre som tydelige grensesettende personer, henspeiler på at det dreier seg om bruk av autoritet gjennom døgnet for å få hverdagslivet med jentene til å fungere, få til en struktur som er ment å skulle ha et utbytte for jentene i retning av å redusere eller hindre en fortsettelse av et påfallende utviklingsløp. Intervjusamtalene som dreide seg om jentenes hverdagsliv, fikk fram fortellinger om konfliktsituasjoner og hvordan miljøterapeutene forholdt seg til disse. Datamaterialet var derfor egnet til å utforske og forstå hvordan miljøterapeutene gjennom råd og veiledning til foreldrene og i noen tilfeller også gjennom direkte kontakt med jentene peker ut måter å utøve autoritet på for foreldrene i ulike situasjoner gjennom døgnet.

#### **4.1 Autoritetsforhold**

Som hjelp til å forstå hva som forgår i jentefamiliene når det handler om autoritetsutøvelse går jeg til en litteratur som er nyttig til forståelse av autoritetsforhold. Det er en litteratur som bidrar til å forstå *innhold* i autoritetspraksis og problemer knyttet til utøvelse av den<sup>2</sup>. Friedman beskriver to typer autoritetsforhold. Den første, *posisjonsbasert* autoritet, får en person i kraft av en stilling/posisjon i samfunnet (Friedman 1990). I den posisjonsbaserte autoritet ligger det en mulighet for bruk av maktmidler og det inngir frykt. Elias hevder at bortfall av fysisk makt ikke er et tegn på at det utøves mindre makt eller tvang enn før. Bortfall av fysisk makt er et tegn på at det har oppstått andre måter å utøve kontroll på, som ikke er så tydelige som fysisk makt, men som er like effektive. Han nevner blant annet at en person kan utøve makt ved å påføre skam på dem som ikke lever opp til autoritetens uuttalte forventninger (Elias 1973). Den andre, den *kompetansebaserte* autoritet, får en person i kraft av en eller annen form for kompetanse (Friedman 1990). En person som har gode og kyndige vurderingsevner, som har evner til å utøve disiplin og er i stand til å vekke ærefrykt, en frykt som kommer av respekt og anerkjennelse av hans/hennes kompetanse, kan sies å være en person med kompetansebasert autoritet (Sennet 1980). I familien dreier det seg særlig om kompetanse i kommunikasjon, forhandling og til å

---

<sup>2</sup> Litteraturen om autoritetsforhold er hentet fra Nicole Hennums dr. avhandling, ved NTNU. (Hennum 2002a).

formidle følelser og det dreier seg om å få på plass rutiner og struktur i hverdagen. I følge Giddens (1993) kjennetegnes et kulturelt ideal om relasjoner i familien av gjensidighetsrelasjoner. I disse nye familiestrukturene er autoritetsrelasjoner gjenstand for forhandlinger, barn og ungdom gis medbestemmelse.

I praksis er det ikke et så entydig skille mellom posisjonsbasert og kompetansebasert autoritet, som fremstillingen til Friedman (1990) gir inntrykk av. Det finnes kombinasjoner av de to autoritetsformene, og noen kan for eksempel oppnå posisjonsbasert autoritet på grunnlag av kompetanse. Autoritetsrelasjoner fremstilles i faglitteratur mer og mer som relasjoner basert på respekt og tillit, enn som relasjoner basert på makt og lydighet. Sennet er en av forfatterne som sier at autoritet først og fremst kan betraktes som en *relasjon* framfor en egenskap. Autoritet etablerer et bånd mellom mennesker i ulike posisjoner, et asymmetrisk forhold hvor den ene har myndighet over den andre. Poenget med autoritet i motsetning til andre former for maktutøvelse, er at autoritet produserer *frivillig* lydighet. Både makt og tillit, omsorg og krav er involvert i autoriteten. Autoritet er et *relasjonelt* begrep som ikke kan reduseres til enkle bilder av personer som har makt, mener han, det ville være å gjøre vold på et mangesidig begrep som kan beskrive ulike typer relasjoner. Det kan være relasjoner hvor makt er involvert, men makt er problematisk fordi autoriteten faller ved bruk av makt. Det er fordi tilliten brytes når makt realiseres (Sennett 1980). En autoritets ansvar er å velge mellom verdier, dermed oppstår normer som gir utgangspunkt for å velge og tolke hva som er rett og galt. Slik beskrives autoritet som et ledd i å skape orden, og som et middel til samhold i et samfunn (Finnes 1990). Friedman mener at autoriteter skaper en kontekst for tolkning av handlinger ved å definere og avgrense verden. Grunnlaget for det er at autoritetsrelasjoner bygger på en felles forståelse av at kunnskap, innsikt og visdom er ulikt fordelt (Friedman 1990). Når vi anvender en slik forståelse om autoritetens oppgave og forutsetning i relasjoner mellom foreldre og jenter, betyr det at jentene må erkjenne at foreldrene har noe å tilby som er verdt å ha, og at foreldrene må erkjenne at de har noe å tilby når det gjelder styring og kontroll av de unges bevegelser gjennom døgnet.

Kompetansebasert og posisjonsbasert anvendes i teksten videre som sensitiviserende begreper (Blumer 1954). Jeg tilstreber å ikke bruke begrepene for å karakterisere foreldre eller miljøterapeuter. Å ha en sensitiviserende holdning innebærer å spesifisere, finne ut noe mer enn å si at noe er godt og dårlig, brukbart eller ikke brukbart. Begrepene anvendes om strategier i utøvelse av autoritet, om strategier miljøterapeutene tilskynder/bekrefter og korrigerer hos mødre og fedre, og om strategier de selv anvender i direkte kontakt med jentene. Vekten legges på

innholdet i det de gjør. Autoritetsteoretikere som refereres i dette kapitlet (Sennett 1980, Friedman 1990) er enige om at *autoritet må legitimeres*. Uten legitimitet, ingen autoritet. Å ha en spesiell kompetanse, å være i en stilling eller posisjon, kan gi legitimitet. I følge Sennett er autoritet det følelsesmessige uttrykk for makt som bygges omkring bilder av styrke og svakhet. Autoritet kan generelt beskrives som et forsøk på å tolke maktens forutsetninger, og på å gi sosial kontroll mening ved å definere eller tegne et bilde av hva styrke er (Sennett 1980). Autoritet oppfattes som et begrep uten kjønn. I litteraturen om autoritet dreier det seg oftest om menn når det tegnes bilder som handler om styrke. Det er menn i posisjoner som håndterer maktens symboler, f. eks. faren, sjefen, læreren og dommeren. Slik kompetansebasert autoritet blir beskrevet i litteraturen, inneholder den ikke bruk av sanksjoner og maktmidler i form av fysisk makt og trusler, men implisitt i denne autoriteten ligger det også en forståelse av ulikhet i makt mellom den som innehar autoritet og forhandlingspartneren. Autoritet i relasjon mellom personer i ulike posisjoner baseres nettopp på en erkjennelse av ulikhet. Mens det i den posisjonsbaserte autoriteten ligger en mulighet for å bruke maktmidler, innebærer den kompetansebaserte autoritet å utøve gode og kyndige vurderinger, frivillig disiplin, forhandlinger og kommunikasjon (Friedman 1990). For å utøve kompetansebasert autoritet må det derfor til en stor grad av anerkjennelse som autoritetsperson.

Jeg har latt meg inspirere av Nicole Hennums forskning om autoritetspraksis mellom to generasjoner i et hjem. Hun utforsker foreldrepraksis i forhold til ungdom. Hun har datamateriale mest fra foreldre som bor sammen, det er et par med en han og en hun, som skal forholde seg til motsetninger i måter å utøve autoritet på, valg mellom kjærlighet og autoritet (Hennum 2002a). I to av jentefamiliene er det en mor og en far sammen som skal utøve autoritet i forhold til døtrene. I de to andre familiene er det mødre som alene skal håndtere autoritetsstrategier i forhold til jentene. I disse fire familiene er det altså fire mødre og to fedre som skal utøve autoritet i forhold til tenåringsjenter, med råd og støtte fra kvinnelige miljøterapeuter. Jeg utforsker hvordan kvinnelige miljøterapeuter gjennom det de gjør, bidrar til å legitimere autoritet hos mødrene og fedrene til jentene som sammen utøver autoritet i hjemmet/familien, og hos de mødrene som gjør det alene. Jeg prøver å forstå hvordan kjønn gjør seg relevant i skillet mellom bruk av makt/sanksjoner (posisjon) og forhandlinger/struktur (kompetanse) i miljøterapeutenes samspill med foreldrene og jentene.

## **4.2 Anerkjennelse av den kompetansebaserte autoriten både hos mødre og fedre, mens den posisjonsbaserte etterspørres hos fedre i enkeltsituasjoner**

Den kompetansebaserte autoriteten rangeres av alle de kvinnelige miljøterapeutene foran den posisjonsbaserte. Hovedtendensen er at når mødre og fedre utøver kompetansebasert autoritet, anerkjennes deres autoritetsutøvelse i alle relasjonene miljøterapeut/ mødre og fedre i de fire jentefamiliene. De ser at mødre og fedre i enkelte kaotiske situasjoner må ha en bit av den posisjonsbaserte autoriteten, men den kompetansebaserte må kommuniseres tydeligst til jentene. Når de ser at foreldre bruker sanksjoner og trusler om sanksjoner, er deres strategi å bevege autoritetsutøvelsen i retning av den kompetansebaserte. Et eksempel er en miljøterapeut som gir en mor råd om å slutte å si til datteren sin at hun vil be barnevernet sende henne bort på institusjon når konfliktene topper seg hjemme. Miljøterapeutens begrunnelse overfor moren er at hun ved å bruke trusler bryter relasjonen til datteren sin. De inngikk en avtale med moren om å være tydelige i forhold til jenta på at hun skal bo hjemme. Begrunnelsen var at hun skulle bli trygg på at sånn skulle det være. Når det har butta imot har jenta også sagt at hun vil flytte.

Vi kommer til å være her et år, om du selv vil på institusjon, skal du bo her. Du blir ikke kvitt oss. Uansett hva som skjer i løpet av dette året, skal du ikke på institusjon. *(miljøaterapeuten i familien til jenta)*

De kvinnelige miljøterapeutene ser at foreldre i noen konkrete situasjoner må ha en bit av den posisjonsbaserte autoritetsstrategien, men den kompetansebaserte må først og fremst være på plass. Det gjelder både når de gir råd til mødre og til fedre og når de selv forholder seg til jentene.

Når vi arbeider i familiene har vi som mål å få fram kjærlighetshistorien, den gode følelsen i relasjonene mellom jentene og foreldrene. Kjærlighetshistorien er fraværende i disse familiene. De sier ikke lenger: Jeg er glad i deg *(miljøterapeut)*.

I disse tiltakene er alle miljøterapeutene opptatt av at autoritetsutøvelsen er foreldrenes ansvar og at det er miljøterapeutene som forholder seg til foreldrene som har oppgaven

med å gi råd og veiledning, og eventuelt supplere foreldrene i autoritetsutøvelse. Miljøterapeutene som er engasjert for å ha kontakt med jentene trekkes ikke inn i autoritetsutøvelse hjemme. I dette avsnittet skal vi la miljøterapeutene i familiene til Nina og Lise komme mest til orde. Miljøterapeuten i familien til Nina er den i utvalget som tydeligst vektlegger å styrke morens kompetansebasert autoritet når konfliktene med datteren topper seg og datteren opptrer truende overfor moren sin. Fortellingen til de kvinnelige miljøterapeutene til moren til Nina (S) og moren og faren til Lise (B), suppleres med foreldrenes og jentenes der det bidrar til en utvidet forståelse.

#### **4.2.1 Styrking av mødres kompetansebaserte autoritet**

Når omsorgsmødre baserer sin autoritet hovedsakelig på forhandling og kommunikasjon med jentene, anerkjennes mødrenes autoritetsstrategi. Når det oppstår konflikter mellom mødre og jenter om hvem som skal bestemme, styrker de kvinnelige miljøterapeutene mødrenes autoritet ved å gi dem råd om å være tydeligere i kommunikasjonen og forhandlingene med døtrene sine. Gjennomgangen av datamaterialet viser også at når de kvinnelige miljøterapeutene som har kontakt med mødre og fedrene forholder seg direkte til jentene, handler de ut fra en forståelse av at den kompetansebaserte gir en mer generell, overordnet autoritet enn den posisjonsbaserte.

Når mødres autoritetspraksis fremstår som en maktkamp mellom mødre og døtre og relasjonen mest tar form av en asymmetrisk relasjon hvor døtrene har makt og kontroll over mødre, gir de kvinnelige miljøterapeutene mødre råd om å bruke en autoritet som rommer forhandlinger, men hvor moren fremstår som overordnet datteren. De handler ut fra en forståelse av at det også i den kompetansebaserte autoriteten ligger en ulikhet i makt mellom den som innehar autoritet og forhandlingspartneren (Sennet 1980, Friedman 1990). Følelser, struktur, tydelig kommunikasjon og fasthet, fremheves av miljøterapeutene. I noen situasjoner bruker de selv en strategi i samspillet med jentene hvor tydelig kommunikasjon og formidling av følelser vektlegges. Miljøterapeuten til moren til Nina, sier hun gjør det for å supplere moren til Nina og for å vise fram for henne en handlemåte moren selv kan anvende i konflikter med datteren. Slik kan morens handlingsrepertoar utvides i samspillet med datteren.

Fortellingene om praktisering av autoritet hjemme hos Nina, handler først og fremst om å få slutt på at Nina truer moren sin og skriker stygge ord til henne. Og det



handler om å få på plass regler, få struktur på hverdagslivet; søvn om nettene, opp om morgenen, til og fra skole og arbeid, pengebruk og om å få slutt på at hun stjeler penger og tablettar hjemme.

Jeg vil ha tingene mine i fred, penger, klær, videofilmer. Jeg vil ha PC en og TV- en skrudd av kl. 10. Hun skal være i seng kl. 11, i helgene kl. 01. Rydde og vaske rommet sitt på fredag. Oppføre seg ordentlig. Ikke komme rusa hjem. Gå på skolen på hverdagen. Hovedproblemet er at hun ikke sover om nettene, flyr oppe, får masse meldinger, vil ikke opp om morran og vil ikke gå på skolen.  
*(moren til Nina)*

I beskrivelsen av Nina veksla miljøterapeuten særlig den truende atferden Nina hadde overfor moren sin.

Hun terroriserte moren sin, kunne gå til angrep på henne, hun var truende både verbalt og fysisk, sto klar til å slå. Hun bannet og kalte moren med stygge ord. Moren til Nina var redd for datteren sin. Det var også mye skoleskulk, rusing og risping/kutting på armen. *(miljøterapeuten til Nina`s mor)*

Den truende atferden omtales som noe som skjer under forhandlinger om penger, innetider, fram møte på skolen osv. Når Nina, truer, skriker og sier stygge ord til moren sin, mister moren autoritet. Miljøarbeideren beskriver moren til Nina som for ettergivende i slike situasjoner, som en ikke- tydelig grensesettende person. Moren til Nina forteller at når Nina var rusa og angrep henne låste hun seg inne på soverommet. Hun gjemte kniver. Hun gjorde det for å avverge å bli skadd. Nina forteller at hun blir frustrert og ikke vet hva hun skal gjøre når mora går inn på rommet og låser døra.

Jeg vil snakke med ho når jeg er sinna. Når ho stikker, snur ryggen til og går på rommet, blir jeg enda mer sinna og sparker inn døra. Jeg liker ikke å bli ignorert. Det er det verste når folk går. *(Nina)*

Å forlate situasjonen fremstår som en form for maktbruk som moren bruker som nødverge i maktkampen med datteren sin. Miljøterapeuten gir Nina`s mor råd om stå i konfliktsituasjoner, ikke gå ut av dem. Ved å gå ut av situasjonen brytes relasjonen mellom Ninas mor og Nina. Miljøterapeuten og Ninas mor forteller om en bestemt

hendelse som handler om en konfliktsituasjon som oppsto en dag miljøterapeutene kom hjem for å hente Nina og moren hennes for å dra på en avtalt hyttetur.

Nina hadde rusa seg og ville ikke på hyttetur, de prøvde å få ho med, men det nytta ikke. Miljøterapeutene prøvde å overtale henne og sa vi blir her. Nina var sinna og ”leste dem boka”. Miljøterapeuten var streng. *(moren til Nina)*

Nina ville ikke være med. Hun gikk, kom tilbake og gikk ut og inn av situasjonen flere ganger. Hun var utagerende og sint, trua og banna i mange timer. Gikk opp i trynet på moren og trua sint. Hun ropte stygge ord. Og gjorde det samme til meg. Jeg realitetsorienterte henne, speila oppførselen hennes. Du, du er en jævla fitte, skrek hun. Ja, jeg er det, bare kall meg det. Rop det ut. Ser du er sint nå. Nå virker du aggressiv på meg. Nå er du rusa. Bann i vei. Hun hadde til slutt ingen banneord igjen. Jeg skal drepe deg, skrek hun. Nå har du trua meg så kraftig, at dette må jeg ta videre til politiet. Det er forbudt å true med å drepe. Dette tok luven fra henne. I neste omgang vet hun at det er liten vits i å holde på slik med meg. Moren kom også inn i situasjonen. Midt oppe i dette så moren på Nina med godhet. Dro jenta inn til seg og kysset henne. Nina ble stum, helt stille og gikk på badet. Det var den siste maktkampen som skulle til for å komme ut av det og komme videre. *(miljøterapeuten til Nina`s mor)*

Denne hendelsen beskrives som et vendepunkt i maktkampen mellom Nina og moren hennes.

Mora står oftere enn tidligere i konfliktsituasjoner uten å bryte relasjonen. Når det gjelder for eksempel penger og Nina skriker at hun skal ha, sier moren nei du får ikke, selv om Nina opptrer truende. Hun viser en annen kroppsholdning, en bestemthet, er rolig og fattet. Nina virker overrasket over at moren står i kampen og vinner den, sier miljøterapeuten, det er en tillitserklæring moren gir Nina. Hun skjønner at moren vet at hun ikke kommer til å slå henne. Gjennom dette viser moren at hun bryr seg om datteren sin. *( miljøterapeuten til Nina`s mor)*

Vendepunktet innebærer at moren kommer ut av maktkamper hvor datteren framstår som den mektigste. Miljøterapeuten anerkjenner morens formidling av kjærlighet til datteren sin. Hun går inn som støtte og forbilde og slik bidrar hun til at moren kommer

i posisjon som autoritetsperson og til at det bygges bro mellom Nina og moren. Fortellingen til moren til Nina forsterker dette inntrykket av hendelsen representerer et viktig vendepunkt i familien.

Da hun gikk helt opp i ansiktet mitt og truet, møtte jeg henne annerledes enn jeg har gjort før. Hun ventet at jeg skulle svare igjen, i stedet sussa jeg henne på nesetippen. Det kom helt overraskende på henne. Nå går jeg inn i konfliktene på en helt annen måte enn før og står i dem. Jeg klarer i mye større grad å stå i dem enn tidligere. Jeg har gjort det til mitt eget. Får mye skryt av miljøterapeuten. (*moren til Nina*)

”Etter hendelsen roet situasjonen seg og moren til Nina og Nina gikk og la seg. Etter dette opptrådte ikke Nina mer truende overfor moren sin”, forteller miljøterapeuten. Neste dag kom hun tilbake og hadde samtaler med Nina.

Da spilte jeg på følelser. Er du klar over hvor redd mora de er for deg? Nina: Nei. Hun er kjempeglad i deg og vil deg bare det beste. Jeg tviler på at du vil det beste sjøl, om du er glad i mora di. Nina: Selvfølgelig er jeg glad i mora mi, men det er ikke min feil at det blir krangling. (*samtale mellom miljøterapeuten til Nina`s mor og Nina*)

Fortellingene om denne hendelsen tydeliggjør at det er den kompetansebaserte autoriteten med vektlegging av kommunikasjon og formidling av følelser som er miljøarterapeutenes strategi. Bruk av sanksjoner, som er kjennetegn ved den posisjonsbaserte autoriteten; trusler, fratakelse av privilegier eller belønning i form av penger og ting synes fraværende. Samtalen mellom miljøterapeuten og Nina fortsetter slik:

Det er ikke alle andres feil. Nå må du begynne å ta ansvar for dine egne handlinger. Nina: Hva får jeg hvis jeg blir bedre? Du får ikke en ny bukse eller penger. Du får et bedre liv, godt med deg selv- innvendig. Du får en bedre framtid. Ellers får du et dritt liv- hvis du ruser det vekk. (*miljøterapeuten til Nina`s mor*)

Moren til Nina forteller også at Nina vet at hun er glad i henne. De har hatt mange avslutninger på konflikter som ender med at Nina sitter på fanget hennes. Hun jobber

fortsatt med å ikke la seg angripe og unngå å forsvare seg. ”Andre skulle ha hørt hvordan hun angriper meg og hva slags ord hun bruker om meg”, fortsetter Ninas mor. ”Hun vet at hun sårer meg, hun gjør det bevisst. Når hun er presset sjøl er det lett å få det over på meg”.

Gjennom sin måte å fremstå på i denne situasjonen, modellerer miljøterapeuten en væremåte som moren til Nina kan gjøre relevant for seg i lignende situasjoner. Miljøterapeuten begrunner sin handlemåte med at hun opptrådte på vegne av Ninas mor fordi hun var sliten, overbelastet og ikke hadde ordene og overskuddet til å stå i situasjonen. Det var ikke snakk om å frata moren autoritet, men om å supplere henne i en vanskelig situasjon. Også gjennom samtaler med moren om konfliktfylte situasjoner i etterkant, synliggjør miljøterapeuten kulturelle forestillinger om autoritetsrelasjoner mellom foreldre og ungdom; foreldre bør posisjonere seg over ungdommen eller ved siden av, men ikke under (Hennum 2002). Den fremtredende begrunnelsen for å bruke en tydelig kommunikasjon (kompetansebasert autoritet) i forholdet til Nina, var å forhindre at Nina skadet moren sin (redde moren) eller brukte stygge ord i forhandlinger med moren sin, som førte til at moren til Nina mistet autoritet. Når miljøterapeuten selv bruker tydelig kommunikasjon for å oppnå et asymmetrisk forhold til Nina, gjør hun det på vegne av Ninas mor og for å vise fram for henne hvordan ubalansen mellom den voksne og jenta kan komme på plass.

Mødres autoritet er tradisjonelt mest basert på forhandlinger, åpen kommunikasjon og formidling av følelser. Denne kompetansen oppvurderes av de kvinnelige miljøarbeiderne i jentefamiliene og ikke bare mødre, men også fedre styrkes i utøving av denne. Det er imidlertid også en tendens hos de kvinnelige miljøterapeutene i jentefamiliene til i enkelte situasjoner å ikke anerkjenne mødrene som autoritetspersoner. Mødrene beskrives som for ettergivende, ikke- tydelig grensesettende person, svak, psykisk eller fysisk syk. Miljøarbeiderne i alle jentefamiliene anerkjenner imidlertid mødrenes slitenhet, etter i mange år stort sett å ha vært alene med omsorgen for døtrene. Vi har sett hvordan kompetansebasert autoritet fremheves av miljøterapeuten i Ninas familie. Vi skal nå møte Lise, faren og moren hennes og miljøterapeuten. Lise skader seg selv og det kan også forstås som en måte å ha kontroll over foreldrene på. Jentenes sårende ord, trusler, vold mot foreldre og selvskading, forstås av miljøterapeutene som uttrykk for en ubalanse i relasjonen ungdom - foreldre. Deres råd går i retning av å etablere autoritetsrelasjoner hvor foreldre posisjonere seg over eller på siden av barna, men ikke under. I fortellingene om Lise og hennes foreldre, skal vi se hvordan posisjonsbasert autoritet fremheves som nødvendig i enkelte situasjoner.

#### 4.2.2 Styrking av fedres posisjonsbaserte autoritet i enkelte konfliktsituasjoner

Når det i noen situasjoner må på plass en posisjonsbasert autoritet med bruk av fysisk makt etterspørres de to fedrene i familiene som grensesettende personer. I begge familiene omtales fedrene som noen som er lite til stede p.g.a. jobber som krever mye overtid og reisevirksomhet. Av de kvinnelige miljøterapeutene i jentefamiliene taes det for gitt at fedrene må på banen for å utøve fysisk makt.

Det taes nærmest også for gitt at mødre ikke kan fremstå med en posisjonsbasert autoritet som rommer maktmidler som fysisk makt og sanksjoner. Mødrene i begge disse familiene beskrives som svake og syke. I den ene familien begrunnes morens slitenhet med fysisk sykdom, men også med at hun i lang tid p.g.a. farens fravær har stått lenge alene i den daglige kampen med datteren.

Moren greide ikke å få datteren på skolen. Hun er en forsiktig dame, svak etter en alvorlig fysisk sykdom noen år tilbake. Hun hadde ikke fysikken eller styrken i seg, heller ikke den psykiske styrken. Hun hadde ikke krefter til å hente opp sin egen autoritet. Når mor var alene i konfliktsituasjoner satte hun seg ned og grein. (*miljøterapeuten til Lise`s foreldre*)

I den andre familien begrunnes etterspørselen etter jentas far som autoritetsperson med morens psykiske vansker: ”Jentas mor er psykisk syk, deprimert, impulsdrevet og har vansker med selvinnsikt”. I tillegg til å omtale jentas far som en som er lite til stede, beskrives han som konfliktsky, som en som trekker seg unna konfliktsituasjonene mellom kona hans og dattera. I de to jentefamiliene hvor den `autoritære far` etterspørres begrunnes mødrenes svakhet med fysisk og psykisk sykdom. Det blir ikke helt det samme som å ta for gitt at mødre ikke kan utøve posisjonsbasert autoritet. Når miljøterapeutene i jentefamiliene handler på vegne av foreldrene, eller utøver støtte når foreldre utøver autoritet, både posisjonsbasert og kompetansebasert, begrunner de det med at foreldrene er slitne. Dette blir også noe annet enn å diskvalifisere foreldre som autoritetspersoner. Når de kvinnelige miljøterapeutene gir fedrene råd om å bruke fysisk makt, er de i noen situasjoner selv til stede, men går ikke selv inn som `den autoritære far` i forhold til jentene.

Miljøterapeuten i familien til Lise er den i utvalget som tydeligst gir faren råd om å bruke posisjonsbasert autoritet ved bruk av fysisk makt i enkelte situasjoner hvor konfliktene topper seg hjemme. Det gjelder spesielt når Lise både truer med å skade

seg selv og truer med å skade andre. Foreldrene beskrives som kjempeslitne. ”De har helt mistet kontrollen, de er handlingslammet og har helt gitt opp”, forteller miljøterapeuten.

Miljøterapeuten beskriver Lise som en innadventt person som ingen kom inn på da de startet arbeidet i familien. Hun hadde sosial angst, torde ikke å gå på kino eller kafe.

Hun var i opposisjon til alle voksne, var veldig sint og aggressiv, meget utagerende fysisk og verbalt, både hjemme og på skolen, spesielt når hun var ruset på alkohol, eller hasj og sterkere stoffer. Det var store konflikter hjemme. Hun opptrådte voldelig i forhold til foreldrene, truet med selvskading og kuttet seg, spesielt når hun var rusa. Lise hadde kontrollen hjemme, gjorde som hun ville. Krevde penger til merkeklær og ting som bare ble liggende, nye ting hele tiden og hun fikk det. Pengene gikk også til rus og til å betale for venner. Hun skrek og bannet. På skolen ble hun stemplet som evneveik, i ungdomsskolen ble det omgjort til dysleksi. Når Bente bare var sint og sur, fikk hun mye negativ oppmerksomhet. Hennes ytre fremtreden var sort; sorte klær, sort hår og hun hadde mange nagler. Hun var manipulerende og hadde behov for å ha kontroll. *(miljøterapeuten til Lises foreldre)*

Miljøterapeuten omtaler faren som en person som sto lengre i maktkamper med datteren enn moren.

Vi måtte få faren i tale. Han måtte finne tilbake til sin egen autoritet. Han hadde mye mer energi enn moren. Han hadde det beste potensiale til å hente opp energien. Han greide å stå lengre i konfrontasjoner enn moren, men han også gav seg til slutt. Det gjaldt særlig når datteren krevde penger. Hun kunne ringe han når han var utenlands på jobbereiser, og ikke gi seg før han gav etter for kravene hennes. Han var handlingslammet han også, gav seg under press. *(miljøterapeuten til Lises foreldre)*

Gjennom trusler om å skade seg selv og skade foreldrene får Lise makt og kontroll over foreldrene. Både foreldrene og miljøterapeutene forteller om mange episoder med et blodig badrom etter kutting, blålys, ambulanse og syng av sår. Når miljøterapeuten

gir faren til Lise råd om å bruke fysisk makt i kaotiske situasjoner, fremstår det som en løsning for å gjenopprette orden (Hennum 2002). I tråd med kulturens forståelse av `den autoritære far` anbefaler miljøterapeuten at faren griper inn med fysisk makt. En spesiell hendelse ble også et vendepunkt i denne familien.

Jeg fikk telefon fra foreldrene kl. 24 om kvelden. Da jeg kom spytta og skreik hun. Hun sto med en planke og skulle slå. Jeg rådet far til å holde henne til hun gav seg. Far sa: Jeg holder deg til du er rolig, jeg gjør deg ikke noe vondt. Han slapp litt og hun skreik, hylte og var krakilsk. Far holdt henne igjen og sa: Jeg bestemmer, vi må få slutt på dette, vi må prate om dette. Det gikk fra spytting, hyling til sår grining. Faren holdt så lenge at hun gav seg. Hun gråt og sa det er ikke så lett. Det var viktig at Lise blottla sårbarheten sin. (*miljøterapeuten*)

Jeg holdt ho fast til ho roa seg. Brukte fysisk styrke. Jeg gjorde det for å unngå at ho kutta seg. Det var siste utvei. Det måtte være et eller annet som lå bak atferden hennes. Jeg sa vi må snakke om dette. Hun gråt. Da kom det: Læreren hadde sagt at hun var åndssvak. Det var et gjennombrudd. Etter det gikk det framover. (*faren til Lise*)

Miljøterapeuten fortsetter med å fortelle at da Lise var blitt rolig, slapp faren henne. Hun gikk på rommet sitt og miljøterapeuten fulgte etter for å prate. Litt etter kom faren hennes inn og sa: "Jeg er glad i deg og veldig stolt av deg nå". Miljøterapeuten omtaler hendelsen som et veiskille.

Det var noe hos far som fort kom fram. Det kom opp en større handlingskraft. Han holdt ut lengre, knakk ikke, det var mye å spille på hos far. Lises far endret på arbeidssituasjonen, ble mere hjemme og kom mer inn i konkrete situasjoner i forhold til dattera si. (*miljøterapeuten til Lise`s foreldre*)

Relasjonen mellom Lise og foreldrene kom ut av et spor basert på Lises kontroll og makt over dem gjennom trusler og selvskading. Det nye sporet baseres på kjærlighet og kommunikasjon. Fortellingen med vektlegging av det betydningsfulle som lå i at Lise viste sin sårbarhet og faren sin kjærlighet, synliggjør miljøterapeutens forståelse av fysisk makt som nødløsning, og som lite egnet i relasjonsbygging i familien over tid.

Jeg arbeidet ut fra et mål om å endre kommunikasjonen og handlingene i relasjonen foreldrene/datteren, få fram de gode følelsene. Foreldrene så på sine egne sårbarheter og fikk slik gradvis endret egen kommunikasjon og handling i forhold til Lise. Mor ble stadig en mer sentral person for Lise. De fikk et stadig mer åpent forhold. Det opplevde de begge som godt. *(miljøterapeuten til Lises foreldre, rapporten)*

Datamaterialet fra samtalene med foreldrene og miljøterapeuten inneholder også en fortelling om en situasjon noe senere hvor faren som nødverge måtte holde datteren sin til hun roet seg. Etter denne episoden skrev Lise følgende melding til faren sin på mobilen. Det er faren som viser fram meldingen i intervjuet.

Det som hendte i går gjorde jeg ikke for å såre deg. Jeg mente ikke å gjøre deg noe vondt. Glad i deg, hilsen meg, tenker på dere hele tida. *(melding fra Lise til far)*

Denne hendelsen omtaler miljøterapeuten som et nytt gjennombrudd.

Jeg rådet faren til å være der nå. Faren sender gode melinger til Lise: Alltid glad i deg jenta mi osv. De snakker med hverandre på SMS om hvor glade de er i hverandre: Faren er god til å prate med henne. Han snakker til Lise om hasj, spurt henne om rusing osv. De får sagt de viktigste tingene til hverandre. *(miljøterapeuten til Lise`s foreldre)*

Følgende melding sendte Lise til faren sin et par måneder senere: ”Hei pappa, jeg er veldig glad i deg. Kos Lise”. Miljøterapeuten beskriver faren til Lise som en som endres fra passiv deltaker til en aktiv deltaker i konflikter. Det ble en normalisert situasjon. Foreldrene snakker med datteren sin og foreldrene og Lise gir hverandre omsorg.

Begge foreldrene gikk etter dette inn i feighter med datteren, det gjaldt rydding av rommet, opp om morgenen og til skolen. I starten av samarbeidet med foreldrene, var det feighter hele tida hvor moren til Lise gav seg og begynte å grine. Nå begynner feightene med diskusjon og kommer ned på dialognivå. Veien dit er å ta disse konfliktene Foreldrene hadde ikke hatt kraft bak ordene. De fikk gjeninnført styrken i ordene: Jeg er glad i deg. *(miljøterapeuten til Lise`s foreldre)*



Dialogen innebærer kompromiss, det blir en forhandlingssituasjon mellom Lise og foreldrene hvor Lise fremmer sine synspunkter og foreldrene har mer styrke bak ordene sine.

Etter dette gikk det bare en vei. Tidligere gav jeg meg for lett når hun krevde penger og ting. Nå holder jeg mer igjen. Det er det viktigste, holde igjen når det gjelder penger og ting. Moren er også flinkere til å si nei. Vi står mer i konflikter. Finne balansegangen. Ikke la ho få viljen sin i ett og alt. (*faren til Lise*)

Bruk av fysisk makt fremstår i miljøterapeutens fortellinger som noe som strider mot de kulturelle forestillingene for forholdet mellom foreldre og barn og om hva et hjem kan være. Både nærheten i relasjonen mellom far og datter, og stedet/familien som kontekst for relasjonen, setter grenser for maktbruken.

### **4.3 Hjemmet/familien som kontekst for autoritetsutøvelse**

De kvinnelige miljøterapeutene handler ut fra en bevissthet om intimfamilien/hjemmet som kontekst for autoritetsutøvelsen. Kjærlighet, nærhet, fortrolighet, kjennskap, forståelse, tillit og omsorg er kjennetegn ved intime relasjoner (Giddens 1993). I slike relasjoner brukes det kjennskapet en har til hverandre for å overbevise den andre. Forhandlinger avgjøres gjerne ut fra evnen til å argumentere, makten ligger i ordbruken. I intime relasjoner som foreldre / ungdom må relasjonsbrudd unngås. At fedrene formidler ved kommunikasjon til jentene at de bryr seg om dem og er glad i dem verdsettes høyere enn å utøve makt ved trusler og sanksjoner, som kan føre til relasjonsbrudd. Fysisk makt brukes når foreldre ikke vinner fram ved kommunikasjon og forhandling, når kompetansebasert autoritet ikke virker i retning av å få orden i kaoset, eller kontroll i en truende situasjon. Som tilfelle var i en kaotisk situasjon med Lise. Den fremtredende begrunnelsen for bruken av fysisk makt var å forhindre at jenta skadet seg selv (redde barnet) og skadet faren.

Den fremtredende begrunnelsen for å bruke en tydelig kommunikasjon i forholdet til Nina, var å forhindre at Nina skadet moren sin (redde moren) eller brukte stygge ord i forhandlinger med moren sin, som fører til at moren mister autoritet. Når miljøterapeuten bruker kommunikasjon for å oppnå et asymmetrisk forhold til Nina,

gjør hun det på vegne av mor og for å vise fram for mor hvordan ubalansen mellom den voksne og datteren kan komme på plass. Miljøterapeuten sier at hun gjør det for både å støtte/ handle på vegne av moren i en konfliktsituasjon med datteren og for å fremstå som en modell for moren. Det er den posisjonsbaserte autoriteten som rommer muligheten for bruk av fysisk makt, men også i den kompetansebaserte ligger det implisitt en forståelse av ulikhet i makt mellom den som innehar autoritet og forhandlingspartneren (Friedman 1990). Autoritet i relasjon mellom foreldre og ungdom baseres nettopp på en erkjennelse av ulikhet for eksempel i innsikt og visdom. Som tidligere nevnt innebærer det at unge mennesker må erkjenne at foreldrene har noe å tilby som er verdt å ha, og at foreldrene må erkjenne at de har noe å tilby når det gjelder styring og kontroll av de unges bevegelser gjennom døgnet. Når den kompetansebaserte autoriteten rangeres av de kvinnelige miljøterapeutene foran den posisjonsbaserte, diskvalifiseres ikke mødre som autoritetspersoner. Når miljøterapeutene i noen situasjoner handler på vegne av mødre, begrunnes det med at mødre er slitne eller overbelastet etter å ha stått i konfliktsituasjoner over tid, ikke med at de er udugelige som autoritetspersoner. Mødre autoritet er tradisjonelt mest basert på forhandlinger, åpen kommunikasjon og formidling av følelser. Denne kompetansen oppvurderes av de kvinnelige miljøterapeutene og ikke bare mødre, men også fedre styrkes i utøving av denne. Når relasjoner mellom jentene og mødre/fedre gjennomføres som et asymmetrisk forhold i favør av foreldrene, ser det ut som foreldrene erkjenner at de har noe å tilby som handler om kommunikasjon og i unntakssituasjoner om bruk av fysisk makt, og det ser ut til at jentene erkjenner at foreldre har noe å tilby når det gjelder styring og kontroll. Noe mobilmeldingene fra Lise til faren tyder på. Lise ønsker ikke at hennes utagering og vold mot faren skal bryte den relasjonen de etter hvert har etablert. Hun vil ikke såre faren og gjøre ham noe vondt, fordi hun er glad i ham.

#### ***4.4 Styrking av foreldres autoritet med en instans utenfor familien***

I en av jentefamiliene ble en mors autoritet styrket ved at det etter en anmeldelse av datteren ble inngått en ungdomskontrakt gjennom ungdomstaemet i politietaten. Ungdomskontrakten er et alternativ til å få en dom på rullebladet. Kontrakten som var frivillig fra jentas side var ment å skulle vare i to år. Varigheten av kontrakten

fastsettes av dommeren. Brytes kontrakten stilles jenta for normal rett. Kontrakten hadde fire punkter

- Godt tilbud på dagtid, for eksempel skole
- Noe jenta har lyst til å gjøre på fritiden. Denne aktiviteten skal minimum vare ett år. Dette kan for eksempel være å ri.
- Finne på noe alright med familien.
- Urinprøve. Må sette et mål som kan holdes.

Disse punktene samsvarte med forventningene/kravene som jenta ble møtt med fra moren sin og miljøterapeutene. Moren til jenta knyttet de største konfliktene hjemme, med trusler, angrep på henne og bruk av `stygge` ord, til jentas rusmisbruk. Hvis datteren ikke hadde rene urinprøver, representerte det kontraktbrudd. Ved at kontraktbrudd ville ha bot og merknad på rullebladet som konekvens, representerte denne kontrakten en støtte for jenta til å innfri forventninger som var rettet mot henne og til oppnå noe hun ønsket selv i og med kontrakten var frivillig. Å legitimere den posisjonsbaserte autoriteten til moren til jenta med en instans utenfor familien, ble ikke en markering av hva denne moren ikke maktet. Det ble en støtte for henne i hennes bestrebelser på å oppdra datteren. Autoritet er mer enn makt og sanksjoner. Når makten og sanksjonene ble lagt utenfor hjemmet, fikk mor være mor (Hennum 2002a). Hun fikk utøve autoritet som er mer enn makt og sanksjoner i enkeltsituasjoner, og hun fikk fortsette å utøve kompetansebasert autoritet blant annet i form av rutiner, styring og kontroll gjennom hele døgnet ut fra kunnskapen om situasjoner datteren står i. Dette eksemplet med bruk av ungdomskontrakt i en av jentefamiliene, viser hvordan den posisjonsbaserte autoriteten kan styrkes og legitimeres ved å legge sanksjoner til en instans utenfor hjemmet. Sanksjonene flyttes på den måten til en offentlig person og det offentlige rom, og fungerer som en legitimering av foreldrenes krav, særlig mødrenes. Kulturen gir ikke mødre særlig kraft bak ordene. Denne gangen stiller kulturen opp med dommeren som i tråd med kulturens koder er i besittelse av en posisjonsbasert autoritet. Slike løsninger er bare aktuelt når ungdommer har anmeldelser på seg. En kan tenke seg mulige andre instanser med autoritet, for eksempel fylkesnemnda. Fylkesnemndas mandat er i henhold til Lov om barneverntjenester (1992) og Lov om sosiale tjenester (1991) avgrenset til å omfatte vedtak basert på tvang. En kan tenke seg at fylkesnemndas mandat kan utvides til å ha en kontrollfunksjon, en fremstillingsfunksjon, i forhold til unge mennesker under 18 år som ikke har anmeldelser på seg, men beveger seg på kanten av loven.

Det var moren til Nina som anmeldte datteren for stjeling av penger og tabletter hjemme. Ved å ruse seg og ikke levere ren urinprøve brøyt Nina ungdomskontrakten

nesten før den var kommet ordentlig i gang. Det ville føre til en dom med anmerkning på vandelsattesten og en bot. Moren fortalte i intervjuet at hun etter datterens sprekk med rusing trakk anmeldelsen tilbake.

Da unngår vi at hun får anmerkning på vandelsattesten og jeg slipper å betale boten. Nina har allerede en anmerkning på vandelsattesten, Hun ble anmeldt for å ha slått ned en person. Hun fikk 2.500 kroner i bot. Den er jeg snart ferdig med å betale på. Jeg kan ikke betale enda en bot. (*moren til Nina*)

Dette viser hvor vanskelig det er for en mor å holde fast på bruk av sanksjoner, når konsekvensen kan bli at datterens muligheter for å få en jobb i framtiden forringes. Kjærligheten, det at hun bryr seg om framtida hennes, velges framfor en posisjonsbasert autoritet når hun har mulighet for å påvirke avgjørelsen. Moren til Nina skal ha en livslang relasjon til datteren og hvordan det går med henne i framtiden, blir en sak hun ikke kan legge til side. Hun må leve videre med konsekvensen det kan få om Nina får flere anmerkninger på rullebladet og hun vil også unngå brudd på relasjonen med Nina. Dette er ikke en overhengende trussel for offentlige personer, ungdomsteamet, dommeren og miljøterapeutene som i alle fall har en midlertidig relasjon til datteren hennes. Det blir også forståelig hvor vanskelig det kan være å fastholde en posisjonsbasert autoritet med bruk av sanksjoner, når konsekvensen for eneforeldre med en presset økonomi blir at økonomien forverres ytterligere. Dette blir en annen forståelse enn at mødre ikke kan sette grenser.

## 5 Omsorgspraksis som utviklingsstøtte

I barnevernlitteratur er omsorg først og fremst behandlet som et spørsmål om omsorgen er god nok. Det er behov for at begrepet gjøres om til noe som kan undersøkes empirisk. I vårt hverdagspråk er begrepet omsorg knyttet til verdier som å ta hensyn til og vise omtanke for andre. Vanlige honnørord som varme, innlevelse, sensitivitet, interesse, kompetanse og trygghet brukes til å karakterisere omsorg (Andenæs, 1996b). Kari Wærnes skiller mellom omsorg som arbeid og omsorg som service. Omsorgsarbeid defineres som ”omsorgen for de av samfunnets medlemmer som etter allment aksepterte samfunnsnormer ikke er selvhjulpne, og hvor en derfor ikke kan basere seg på likeverdige ’gi- og – ta – forhold’ når det gjelder hjelp og støtte i dagliglivets mange situasjoner” (Wærnes 1982:21). Disse gruppenes velferd er avhengige av at noen er forpliktet til å ”yte omsorg for andre” (ibid). Det karakteristiske ved servicerelasjoner er at mottakere vet hva slags hjelp de ønsker eller har behov for og forutsetter at mottakere selv kan overvåke at de får det de vil og har krav på innenfor rammen av hva servicetjenester har plikt til å yte. I motsetning til service forutsetter ikke omsorg som arbeid at mottakerne alltid har klare oppfatninger om eller kan gi uttrykk for hva de ønsker eller har behov for. Synet på barns manglende selvhjulpnehet og på forholdet mellom offentlig ansvar og familieansvar i barneomsorgen er annerledes enn når det gjelder andre ikke- selvhjulpne samfunnsmedlemmer, fordi omsorg for barn er foreldrenes ansvar (Wærnes 1989). Likevel er det å se på omsorg for barn som arbeid relevant, hvis ikke blir omsorg lett bare en følelse. Ikke minst er det hensiktsmessig når ungdommer ikke beveger seg i tråd med det som forventes. Da kan arbeidspreget ved foreldres omsorg bli særlig tydelig.

Agnes Andenæs viser til kritikk av en forenklet versjon av tankegodt fra tradisjonell utviklingspsykologi som en gang var vitenskapelige nyvinninger. ”Her utgjør behov og behovstilfredsstillelse grunnelementer i forståelsen av barnets vekst inn i den sosiale verden: barnet har behov som er universelle, og som kan identifiseres uavhengig av sosiale betingelser. Det er opp til omgivelsene – først og fremst foreldrene – å Sørge for at behovene blir ivaretatt, og at barna blir tilstrekkelig beskyttet mot omverdenen, da vil ”den indre programpakken” styre utviklingen i riktig retning. Men om det ikke skjer på riktig måte eller til rett tid, vil barnets utvikling stoppe opp eller ta en gal retning” (Burman 1994 i Andenæs 2006 s. 37). Denne tenkningen rommer en ide om at det er mulig å fastslå et sett universelle behov

lokalisert inne i barnet og synet på utvikling som en naturlig prosess med universelle mål (ibid s. 37). I en slik tenkning blir *innhold* i omsorg utydelig. Andenæs påpeker at det også eksisterer andre, mer kontekstsensitive utviklingspsykologiske modeller, som legger vekt på at utvikling skjer gjennom sosial deltakelse i dagliglivet, og som åpner for utforskning av dette dagliglivet, et dagligliv som må legges til rette av noen” (ibid s. 38). Som påpekt i kapittel 1 er individ og kulturell kontekst som en uløselig enhet i forgrunnen innenfor nyere kulturpsykologisk forskning.

Det spesielle ved omsorg for barn og unge er at det både er knyttet til *her og nå*, og til *framtida*. Det som peker framover i omsorgen omtaler Agnes Andenæs som utviklingsstøtte som viser til den innsatsen som skal til for at barn vokser opp og finner seg til rette blant andre. Det innebærer at barnet gradvis skal bli i stand til å innfri mer allmenne sosiale krav og forventninger, og gjennom dette bli medlem av et større sosialt fellesskap. Utviklingsstøtte har et kulturelt innhold som handler om at unge mennesker skal bli i stand til å fungere sammen med andre i det samfunnet de lever i. Dette forutsetter at omsorgen utformes på en måte at barna og de unge etter hvert blir i stand til å ta vare på seg selv. Denne utviklingsbegrunnelsen kommer i tillegg til å begrunne omsorg med å ta vare på barnet og den unge her og nå ut fra hvordan de til enhver tid fungerer. Det er en kontinuerlig virksomhet som rommer både den unges premisser og den voksnes kunnskap om de livsformene som etter hvert kan bli praktisk, sosialt og kulturelt tilgjengelige for ungdommen. Den voksne må se hvor akkurat denne ungdommen er på vei og hvordan denne ungdommen kan bevege seg framover (Andenæs 1996b, 2000b, 2005). Ut fra sin kunnskap om den unges kompetanse og de situasjonene de unge står i, peker den voksne ut retningen. *Kulturell orientering* kan vi derfor forstå som noe som inngår i utviklingsstøtten (Ulvik 2005). Som et visuelt bilde påpeker Agnes Andenæs ”at foreldre lager en løype eller et spor gjennom døgnet for barnet, der det settes på skinnene om morgenen, og tilbys mye hjelp og assistanse for å bevege seg framover og holde seg på sporet. At barna blir større, viser seg i gradvis reorganisering av dagliglivets rutiner, der barnets innflytelse på bevegelsen øker etter hvert som de greier og forstår mer. Foreldrenes krav og forventninger til hvordan barnet skal bidra til at dagens program beveger seg framover, er finjusterte. De bygger på detaljerte kunnskaper om ferdigheter, forståelse og motivasjon hos eget barn, men også på den voksnes oversikt over hva omgivelsene vil forvente av barnet nå og framover” (Andenæs 2005 s. 46). Utviklingsstøtten er på denne måten innbakt i dagliglivets organisering, uten at den nødvendigvis er reflektert og formulert av foreldrene. Resultatet av innsatsen, når den er vanlig bra, er en opplevelse av at ”det går av seg selv” (Andenæs 1996, Haavind 1987).

Alle foreldre står overfor utfordringer med omsorg som utviklingsstøtte og kulturell orientering. I Mette Gulbrandsens refleksjoner over omsorg for funksjonshemmede barn, påpeker hun at i forhold til barn uten funksjonshemninger er utviklingsstøtte og kulturell orientering bygd inn i dagliglivets rutiner og i alminnelige forventninger til gutter og jenter. Vanligvis tenker vi ikke over dagliglivets rutiner som en form for tilrettelegging for barns utviklingsmessige bevegelser. Vi innretter oss slik man gjør i barnefamilier i vårt nabolag og miljø. Dermed ser det ut til at barna beveger seg framover av seg selv (Gulbrandsen, 2000a). Når unge mennesker utvikler seg i tråd med kulturelt vanlige utviklingsforløp, trenger verken foreldre eller andre å ha et reflektert forhold til dette. Det er gjerne når ungdommen ikke beveger seg framover på noenlunde samme måter som andre at man stopper opp og spør seg hva som foregår, og om noe bør gjøres annerledes.

I beskrivelsen av Næromsorgsprosjektet<sup>3</sup> formuleres målsettingen for jentene slik:

Prosjekt jentefokus har som målsetting å forebygge og stoppe negativ utvikling hos jentene ved å sette fokus på deres livssituasjon og hjelpe de foresatte til å stå støtt som de viktigste voksne i jentenes sine liv. Vi vil jobbe med et helhetsperspektiv ut fra nettverks- og løsningsfokuserede metoder. Dette vil vi fremme ved at jentene skal fungere positivt på arenaer som hjem, skole, fritid og sammen med venner gjennom:

- endring av atferd
- økt selvinnsikt
- selvstendighet – ansvar og valg
- mestringstillit

Denne målsettingen peker i retning av at Næromsorg Sør vil støtte jentene til gradvis å innfri sosiale krav og forventninger og bli bedre i stand til å fungere sammen med andre på livsområdene, hjem, skole, fritid og blant venner.

I kapitlet foran har vi utforsket hva miljøterapeutene gjør når de støtter opp om mødre og fedre som viktige voksne i jentenes liv. Vi skal nå se nærmere på miljøterapeutenes utviklingsstøttende virksomhet, hva de gjør, deres arbeidsmåter når de forholder seg direkte til jentene i utvalget både hjemme og på ulike områder i jentenes hverdagsliv utenfor hjemmet. Datamaterialet utforskes for å prøve å forstå innhold i miljøterapeutenes strategier når de vil stoppe negativ atferd og fremme positiv fungering hos jentene.

---

<sup>3</sup> Prosjekt jentefokus, fra utrygghet til trygghet (senere endret til Næromsorg Sør.s. 2)

Det er miljøterapeutenes fortellinger som er grunnlaget for analysen i dette kapitlet, men også jentene og deres foreldre kommer til orde her når det bidrar til større forståelse. De kvalitative intervjuene med miljøterapeutene ble lagt opp på samme måte som med foreldrene og jentene og rommet beskrivelser av et stort antall hendelser og situasjoner. Hva slags strategier anvender miljøterapeutene for å få jentene inn på `sporet` igjen, eller for å holde dem på `sporet` på ulike livsområder? For bedre å få øye på det kulturelle innholdet ved utviklingsstøtte, analyseres empirien også med fokus på hva miljøterapeuter gjennom sin praksis peker ut som akseptable og ønskelige måter å være jente på i vår tid.

### **5.1 Utviklingsstøtte som stillasbyggingsprosess**

Vygotsky (1978) var opptatt av å studere barns utvikling som interaksjon mellom barnet og den voksne. Han skiller mellom et barns faktiske og potensielle utviklingsnivå. Det faktiske utviklingsnivået er det barnet kan mestre på egen hånd, mens det potensielle utviklingsnivået angir hva barnet kan få til med veiledning fra en voksen eller i hvert fall en som kan mer. Vygotskys (1978) perspektiver på læring og utvikling har inspirert til flere metaforiske begreper som har gitt bedre grep om det sosiale samspillet barns utvikling formes innenfor (kap. 2). Et av de metaforiske begrepene som nevnes er prosess of scaffolding eller *stillasbyggingsprosess* som illustrerer hvordan en som kan mer, stiller sin kompetanse til rådighet for en som kan mindre. I Woods et als. artikkel om prinsipper for en slik stillasbyggingsprosess understrekes det at tutor (veileder) må ha oppmerksomheten rettet mot den oppgaven lærlingen (den veiledede) har foran seg og hvordan den kan løses, samtidig som oppmerksomheten må være på den veilededes karakteristiske måte å utføre oppgaven på. Uten å ha oppmerksomheten rettet både mot oppgaven og den veiledede, kan veileder verken generere tilbakemelding eller overveie situasjonene hvor tilbakemeldinger vil være passende for *denne veiledede i denne oppgaven* og på *dette punktet* i oppgavemestringen. Det aktuelle mønster for effektiv veiledning eller støtte, vil derfor både være avhengig av oppgaven, problemet i situasjonen og den veiledede (Wood et al. 1976). Punktene under presenteres som elementer for en slik



stillasbyggingsprosess. Samlet utgjør elementene en modell for *hva* en med mer erfaring *gjør* når han/hun gir en form for støtte til en med mindre erfaring<sup>4</sup>.

1. Fange opp og forsterke lærlingens interesse for oppgaven
2. Forenkle oppgaven
3. Understøtte retningen på oppgaven
4. Peke ut viktige sider ved oppgaven
5. Frustrasjonskontroll
6. Lette oppgaven ved ”modeling”

Gjennom disse elementene legger veileder til rette for at den veiledede skal greie oppgaven.

Woods et als.(1976) stillasbyggingsprosess er en modell for å få øye på *innhold* i utviklingsstøtte. Miljøterapeutene i utvalget har generell kunnskap om situasjonene jentene er i utenfor hjemmet, på skole og i arbeidsliv. Det er en type generell kunnskap de tilegner seg gjennom arbeid med flere ungdommer. Når de deltar i samarbeidsgrupper omkring hver ungdom, etablerer de kontakt med et nettverk innenfor skoleapparatet og hjelpetjenester. I tillegg til å ha generell kunnskap om situasjonene de unge er i og om hva som kreves for å løse oppgaver de står overfor i ulike situasjoner, trenger voksne som skal gi utviklingsstøtte, detaljert kunnskap om og kjennskap til de unges ferdigheter og kompetanse til å løse oppgavene. Dette teoretiske grepet; å se på støtte eller veiledning som et interaktivt system av utveksling har blitt brukt i forskning på små barn (Wood et al. 1976). Vi skal se om et slikt blikk også er nyttig i forskning av utviklingsstøttende virksomhet i forhold til unge mennesker. I vårt prosjekt forstår vi det som å skape muligheter som gradvis leder unge jenter i retning av å innfri mer allmenne sosiale krav og forventninger og tilegne seg ferdigheter og forståelser i ulike situasjoner på flere livsområder. Miljøterapeutene har en atskillig mer utfordrende oppgave i forhold til jentene i utvalget enn veileder i eksemplene som presenteres i artikkelen til Wood et al. (1976). Eksemplene i artikkelen handler om veiledning til små barn som skal løse en oppgave med byggeklosser. Ved å hente inspirasjon fra artikkelen får vi imidlertid hjelp til å utforske utviklingsstøtte til unge mennesker empirisk med spørsmålene:

---

<sup>4</sup> Egen oversettelse av elementene i en «scaffolding» prosess, beskrevet i artikkelen: The role of tutoring in problem solving , David Wood, Jerome S. Bruner and Gail Ross 1976.

- Hva gjør miljøterapeuter når de støtter unge jenter til å innfri sosiale krav og forventninger i ulike situasjoner? - Hvordan stiller de sine fortrinn til rådighet? - Hvordan har de oppmerksomheten rettet mot jentenes kompetanse og ferdigheter i konkrete situasjoner på ulike livsområder?

Analyseenhetene i dette kapitlet er hva miljøterapeutene *gjør*, deres *handlinger*. Når miljøterapeuter omtaler konkret hva de gjør, når de peker ut en retning for sosialt aksepterte utviklingsveier, fremstår en del elementer ved arbeidsmåtene nærmest som tatt for gitt, som noe nesten alle miljøterapeutene benytter seg av. Jeg bruker stillasbyggingsprosessen som en modell for å utforske og forstå miljøterapeutenes utviklingsstøtte. Dette analytiske grepet taes i bruk for å synliggjøre det som foregår. Jeg har valgt eksempler fra miljøterapeutene til alle de fire jenter i utvalget. Miljøterapeutene til Lise og Mona kommer mest til orde fordi de gir noen detaljerte beskrivelser av måter å utøve utviklingsstøtte som er felles for miljøarbeiderne til alle fire jentene. Deres fortellinger suppleres med fortellingene til miljøterapeutene til Oda og Nina der hvor deres fortellinger bidrar til økt forståelse av miljøterapeutenes måter å handle på når de støtter opp om jentenes utvikling. I forrige kapittel fikk vi noe innblikk i livssituasjonen til Lise og Nina. I dette kapitlet kommer i tillegg miljøterapeutene til Oda og Mona til orde. For bedre å få øye på hva miljøterapeutene gjør når de støtter opp om jentenes utviklingsprosjekter får vi i dette kapitlet innblikk i hvordan jentenes livssituasjon på ulike livsområder beskrives av miljøterapeutene, noen steder supplert med foreldrenes beskrivelse.

### **5.1.1 Fange opp og forsterke den veilededes interesse for oppgavene**

Veilederens første tydelige oppgave er å fange opp og forsterke den veilededes interesse og engasjement for oppgaven (Wood et al. 1976). Alle miljøterapeutene til de fire jentene viser til at jentene har noen ønsker langs en sosialt akseptert utviklingsvei på ulike livsområder. Alle fant fram til jentenes egne ønsker om endringer da de startet arbeidet med dem.

Næromsorg Sør startet arbeidet i familien til **Lise** i sommerferien etter at Lise var ferdig med 10. klasse. Miljøterapeuten beskriver Lise da hun ble kjent med henne.

Hun var ei jente som ingen kom inn på, var i opposisjon til alle voksne. Hennes ytre fremtreden var svart; sort hår, sorte klær og nagler. På skolen gikk hun i en

hard jentegjeng som terroriserte andre elever og lærere, de var voldelige både mot gutter og jenter. Identiteten hennes var å være veldig sint og sur, spesielt når hun var ruset på alkohol, hasj og hardere stoffer. (*miljøterapeuten til Lise*)

Miljøterapeuten beskriver Lises utseende som et ”skall” hun trengte for å greie å stå oppreist.

Hun var utrolig usikker, var på leit, ville ikke være den helt vanlige og finner noe ekstremt i stedet. Hun hadde ingen ord for å beskrive seg selv og andre, ikke annet enn skjellsord. Valget mellom is og sjokolade var vanskelig. (*miljøterapeuten til Lise*)

Selv om Lise nesten ikke hadde gått på skolen, fikk hun vitenmål fra 10. klasse. Miljøarbeideren oppfattet ferien etter 10. klasse som en kritisk periode med mulighet for lediggang sammen med jentegjengen fra ungdomsskolen. Hun forteller at det positive med Lise var at hun ville noe. Hun ville gå på landbrukslinje på videregående, gjøre noe med dyr, gjerne bli dyrlege. Tidligere hadde hun hatt egen hest på stall. Drømmen hennes var å bo på gård og drive med hester. Hun legger til rette for at Lise etter 10. klasse får sommerjobb i parkvesenet og en avtale om stell av hest. Slik holder hun oppe Lises interesse for skolestart på landbruksskolen, som Lise hadde søkt på før Næromsorg Sør kom inn i familien.

**Oda** begynte å skulke skolen i barneskolen, forteller miljøterapeuten hennes. I løpet av det første halvåret i 10. klasse har hun ikke vært til stede i undervisningen. Miljøterapeuten viser til at etter mange `runder` med henne, ville hun gå på skolen. ”Hun ønsker å være normal”, sier miljøarbeideren. Hun har også brukt tid til å finne ut av om det er noe Oda liker å holde på med. I starten ville hun ingen ting, alt var kjedelig. Etter hvert kom det fram at hun likte å ri, det var noe hun hadde holdt på med tidligere. For å forsterke interessen hennes for ridning, uttrykker miljøarbeideren overfor Oda at det er noe hun også gjerne kan tenke seg å holde på med.

Miljøterapeuten til **Mona** beskriver jentas livssituasjon og drømmer da Nørumsorg Sør startet arbeidet i familien.

Mona opplever stadig konfliktsituasjoner med moren, som ender med fysisk vold fra begge side. Utad må det ikke være noe som viser at hun har problemer hjemme. Ingen må få vite noe. Utseendet må være ekstremt perfekt. Hun presser foreldrene til å betale klær av det dyreste slaget. Skoleprestasjonene må

også være perfekte. Det er et fast mønster at hun ukentlig er borte fra skolen, men hun er skoleflink når hun er til stede. Hun har drømmer om å bli advokat og tjene masse penger. (*miljøarbeideren til Mona*)

Mona fullførte ungdomsskolen og begynte det første året på allmennfag. Hun sluttet og startet opp på en annen linje året etter, trivdes godt og greide seg bra. Hun omtales av miljøarbeideren som faglig normalt fungerende. Hun går fortsatt på skolen, men har mye fravær og får faglige hull. Vanligvis starter fraværet på mandagene. Miljøterapeutens forståelse av Monas fravær er at det er vanskelig for henne å komme i gang på mandager. Hennes strev med å fremstå som `normal` og `vellykket` blant venninner, krever så mye at hun er helt utslitt etter helgen.

Når hun skal på skolen står hun opp i seks - tiden og bruker et par timer på badet med sminking og stell av håret for å se fin ut. Ingen andre må bruke badet når hun skal gjøre seg i stand. Det må være rent og uberørt av andre, også klærne hun skal ha på må være rene og vasket av henne selv. Når hun ikke går på skolen, kan hun bli liggende på sofaen en uke eller halvannen. Da steller hun seg ikke, er likegyldig med seg selv, ser uflidd og ustelt ut. (*miljøarbeideren til Mona*)

Faren til Mona forteller at det i Monas klasse på ungdomsskolen var to jentegjenger.

Det var en jentegjeng som hadde det gøy sammen og så var det fire jenter som var helt utenom, som bare var barnslige. Mona var en av dem. Dette ble det snakket om på møter på skolen. På videregående tok det helt av i forhold til venninner. (*faren til Mona*)

Det faren videre forteller om datterens pengebruk til klær og om hvem hun holder seg sammen med, gir inntrykk av at Mona gjør anstrengelser for å høre til i en populær venninnegjeng når hun går fra ungdomsskolen over til videregående. Han forteller at datteren bruker mye dyrere klær enn han og moren hennes gjør.

Hun har et ekstremt syn på fasade, alt hun vil ha av klær er vanvittig dyrt. Krevde å få solbriller til 2.500 kroner. Skjønner ikke hvordan hun er blitt slik.

Vi er ikke slik. Folk hun søker til er fiffen- det er ungdommer med rike foreldre.(*faren til Mona*)

Faren til Mona forteller også at de aldri ser vennene hennes: ”Hun tar dem ikke inn over dørstokken. Hun tar dem ikke inn på sitt område, inn på rommet sitt, da mister hun kontrollen over sin arena”. Med disse utsagnene uttrykker han at Mona streber mot tilhørighet til ungdommer som han forstår tilhørende en sosial gruppe han ikke plasserer seg selv og sin familie i. ”Når hun er vekk en del fra skolen, spør de andre elevene etter henne”, forteller foreldrene. ”Dette stresser henne, hun blir sinna og begynner å vaske rommet sitt, TV- stua og klærne sine. Det er i slike situasjoner jeg begynner å kjeft og kranglingen kan ende med slåsskamp mellom oss”, forteller moren til Mona. Miljøterapeuten omtaler Mona som søt og tiltrekkende, med et normalt utseende og et sympatisk vesen. Hennes forberedelser når hun skal ut beskrives som et utslag av et ønske om å fremstå som ekstremt perfekt. I fortellingene hennes går det fram at hun oppfatter at Mona har ønsker om å få slutt på slåsskamper med moren, inngå i vennsksapsrelasjoner og at hun vil ha gode skoleprestasjoner.

Et kritisk punkt i starten av samspillet mellom miljøterapeuter og unge jenter, synes å være om miljøterapeutene har oppmerksomheten rettet mot de unges interesser og mot deres tanker om hvordan livet skal se ut framover. Miljøterapeuten til Lise peker på at Lises ønsker handler om å ta en landbruksutdannelse, få et fremtidig arbeid med dyr og få slutt på konfliktene med foreldrene. Miljøterapeuten til Oda har oppfattet at Oda ønsker å finne fram til noe hun opplever positivt å holde på med, og at hun vil starte på videregående om et halvt års tid. Miljøterapeuten til Mona viser til at Monas ønsker går mest i retning av å ha vennerelasjoner, få slutt på slåsskampene med moren og å ha gode skoleprestasjoner.

### **5.1.2 Forenkle oppgavene**

Veilederen forenkler oppgaven ved å redusere antallet egnede handlinger som kreves for å få til en løsning. Det betyr at veileder fyller ut resten og lar den veiledede perfektjonere deler som han mestrer (Wood et al. 1976). Å forenkla oppgavene innebærer at miljøterapeutene legger til rette for at jentene skal få mulighet til noen nye erfaringer med at de mestrer de utviklingsoppgavene de har foran seg, i ulike situasjoner på livsområder som har betydning for jentene selv. Felles for

miljøterapeutene er at de fyller ut med noe selv som de oppfatter at jentene ikke kan klare på egen hånd eller ved hjelp av familien. På den måten legger de til rette for at jentene kan fremstå i tråd med kulturens krav og forventninger. Dette er krav og forventninger som miljøterapeutene synliggjør for dem, men som også jentene selv godt vet om.

Miljøterapeuten til **Lise** forteller at Lise har en forståelse av seg selv som dom. Skolen stemplet henne som evneveik da hun gikk i 2. klasse. I 4.-5. klasse mente skolen at hun hadde dysleksi. Miljøterapeuten valgte å kommunisere mye med Lise ved hjelp av tekstmeldinger.

Hun svarte på tekstmeldingene. Jeg sa stadig til henne: "Du kan skrive". Hun ble bedre og bedre. Etter hvert sa hun at hun ville skrive en bok om seg selv. Etter en kutting (selvskading) satt jeg på sengekanten hennes og leste fra en Harry- Potter bok. Hun ble helt fengslet av den boka og ba meg lese mer. Hun begynte å lese en av bøkene på egen hånd. Det var den første boka hun hadde lest i sitt liv. Etter hvert leste hun alle Harry – Potter bøkene selv. (*miljøterapeuten til Lise*).

Slik bidrar miljøterapeuten til at Lise kommer over en `kneik` i utviklingsoppgaven som handler om å skrive og lese. Hun bruker en skriftlig form for kommunikasjon og skaper interesse for lesing ved å underholde henne med lesing når Lise har det vanskelig og kjedelig på sykehuset. Gjennom dette bidrar hun til at Lise får nye erfaringer med å mestre en utviklingsoppgave hun har foran seg. Dette er med på å holde henne på `sporet` i forhold til å få realisert sitt ønske om utdanning på landbruksskole.

Miljøterapeutene i **Odas** familie handler ut fra en forståelse av at Oda og moren hennes alene ikke greier å få til at Oda møter opp på skolen og blir der. Gjennom samtaler med Oda, ved å komme hjem til dem om morgenen og ved å delta sammen med Oda og moren hennes på møter på skolen, legger de til rette for at Oda skal få noen nye erfaringer med skolen.

Etter hvert klarte moren å få henne av sted på skolen alene. Oda gikk til skolen en del dager, men så stoppet det opp. Skolen klarte ikke å fange henne opp. De manglet en kompetent person som var der når hun kom, en person som ikke lot seg avvise og som kunne hente henne opp igjen når hun forlot skolen. Hun ble

mange ganger observert rundt skolen, men hun forlot skolen uten å ha vært i klasserommet. Etter hvert ordnet skolen med at en lærer kom hjem til Oda noen timer hver uke. (*miljøterapeuten til Oda*)

Etter dette handler miljøterapeuten ut fra en forståelse om at det viktigste for Oda nå er at hun opplever noe positivt. Miljøterapeuten til moren til Oda har samtaler med moren om å planlegge formiddagene, slik at Oda har noe å gjøre de timene hun ikke har undervisning, gjøre ting sammen med henne som Oda liker, som matlaging, gå i svømmehall og på handlesentret. Odas miljøterapeut prøver også å finne ut av hva Oda liker. Sammen finner de fram til ting begge er interessert i; høre på musikk, bruke data, se filmer og de rir sammen. ”Det viktigste akkurat nå er ikke skole, skolen kan vente. Det blir alltid anledning til å fullføre den senere, når Oda har fått det bedre med seg selv”, sier miljøterapeuten.

Slik tenker også miljøterapeuten til **Mona**. Hun forenkler oppgavene knyttet til kvalifisering til et fremtidig yrke, ved å dempe ned forventningene om frammøte på skolen og gode skoleprestasjoner.

Det viktigste er at Mona trives og er lykkelig og føler at hun har det bra. Det er viktig å ha fokus på positive ting. Når hun får det bedre, vil situasjonen hjemme også bli bedre. Det er jentas valg. Det at hun ikke vil gå på skolen, er hennes eget valg. (*miljøterapeuten til Mona*)

Miljøterapeuten til Mona deltar på møter på skolen sammen med foreldrene. I forståelse med Mona informeres skolen om Monas problemer. ”På grunn av mye fravær var det nødvendig å informere skolen”, sier hun. Sammen med skolen taes det initiativ til at Mona gjennom A- etat får utplassering i en sportsforretning noen dager pr. uke. Mona omtales som ei sportslig jente, og arbeid i sportsforretning som hennes eget valg. I tillegg får hun tilbud om jobb i en sportsforretning i nærheten av hjemmet annen hver lørdag. Ut fra Monas ønske, ble miljøterapeuten med Mona til intervjuet med arbeidsgiveren. Slik bidrar miljøterapeuten til at Mona får noen nye erfaringer med oppgaver hun mestrer. Det anser miljøterapeuten som et viktig skritt i retning av å mestre å stå i et fremtidig arbeidsforhold, som Mona ønsker seg. Gjennom utplasseringen som alternativ til skole og lørdagsjobben kommer Mona ut av hjemmet. ”At både moren som er uføretrygdet og Mona går hjemme, er en dårlig match. Da oppstår det konflikter som ender med vold, med at de slår hverandre”, forteller

miljøterapeuten. Moren til Mona forteller at hun kjører datteren sin til jobben og at Mona tar buss hjem igjen. Arbeidsutplasseringen bidrar indirekte til å redusere konfliktnivået mellom Mona og morens hennes, og det blir en støtte for Mona i hennes utviklingsoppgave mot større uavhengighet til moren. Hvordan miljøterapeuten mer direkte bidrar til dette kommer vi tilbake til i punkt 5 om frustrasjonskontroll. I samspillet mellom miljøterapeuter og jenter, blir det viktig at jentene gjør erfaringer med å mestre ulike situasjoner på livsområder som har betydning for jentene selv.

### 5.1.3 Understøtte retningen på oppgavene

På grunn av vegring og begrenset kapasitet blir det viktig for veileder å holde den veiledede på sporet og styrke motivasjonen. Mestring i en deloppgave kan føre til at den veiledede vil repetere det han er trygg på og vegre seg for å prøve å gå et skritt videre. Veileder må derfor i tillegg til å gi tilbakemeldinger på mestring, også støtte opp under retningen på oppgaven ved å gjøre det umaken verdt for den veiledede å risikere og ta sjansen på et nytt steg (Wood et al. 1976). For å holde oppe interessen hos jentene for å bevege seg i retning av voksensamfunnets krav og forventninger til dem, sørger miljøterapeutene for at de får positive tilbakemeldinger når de løser oppgavene i tråd med det som forventes. De legger dermed til rette for at jentene skal synes det er umaken verdt å ta sjansen på nye steg.

I forbindelse med skolestart samarbeider miljøterapeuten til Lise med rektor på landbrukskolen. Dette gjøres i forståelse med Lise og foreldrene hennes. Lise og miljøterapeuten besøker skolen på forhånd og rektor viser dem rundt. De forteller at Lise har faglige hull og rektor sier at skolen skal hjelpe til med å tette dem igjen. Underveis har også miljøterapeuten kontakt med rektoren. Dette bidrar til at Lise blir på skolen så lenge at hun får erfaring med å mestre noe hun selv vil. Med støtte fra skolen greide hun å gjennomføre det første skoleåret og hun startet på det neste. Dette gjennomførte hun også, selv om hun ikke fikk karakterer i alle fag. I samtaler med Lise gir miljøterapeuten henne tilbakemeldinger hele tiden. ”Jeg gjør det for at hun skal få en indre godhet for seg selv og for livet”, sier miljøterapeuten.

Du er så flink og sterk. Du er ikke så dom som du sier du er. Du gjennomfører skolen som du har bestemt deg for. Du har muligheter til å bli noe. Jeg liker å



være sammen med deg. Du greier å ha relasjoner til gode venninner.  
(miljøterapeuten til Lise)

”Lise var så fornøyd med seg selv”, forteller hun videre. ”Hun fikk venninner på skolen som hun var godt fornøyd med, særlig ei av jentene ble det et likeverdig forhold til etter hvert. I den gjengen hun gikk i før dolka de hverandre i ryggen, baksnakka, tok hverandres gutter og stjal rus fra hverandre”. Lise forteller i intervjuet at hun fremdeles, to-tre år etter avsluttet skolegang, har mye kontakt med venninner hun fikk mens hun gikk på landbruksskolen. Utover ei jente, som også startet på landbruksskolen og som har greid seg bra, har hun ikke lenger kontakt med noen fra den gamle gjengen.

Miljøterapeuten til **Mona** legger til rette for at arbeidsgiveren skal få et inntrykk av Mona som ei som ønsker å gjøre en god jobb, og for at han skal vise forståelse når Mona ikke greier å møte opp på jobben.

Hun hadde en dårlig periode. Var depressiv og langt nede. Da var det vanskelig å komme seg til jobb. Hun fortalte en løgnhistorie til den ene arbeidsgiveren, som gjennomskuet henne. Jeg fikk henne til å si til ham at hun hadde det vanskelig hjemme. Hun sa litt om problemene sine. Arbeidsgiveren viste henne forståelse og hun fikk mye skryt for godt arbeid. Hun ble sett og bekreftet på ting hun mestrer. (miljøterapeuten til Mona)

Miljøterapeuten gir henne også stadig tilbakemeldinger på at hun skiller bedre mellom egne følelser og morens: ”Du har endra deg i måten å være på i forhold til moren din, du har gjort en kjempejobb”.

Støttet av positive tilbakemeldinger fra miljøterapeuten, fra skolen som godkjenner skoleårene hennes og fra skolevenninner gjennom å vise at de vil være sammen med henne, kommer **Lise** i kontakt med den iboende belønningen som ligger i å greie oppgaven. Det samme gjelder **Mona** som får positive tilbakemeldinger fra arbeidsgiveren og miljøterapeuten. Både Lise og Mona får gjennom positive tilbakemeldinger opplevelsen av å være en som opplever noe positivt ved å meste noe de selv vil (Wertsch 1998). De gjør til sitt eget kulturelle betydningssystemer som handler om at en ungdom skal ha en utdanning, gjøre en jobb arbeidsgiveren er fornøyd med, løsrive seg fra foreldrene og inngå i vennerelasjoner. To momenter som viste seg å bli viktige i samspillsprosessen var at miljøterapeutene pekte ut neste trinn

som innebar mer krevende oppgaver som jentene hadde foran seg, og at de sørget for at jentene fikk positive tilbakemeldinger når de mestret oppgavene (Wood et al. 1976).

#### 5.1.4 Peke ut viktige sider ved oppgaven

Veileder understreker på forskjellige måter særlige deler ved oppgaven som er relevante. Hans oppgave er å påvise avstanden mellom det den veiledede har mestret og hva han anser som en korrekt måte å løse oppgaven på. Han skal tolke avvikene og ta hensyn til den veilededes kompetanse til å mestre neste trinn (Wood et al. 1976). Ved å påpeke avstanden mellom måter jentene fremstår på og slik unge jenter flest gjør, holder miljøterapeutene fram avstanden mellom det jentene har klart og det som ansees som passende i situasjonene. Det er eksempler på at de tar hensyn til jentenes kompetanse til å mestre neste skritt.

Når miljøterapeuten til **Mona** gir henne positive tilbakemeldinger handler det mye om at Mona har endret seg i relasjonen til moren sin. Hun forteller om at Mona har begynt å kjenne etter hva hun selv føler når hun er glad, når hun er trist og når hun er sint. Slik mestrer hun bedre å skille mellom det som er hennes følelser og hva som er morens. Hun snakker med Mona om at dersom hun enda bedre skal unngå å trekkes med i morens følelsesmessige problemer og bli mer selvstendig, trenger hun større avstand til moren sin. Å gå i terapi, legge seg inn til behandling på BUA (barne- og ungdomspsykiatrisk avdeling) og flytte på hybel med tilsyn, nevnes som mulige skritt for å komme videre i en utviklingsvei som miljøterapeuten omtaler som en løsrivelsesprosess fra moren.

Det er morens jobb å forandre på seg selv, Mona må ta ansvar for sin utvikling. Jeg ansvarliggjør henne for eget liv. Du kan endre noe selv, sier jeg til henne.  
*(miljøterapeuten til Mona)*

Miljøterapeuten påviser avstanden mellom det Mona har greid og det hun mener er en `korrekt` måte å løse oppgaven på, som hun presenterer som løsrivelse/ selvstedighet i forhold til moren, konkretisert ved at hun peker på at Mona kan unngå å trekkes med i morens følelsesmessige problemer som ofte ender med slåsskamper mellom Mona og moren hennes (se neste punkt). Miljøterapeuten peker ut for Mona mulige måter å komme seg videre på i prosessen med å bli mer uavhengig i forhold til moren sin. Det

blir viktig hvordan miljøterapeutene forstår unge jenters avvik, at forståelser knyttes til konkrete situasjoner og ikke blir altfor generelle. Hvordan avvik forstås, får betydning for muligheter for å finne enkeltoppgaver som jentene kan bevege seg videre på.

### 5.1.5 Frustrasjonskontroll

Å gjøre oppgaven mer overkommelig for den veiledede handler om at oppgaven skal være mindre farlig og frustrerende med en ledsager enn uten. Risikoen er å skape for mye avhengighet til veilederen (Wood et al. 1976). Alle de fire jentene har problemer med aggresjon. Det viser seg særlig ved kranling og slåssing hjemme med mødrene. Et par av dem skader seg selv med kutting. Det er flere eksempler i datamaterialet fra samtalene med miljøterapeutene i jentefamiliene på at de går sammen med foreldrene og jentene inn i konfliktsituasjoner med aggresjon hvor jentene slår, truer og skader seg selv.

**Lise** omtales av miljøterapeuten som en som var veldig sint og sur, spesielt når hun hadde rusa seg (p.1). ”Hun klarte ikke å hvile i seg selv”, sier miljøterapeuten.

Hun kunne bli forferdelig sint hjemme, skrike og skjelle. Ofte endte det med at hun låste seg inne på badet og kuttet seg. Det ble `blålys`: Faren bryter seg inn på badet. det er blod, politi, barnevernvakt, legevakt og syng. Hun får mye negativ oppmerksomhet. (*miljøterapeuten til Lise*)

Miljøterapeuten forteller om en spesiell hendelse hvor hun tilkalles.

Lise var kommet hjem rusa. Hun heiv ting rundt seg, slo i veggen, trua med å kutte seg. Hun rispa seg og kutta seg. Barnevernvakta som akutt- tjeneste ble tilkalt og de kom med politiet. Lise var krakilsk. (*miljøterapeuten til Lise*)

Miljøterapeuten ble med til sykehuset og ba om at de ventet med å sy til neste dag.

Jeg ønsket at hun skulle være ute av rusen når hun skulle sy. Jeg var der neste morgen da hun våknet og skulle sy. Jeg brukte empati, levde meg inn i situasjonen. Tenkte at når rusen var gått ut, ville hun ha skamfølelse. Jeg sa til

henne: ”Når du gjør slikt, er konsekvensen at du må sy. Jeg tror, kan tenke meg, at du ikke synes dette er noe greit”. Hun var stille og hørte på, ville ikke prate.  
(*miljøterapeuten til Lise*)

Denne hendelsen førte til at Lise kom ut av et mønster med kutting og blålys med mye negativ oppmerksomhet, sier miljøterapeuten. Etter en kutting hadde hun også innleggelse på BUA (Barne- og ungdomspsykiatrisk avdeling). Hun begynte å sende meldinger til miljøterapeuten når hun var lei seg. Det begynte å tikke inn meldinger: ”Lei av livet”, ”livet er vondt”, livet er uutholdelig”. Slik begynte hun å sette ord på hva hun følte, forteller miljøterapeuten. Hun svarte henne med meldinger hvor hun viste til konkrete ting som for eksempel: ”Du går på skole”. ”Du har gode venninner som bryr seg om deg”. ”Mamma og pappa er glad i deg”. ”Jeg stikker ut og henter deg, så kan vi kjøre en tur”. Miljøterapeuten hadde mange samtaler med Lise. Hun sier at fokus ikke var å moralisere bort rusen, men konkurrere den bort og viste til at det var Lises eget valg hva hun ville gjøre med livet sitt. Hun brukte ikke sanksjoner og sa for eksempel ikke at dersom du ikke slutter å ruse deg, må du sendes på institusjon. Hun prøvde aldri å plukke av henne de svarte klærne, naglene og sminken. I samtalene hadde hun fokus på at Lise skulle ”sette ord på seg selv, hvor hun er i livet, hvem hun vil være og hvor hun vil”, som hun uttrykker det. Hun ”tenkte høyt” sammen med henne over alternative valg hun kunne ta, for eksempel noen måter å unngå gruppepress på for å ruse seg. En dag spurte Lise om få antabus- og hun gikk på det en periode. Da hadde miljøterapeuten samtaler med henne om forskjellen på livet med rus og uten: ”Er det ikke godt å slippe blålys”? Etter innleggelsen på BUA, reflekterte miljøterapeuten sammen med henne over situasjonen. Og Lise hadde sagt: ”Det er ikke her jeg vil være”. En venninne hun hadde fått på landbruksskolen besøkte henne der og sa hun ventet på at hun skulle komme på skolen. Lise valgte etter denne innleggelsen å flytte ut hjemmefra og bo på skolen. ”Dette var jentas eget valg, poengterer miljøterapeuten, hun spurte ikke foreldrene. Hun bestemte seg bare for å flytte ut”. I Lises utviklingsoppgave som omtales av miljøterapeuten som en vei bort fra selvskading, understrekes betydningen av positive tilbakemeldinger på hva jenta har fått til i forhold til skolegang og venninnerelasjoner. Miljøterapeuten utfordrer også Lise på å kjenne på forskjellen mellom disse nye erfaringene og erfaringer hun har med å få utelukkende negativ oppmerksomhet som utløses ved selvskadingen, noe miljøterapeuten omtaler som ”blålys”.

Miljøterapeutene i **Monas** familie gikk inn konfliktsituasjoner mellom Mona og morens hennes som ofte endte med vold og med at de slo hverandre. Miljøterapeutene var tilgjengelige på telefon og kunne komme hjem når konfliktene toppet seg. Noen ganger ble de oppringt mens konfliktene pågikk og noen ganger i ettertid. Den mannlige miljøterapeuten til foreldrene forteller at han en gang grep inn og skilte moren og datteren fra hverandre fysisk. Faren var til stede og motivasjonen hans for å gjøre det var å stoppe aggresjonsutbruddet og å vise fram for faren hvordan han kunne gripe inn når det var nødvendig. Foreldrene fortalte også om denne spesielle hendelsen. Etter at Mona ble stoppet hadde miljøterapeuten samtaler med dem om hvordan de kunne forholde seg når slike konflikter oppsto, og om hvordan de kunne unngå dem. Moren til Mona forteller at hun ble hissig og sinna når Mona gjorde det hun oppfattet som tvangshandlinger, og at hun fikk råd av miljøterapeuten om ikke å blande seg inn i disse handlingene. Faren til Mona fikk en annerledes tilbakemelding fra miljøterapeuten. ”Han mente at jeg var altfor lite til stede, for diffus. Selv om jeg var der, tok jeg for lite tak i ting rett og slett, var for mye laid back”, forteller Monas far. Han fikk råd om å gripe inn og fysisk stoppe slåssingen mellom datteren sin og moren hennes (se også kapittel 3 om styrking av fedres posisjonsbaserte autoritet).

Miljøterapeuten til Mona forteller at Mona mente at problemene hjemme var morens skyld.

I samtalene i etterkant av slåsskamper med moren, beskrev hun alltid morens problemer. Når hun skrek stygge ord til moren sin forklarte hun det alltid med at det var moren som var gal, som skrek stygge ord som for eksempel hore til henne. Hun greide ikke å skille morens problemer fra sine. (*miljøterapeuten til Mona*)

Miljøterapeuten har samtaler med Mona om at hun må lære seg å ikke la moren styre henne, at hun ikke må ta til seg de stygge ordene som moren sier til henne. Og hun har sagt at hun kan velge andre måter å være på i forhold til moren sin enn å bruke de samme stygge ordene som moren gjør. Som vi har sett har hun også sagt til Mona at hun tror at det er viktig for henne å flytte ut og gå i terapi for å komme videre. Når det pekes på alternativer som Mona kan velge for å komme videre, ansvarliggjøres hun for slåssingen med moren sin. Som vi så i punkt 3 formulerte jentas miljøarbeider positive tilbakemeldinger når Mona hadde gjort framskritt i å skille mellom egne følelser og morens, og slik unngå voldssituasjoner. ”Det har blitt mindre slåssing mellom Mona og morens hennes”, forteller miljøterapeuten. Og hun forteller også at Mona har endret

seg i måten å være på i forhold til moren sin. ”Du har gjort en kjempejobb”, sier hun til Mona.

I Alternativ Til Vold (ATV) har de gjort erfaringer med å etablere relasjoner til ungdommer med volds- og aggresjonsproblemer. De påpeker at det er to viktige momenter ved frustrasjonskontroll. Det ene er å peke på alternative handlingsmåter, formulere tilbakemeldinger positivt framfor utelukkende negative tilbakemeldinger. Det andre er, med fare for å gjøre unge gutter avhengige, å gå med dem inn i enkelte frustrerende og aggresjonsfremkallende situasjoner (Bengtson m.fl. 2002). Det er mulig å se likhetstrekk mellom det som gjøres i ATV i forhold til gutter og det miljøterapeutene gjør i samspelet med Lise og Mona. Begge går sammen med jentene inn i situasjoner hvor aggresjonsutbrudd oppstår, for Mona dreier det seg om slåssing med mora, mens Lise uttrykker aggresjon sterkest ved selvskading. Begge miljøterapeutene synliggjør volden ved å tematisere den i samtalene med jentene. Gjennom refleksjon over alternative handlingsmåter som de kan velge, ansvarliggjør de jentene for volden og bidrar til å synliggjøre en vei bort fra slåssing og selvskading.

### **5.1.6 Lette oppgavene ved `modeling`**

Demonstrasjon eller `modeling` av løsningen på en oppgave innebærer mer enn en enkel utføring i nærvær av den veiledede. Ofte inneholder det en idealisert måte å utføre handlingen på, og det kan involvere fullførelse eller utvikling av en løsning som allerede delvis er utført av den veiledede selv. I denne betydningen imiterer veileder en idealisert form som er prøvd av den veiledede, en handling som de har gjort bra, i forventning om at han vil imitere det tilbake i en mer anvendelig form for den oppgaveløsningen han står overfor i bestemte situasjoner (Wood et al. 1976). Denne beskrivelsen av modeling samsvarer med Uri Bronfenbrenners omtale av modeling som en to-veis prosess. Det er ikke bare barnet som etteraper den voksne, men også den voksne som etteraper barnet. Det er av største betydning for et barns utvikling at det trekkes inn i slike gjensidighetsforhold, påpeker Bronfenbrenner, og understreker betydningen av den slags relasjoner for barnets psykiske utvikling. Det er en grunnleggende kjensgjerning at barn har bruk for mennesker for å bli menneskelige. Barn kan ikke trekke seg selv opp etter hårene. Ved å iaktta, leke, gjøre aktiviteter, arbeide, samtale og diskutere sammen med andre, som er eldre eller yngre enn de selv,

lærer barnet å erkjenne hva de kan yte og hva de kan bli til, d.v.s. at det er på den måten de utvikler sine evner og sin identitet (Bronfenbrenner 1980).

Miljøterapeuten til **Oda** har en forståelse av at Oda`s vegring for å møte opp i klasserommet er at hun er engstelig for å utlevere seg selv, for å vise seg fram for andre.

Hun er flau for veldig mye, for å gi av seg selv, snakke, vise følelser, hun er opptatt av vanlige jenteting; håret, hva hun kan gå med, utseende og kropp, hun er veldig flau for gutter, veldig sjenert, har en atletisk kropp og er ei sporty jente....Å komme inn i klasserommet koster så mye, hun føler seg dom, hun klarer ikke å konsentrere seg, oppgavene er for vanskelige, det stopper opp, hun sier hun ikke klarer å stå i dette alene. (*miljøterapeuten til Oda*)

Ridning omtales som en oppgave Oda mestrer. Broren driver med hester og hun har gjort denne aktiviteten uten tilskuere på gården hjemme. Miljøterapeuten som kan lite om ridning observerer Oda for å lære av henne og de begynner å gå til en rideskole sammen. I miljøterapeutens fortelling blir det tydelig at hun tar utgangspunkt i Odas erfaringer med ridning. Hun vektlegger at Oda kan noe, som hun selv ikke kan. Hun viser glede ved å observere og imitere Oda (Wood et al. 1976). Ved å vise sin interesse og glede over å imitere Oda i ridning, ønsker hun at interessen og gleden kan smitte over på Oda, som da hun møtte henne syntes alt var kjedelig. Det de gjør sammen skal være noe begge har interesse av. Miljøterapeuten etablerer gjennom dette en gjensidig relasjon (Bronfenbrenner 1980) som bidrar til at Oda utvikler en større trygghet i seg selv. "Når hun sitter på hesteryggen foran noen, viser hun seg fram, hun utleverer seg selv, kommer i kontakt med seg selv og tør å gjøre ting", sier miljøterapeuten. Slik bidrar miljøterapeuten til at Oda blir en som tør å vise seg fram for andre. Miljøterapeuten er opptatt av at Oda ønsker å bytte skole, og at det blir aktuelt når hun neste år etter eget ønske skal begynne på en praktisk linje på videregående. Ridningen de gjør sammen blir slik ikke et mål i seg selv, men noe som kan fungere som et `springbrett` til å tørre å vise seg fram i andre sammenhenger, for eksempel i klasserommet når det nye skoleåret starter.

**Mona** beskrives av miljøterapeuten som ei jente som strever med å bli akseptert i venninnegjengen. Hun omtaler henne som ei jente som forteller løgnhistorier for å bli akseptert, som hemmeligholder problemene sine hjemme med moren og som fortier sine tvangshandlinger. Miljøterapeuten mener Mona selv vet at hun slet med tvang.

Etter den spesielle hendelsen hvor faren `holder` datteren sin for å stoppe slåssingen mellom henne og moren hennes (se p.5), snakker Mona med faren sin om at det er vanskelig for henne at hun må vaske hele tiden. Det gikk mange måneder før hun kunne innrømme det, snakke om det ved å bruke ordet tvang. *(miljøterapeuten til Mona)*

Miljøterapeuten snakker også med Mona om å være ærlig om fraværet sitt i forhold til arbeidsgiveren (p. 3). Miljøterapeutens fortellinger om at Mona må fremstå med et perfekt ytre for å bli akseptert av venninner, og hennes fortellinger om betydningen av at Mona innrømmer at hun har det vanskelig og slutter med å fortelle løgnhistorier for å hemmeligholde, viser at miljøterapeuten handler ut fra en forståelse om at Mona ønsker en endring. ”Hun sliter seg ut på å fremstå som perfekt for å skjule sine problemer”, forteller hun. Gjennom selv å inngå i en vennskapslignende relasjon til Mona hvor problemene hjemme tematiseres, modellerer hun et venninneforhold. Slik viser hun fram for Mona det kulturelle betydningssystemet for vennskapsforhold basert på åpenhet og nærhet.

Moren til Mona forteller at miljøterapeuten etter hvert kom inn på Mona og opprettet et venninneforhold til henne.

Det tok lang tid, men når hun først kom inn i forhold til Mona, var det helt fantastisk. Det ble bedre og bedre kontakt mellom dem og Mona ble mye roligere. Etter halvannet år som tiltaket varte, fortsatte miljøterapeuten å holde kontakt med Mona. Hun ringer og Mona har vært på besøk hos henne. *(moren og faren til Mona)*

Miljøterapeuten til **Nina`s** mor beskriver Ninas væremåte blant jevnaldrende som veldig seksualisert og underdanig i forhold til gutter, slik hun opplever væremåten til mange av jentene de jobber med i Næromsorg Sør. Dette er ting jentene setter ord på selv, når det er tid for ettertanke, sier hun.

Nina og flere av de andre jentene er opptatt av å bli sett av gutter, alle skal like dem. Samtidig våger de ikke nærkontakt og opptrer som kjempetøffe. De er opptatt av å please guttene, slik at guttene kan bruke dem seksuelt. De gjør det fordi de er redd for ikke å bli likt av andre, og fordi det er den eneste måten å bli akseptert på. Hvis de ikke ligger med guttene, er de redde for ikke å bli likt



lenger. I noen typer gjenger er det tøffere å ligge med flere gutter enn ikke å bli likt. (*miljøterapeuten til Nina`s mor*)

Fortellingene til miljøterapeuten til Nina viser enda tydeligere enn fortellingene til miljøterapeutene til Oda og Mona hvordan miljøterapeutene gjennom en tilnærmet gjensidig relasjon til jentene modellerer vennskap og gir dem erfaringer med en vennsapsrelasjon hvor jentene opplever å bli verdsatt og akseptert. Miljøterapeuten beskriver Nina som ei jente som ruser seg og som går mest sammen med andre jenter og gutter som også ruser seg. Hun er lite på skolen og lite hjemme. Det var lett å etablere en relasjon til henne, forteller miljøterapeuten og de fikk raskt kontakt. Nina var interessert i å være sammen med henne og høre på henne. Hun tok til seg det hun sa og rådførte seg med henne. Hun tok også ofte kontakt pr. telefon. Miljøterapeuten starter slik de andre miljøterapeutene også gjør (se p. 1) med å finne ut av hva som er viktig for Nina.

I starten måtte jeg finne ut hvem hun er, hvor hun er i livet, hva hun tenker om situasjonen og hva hun selv opplever hun trenger å gjøre for å forandre på ting. (*miljøterapeuten til Nina*)

Det var også viktig for miljøterapeuten å etablere et tillitsforhold så fort som mulig. Å invitere henne hjem til seg, er en måte å vise Nina at hun stoler på henne.

Det var viktig i starten å vise henne tillit ved å invitere henne hjem til meg. Hjemme hos seg selv stjeler hun fra moren sin, det hun kommer over, piller og penger blant annet. (*miljøterapeuten til Nina*)

De begynte å gjøre ting sammen med utgangspunkt i noe Nina likte og hadde erfaring med. Ridning hadde hun holdt på med tidligere. Det ble tatt opp igjen. De sitter mye hjemme hos Nina eller kjører en tur og prater sammen. Ninas relasjoner til venninner er et sentralt tema i samtalene deres. Miljøterapeuten forteller om refleksjoner hun har med Nina når hun har vært i konflikter med venninner.

De går rett inn i problemer, intriger og slåssing. De klarer ikke å løse krangler med en konstruktiv løsningsstrategi. Vi snakker om det og jeg hjelper henne til å se alternative måter å løse konfliktene på. Se om hun kan se at den måten hun

er på, kan virke truende på andre. Refleksjonen har som mål at hun skal se seg selv utenfra. *(miljøterapeuten til Nina)*

Gjennom refleksjon over handlemåter i venninnerelasjoner peker miljøterapeuten mot andre mulige måter å handle på. Hvilke hun viser til kommer best fram ved hennes fortellinger om samtaler med Nina om følelser, og om å gi dem et uttrykk som svarer til den indre følelsen. Hun snakker om å vise følelser på andre måter enn ved intriger som ender med slåssing.

Hun har lett for å snakke, men å sette ord på følelsene er verre i praksis. Hun klarer ikke å snakke om og vise de riktige følelsene, være lei seg når hun er lei, sint når hun er sint og glad når hun er glad. *(miljøterapeuten til Nina)*

Nina omtaler miljøterapeuten sin som en venninne. ”Vi kan snakke om det jeg vil snakke om, miljøterapeuten presser meg aldri”, forteller hun.

Miljøterapeuten er der hele tiden, hun er bare en telefon unna. Hun har kommet for å være der, ikke bare for 3 eller 6 måneder. Hun kan være der til jeg blir atten. I et annet tiltak jeg hadde fra barneverntjenesten, behandlet miljøterapeuten meg som et problem som skulle løses i løpet av 3 måneder. Jeg er ikke et problem, jeg er et menneske. *(Nina)*

Nina forteller at de ser på TV, er på internett, bowler, er på (handle)senteret, ute og spiser,

lager mat hjemme, aker på ski og bygger snømann. De har felles interesser i musikk, liker den samme musikken og låner filmer som begge liker. Når de ser på filmer hjemme ender det alltid med at de snakker sammen.

Hun gjør ting for at jeg skal ha det bra. Hun kjenner meg. Hun har så fine tanker og hun gir meg ting å tenke på. En blir glad i sånne folk. Hun er mer som en venninne, hun åpner seg mer og mer for meg. Jeg ser på henne mer som en støttekontakt. Hun gjør meg glad. Gir gode klemmer. Vi snakker sammen og vi diskuterer. Hun kan gjøre meg sint også, men det er aldri henne som person jeg er sint på. *(Nina)*

Når Nina forteller at samværet med miljøterapeuten gjør henne både glad og sint, understreker hun den følelsesmessige siden ved relasjonen. Miljøterapeuten snakker med Nina om følelsesuttrykk og betydningen av at det er samsvar mellom uttrykkene og den indre følelsen. Ninas fortellinger viser at miljøterapeuten ikke bare snakker om følelser, men at hun også handler på en måte som skaper en nær og følelsesmessig relasjon til Nina. Inntrykket av en venninneaktig relasjon forsterkes av at miljøterapeuten inviterer Nina hjem til seg. Det er både hjemme hos Nina og hos miljøterapeuten at de lager mat, spiser og snakker sammen. Gjennom å gjøre ting sammen som begge liker og ved å snakke om følelser, modellerer miljøterapeuten vennskap mellom jenter. Hun gjør det ved selv å være en venninne som vektlegger det følelsesmessige og nærheten i relasjonen. Miljøterapeuten er opptatt av at Nina skal unngå intriger og slåsskamper med venninner. Hun er opptatt av at Nina skal utvikle sin kompetanse i å være i venninnerelasjoner. Gjennom samspillet med miljøterapeuten lærer Nina hva venninnerelasjoner kan innebære, slik blir Nina bedre rustet til å inngå i nære venninneforhold til andre. At Nina ikke helt opplever miljøterapeuten som en privat venninne, gir hun signaler om når hun sier: ”Jeg ser på henne mer som en støttekontakt”. Hun viser også at hun vet at relasjonen er midlertidig, at den skal avsluttes når hun blir 18. Nina som er 16 år omtaler tiden hun skal ha sammen med miljøterapeuten som en lang periode. For henne ble det viktig at det å ha miljøterapeut ikke oppleves som et tiltak hvor hensikten er å forandre henne i løpet av tre- seks måneder, fordi hun er et problem som barneverntjenesten må gjøre noe med. Relasjonen miljøterapeuten og Nina etablerer gjennom å gjøre ting sammen og snakke sammen omtales som gjensidig (Bronfenbrenner 1980). For jenter som tilbys å inngå i trygge gjensidighetsrelasjoner med voksne over tid åpnes det muligheter for å endre bevegelser fra uvanlige utviklingsløp i retning av mer sosialt aksepterte utviklingsveier. Når disse voksne er miljøterapeuter som engasjeres av det offentlige, blir det viktig å være fleksible i arbeidsmåter ut fra samspillet med den enkelte jente.

## **5.2 Unge jenter som aktive og skapende deltakere**

Hva gav denne analysen av utviklingsstøtte med inspirasjon fra stillasbyggingsmodellen?

Hva får vi øye på når vi bruker en slik analyse?

Denne modellen, seks elementer i en samlet strategi, får fram konkrete og fyldige beskrivelser av hva miljøterapeuter gjør når de støtter jentene i deres utviklingsprosjekter. I et kulturpsykologisk perspektiv er ikke utviklingsprosessene noe som er forbeholdt perioden hvor man er barn og ungdom. Som vi snakker om en livslang utviklingsprosess, kan vi også snakke om utviklingsstøtte som noe som foregår gjennom hele livsløpet. Slik kan stillasbyggingsmodellen ha generell gyldighet for situasjoner hvor en med mer kompetanse i spesielle situasjoner på bestemte områder, stiller sin kompetanse til rådighet for en som kan mindre. Perspektivet hjelper oss til å få øye på utviklingsstøtte som *samspill* mellom miljøterapeuter som stiller sine fortrinn til rådighet og unge mennesker som aktive og skapende deltakere. Som veileder er miljøterapeuten orientert mot den andre og ser motivasjonen hos den andre. I dette utvalget har vi sett at det blir viktig at miljøterapeutene i starten og videre i hele prosessen har oppmerksomheten rettet mot *den unges egne ønsker* for livet sitt. Det innebærer også at miljøterapeuten underveis kan la seg korrigere av den unge. Gjennom å forenkle oppgavene og vise hvordan de kan gjøres, legger de til rette for at jentene skal greie oppgavene. Vi har sett betydningen av at miljøterapeutene kan gi mest ros og oppmuntring som styrker jentene i å våge å ta neste skritt.

Modellen tillater oss å se på jentene som intensjonale, som aktive mottakere, i motsetning til passive mottakere av omsorg. Det gir oss mulighet til å se jentene som aktive medskapere av seg selv, som noen som gjør seg større (Dencik 1999). I dette perspektivet er det ikke makten det fokuseres på. Hvem som skal bestemme i konkrete situasjoner, er ikke hele tiden oppe til forhandling. De unge blir endret fra å være mennesker som blir oppdratt, til mennesker som også oppdrar sine oppdragere, en endring fra passivitet til medvirkning. Det åpner for å se at jenter også er med på å skape miljøterapeuters praksis, hva miljøterapeuter kan bidra med. Synet på barnet som handlende subjekt synliggjør barnet som en aktiv og skapende deltaker, både i sin egen utviklingsprosess og i samfunnet rundt seg (Brannen & O'Brien 1996, Lindén 2000). Gjennom perspektivet som stillasbyggingsmodellen tilbyr, blir det tydelig at den unge skal overta mer selv etter hvert. Men modellen tilbyr også et videre perspektiv, fordi relasjonen mellom veileder og den veiledede settes inn i en kulturell sammenheng. Innholdet i utviklingsstøtte blir en kulturell orientering. Miljøterapeuter blir en oversetter og formidler av aktuelle krav til jentene. Modellen retter oppmerksomheten mot å hjelpe den veiledede til selv å lese kulturen, ikke gjøre alt for dem. Miljøterapeuten får også drahjelp av at unge mennesker, i ulike situasjoner på mange livsområder, godt vet om hva som forventes av dem. Når for eksempel miljøterapeutene til Lise og Mona peker mot skolegang og jobb, forsterkes

forventningene deres av kulturens koder om at en ungdom på vei mot voksenlivet skal ha en utdanning og komme seg i jobb. Det blir også lettere å stille krav til jentene når kravene forsterkes av positive tilbakemeldinger fra andre enn de som stilte dem. Når miljøterapeuten møter dem med forventninger om å stille på jobben og på skolen utløser det ikke bare positive tilbakemeldinger fra miljøterapeutene, men også fra skolen og arbeidsgiveren.

### ***5.3 Hva slags kvinnelighet kommer til uttrykk i miljøterapeutenes utviklingsstøttende virksomhet?***

Selv om Wood et al. (1976) i sin observasjon av barn som løser oppgaver i samspill med en voksen, ikke analyserer empirien ut fra kjønn, åpner stillasbyggingsmodellen for å gjøre det. Perspektivet legger til rette for, peker i retning av, og åpner opp for beskrivelser av utviklingsstøtte som relasjonelt, personlig og kulturellt orientert. En viktig side ved det kulturelle er hvilken betydning kjønn får. Kulturen tilbyr forståelser om aksepterte og ønskelige måter å være ung jente på, som miljøterapeutene peker ut for jentene. Dorte Marie Søndergaard snakker om at enkelte personer og grupper kan fremstå som diskursprodusenter og får definisjonsmakt på et område. Andre kjemper forgjeves med å bli hørt - mens andre igjen tildeles eller tar en rolle som diskursbærere. Deres rolle er å formidle de dominerende forståelsesformene som er skapt av andre (Søndergaard 2000). Når jeg anser det som viktig å stille spørsmålet om hva slags ideer om kvinnelighet som kommer til uttrykk i miljøterapeutenes måter å utøve utviklingsstøtte på, er det fordi de formidler forståelsesmåter som blant annet er skapt av det offentlige hjelpeapparatet. Dermed gjør de, gjennom sin praksis, tilgjengelig forståelser av kvinnelighet som kan få betydning for jentenes utviklingsprosjekter.

I flere studier av kontrollinstitusjoner for jenter og kvinner har kontrollen blitt sett som kontroll av kvinnelighet (Chesney- Lind 1973, Jonsson 1980, Kersten 1989, Barton 2005). Kjersti Ericsson (1997) beskriver for eksempel i sin bok om Bjerketun verneskole på 1950- tallet hvordan jentene som var plassert der skulle reddes fra stemplet som `hore` og `lausunger`. De skulle reddes fra seg selv og følgene av det livet de levde. Jentene ble behandlet og straffet, ikke fordi de skadet samfunnet - men fordi atferden deres avvek fra tradisjonelle kjønnsroller (ibid.:53). I doktoravhandlingen; En skikkelig gutt. Arbeidet med å forme en passende

maskulinitet. Foldin verneskole 1953-1970, viser Nina Jon (2005a) hvordan anvendelse av et kjønnsperspektiv på kontroll av guttene tydeliggjør at kontrollen av guttene også handler om kontroll av kjønn og guttenes avvik fra en akseptert maskulinitet. I min doktoravhandling; Vanlig og uvanlig. Miljøarbeid hjemme med 14-18 åringer (Sagatun 2005) har jeg vist at det også i dagens barnevern handler mye om å forme en passende maskulinitet når det settes inn hjelpetiltak for `vanskelige gutter`. Gjennom sin praksis peker miljøarbeidere ut ønskelige måter å være gutt på. Dermed gjør de tilgjengelig forståelser av maskuliniteter som får betydning for gutter i deres utviklingsprosjekter.

I analysen av miljøterapeutenes utviklingsstøtte i samspill med jentene har vi tatt for oss de særlig utfordrende situasjonene miljøterapeutene kommer i når vanlige kulturelle forestillinger om ungdomsjenter settes på prøve. De uvanlige relasjonene og situasjonene som miljøterapeuter og jenter står i, kan kaste lys over hvordan det vanlige oppfattes, over selvfølgelige og kulturelle forestillinger om hvordan unge jenter bør leve. I kulturen finnes flere forståelsesmåter om dette. Med utgangspunkt i analysen av miljøterapeutenes utviklingsstøtte i samspill med jentene skal vi utforske hvilke ideer om hvordan jenter bør leve som kommer til uttrykk i miljøterapeutenes praksis. Oppmerksomheten rettes mot at det både finnes forskjeller mellom miljøterapeutene og at de gjør komplekse og varierte forståelser relevante i sin praksis. Jentene har forskjellige erfaringer og miljøterapeutene gjør i samspillet med jentene tilgjengelig flere forståelser av måter å være jente på i vår kultur.

### **5.3.1 Varierte kvinneligheter med vekt på følelser, nærhet, utseende, selvstendighet og avhengighet**

I prosjektbeskrivelsen av Næromsorg Sør poengteres det at det er annerledes å jobbe med jenter enn med gutter:

”Gutter realiserer seg oftest gjennom aktiviteten, mens jenter realiserer seg gjennom samtalen og selve relasjonen. Det er derfor viktig at en i relasjonsarbeidet med jenter har fokus på det å være jente, jentenes ressurser og på relasjonelle ferdigheter i nettverket rundt jenta. Vi er opptatt av at det er kvinner som jobber med målgruppa fordi mye av problematikken er knytta opp mot identitetssøken og jentenes manglende begreper om egen kjønnsidentitet.

Med kjønnsidentitet mener vi at jentene skal få trygghet i forhold til eget kjønn og det å stå i relasjoner og grenser til andre. Ett av likhetstrekkene vi ofte ser hos jenter som har det vanskelig er at de dårlig fikser det å være jente sammen med andre jenter. Jentesosialisering blir derfor en viktig del av arbeidet. Miljøterapeutene skal være faglig sterke og fungere som stabile rollemodeller som etter hvert i prosessen også kan opptre som veiledere” (Prosjektbeskrivelse: NÆROMSORG SØR, et nytt fotfeste, vedlegg 2 s.1)

I dr. avhandlingen om miljøarbeid med gutter kommer det fram ideer om maskuliniteter som samsvarer med en forståelse av maskulinitet som fremgår i prosjektbeskrivelsen til Næromsorg Sør. Alle de mannlige miljøarbeiderne hadde som strategi at guttene skulle tømmes for å fremstå som tøffe og sterke gjennom *ulovlige* aktiviteter og fylles med lovlige fysisk utfordrende aktiviteter. Når disse miljøarbeiderne oppmuntrer til tøffe og fysisk utfordrende aktiviteter, viser de fram den tradisjonelle maskuliniteten hvor mannlighet knyttes til kroppsstyrke (Sagatun 2005). Av prosjektbeskrivelsen til Næromsorg Sør fremgår det at økt selvinnsikt, økt evne til å reflektere og hjelp til å utvikle språket er mål i miljøarbeidernes arbeid med jentene. Å mestre samtaler og relasjoner fremstår således i prosjektbeskrivelsen som ideer om kvinnelighet. Det poengteres at miljøarbeiderne i tillegg til å være rollemodeller etter hvert skal opptre som veiledere. Det kan forstås som at deres strategi er å inngå i relasjoner til jentene hvor reflekterende samtaler skal fremme selvinnsikt hos jentene. Et mål for de kvinnelige miljøarbeiderne i jentefamiliene er også i følge prosjektbeskrivelsen at jentene skal bli selvstendige, ta ansvar og gjøre egne valg (Vedlegg 2 s.2). Ideene om kvinnelighet omfatter således også selvstendighet; ta ansvar og å gjøre egne valg

De kvinnelige miljøterapeutene til tre av jentene viser gjennom sin praksis at jentene skal beveges bort fra å fremstå som utagerende og voldelige i forhold til foreldrene og bort fra bruk av et vokabular preget av bannord og skjellsord. Disse miljøarbeidernes strategier peker også mot å bevege jentene bort fra rusmisbruk. Kjønnspraksiser som handler om vold, motstand mot skolen, mindre lovbrudd, sterk bruk av drugs/alkohol omtaler Robert Connell som protestmaskulinitet. Connell legger samtidig vekt på at protestmaskuliniteten ikke er en enkel stereotyp mannsrolle (Connell 1999 s. 137). De kvinnelige miljøarbeidernes fortellinger viser jenter som fremstår på en måte som har likhetstrekk med det Connell omtaler som protestmaskulinitet. Lise og Nina slåss med mødrene sine og skriker styggord mot dem, blant annet `hore`. Begge har også vært i slåsskamper ute. Lise med venninner

og Nina har en anmeldelse på seg for å ha slått ned en person. Nina, Lise og Mona har ifølge miljøarbeiderne også skadet seg selv, som miljøarbeiderne forteller om som en annen måte å uttrykke aggresjon på. Gjennom utviklingsstøttende praksis synes det som om miljøarbeidernes strategier er å bevege jentene bort fra et bevegelsesmønster som har likheter med protestmaskuline uttrykk (Connell 1999). Flere studier har vist at kvinner må finne en ballanse i det rommet som definerer en passende kvinnelighet for å fremstå som troverdige og riktige kvinner (Pedersen 1996, Bengs 2000, Ambjørnsson 2004, Werner 2005, Nielsen og Rudberg 2006). Vi skal utforske nærmere hvordan miljøterapeutene gjennom sin utviklingsstøttende praksis går opp sporet sammen med jentene i retning av en noe mer vanlig og sosialt akseptert måte å fremstå på som jente, enn det jentene viser fram ved sine `vanskelige` måter å være på. Der det bidrar til økt forståelse vises det også til kapittel 3 om grensesetting som også handler noe om miljøarbeidernes praksis i direkte samspill med jentene. Gjennom avsnittene under om følsomhet og nærhet, utseende, og om selvstendighet og avhengighet, utforskes hvilket mulighetsrom/ repertoar for måter å være jente og ung kvinne på miljøarbeiderne gjennom sin praksis gjør tilgjengelig for jentene.

### **Følelser og nærhet**

I kapitlet om grensesetting (s.21) har vi sett at miljøterapeuten til Ninas mor ikke brukte sanksjoner i form av trusler, fratakelse av privilegier eller belønning i form av penger når hun hadde direkte kontakt med Nina.

Det er ikke alle andres feil. Nå må du begynne å ta ansvar for dine egne handlinger. Nina: "Hva får jeg hvis jeg blir bedre?" Du får ikke en ny bukse eller penger. Du får et bedre liv, godt med deg selv- innvendig. Du får en bedre framtid. Ellers får du et dritt liv- hvis du ruser det vekk. *(samtale mellom Nina og miljøterapeuten til Nina`s mor)*

Gjennom å peke mot et bedre liv som handler om å ha det godt med seg selv innvendig, utfordrer miljøterapeuten Nina til å fremstå som mer vanlig og sosialt akseptert, med en mer passelig måte å være jente på. I følge Michael Foucault virker maktutøvingen i den vestlige verden stadig mer gjennom at individer formaner seg selv om å tilpasse seg samfunnets normer. Denne tilpasningen skjer ikke ved maktutøving gjennom trusler i form av våpenbruk og materielle begrensninger som i tidligere tider, men ved en formaning om et lykkeligere liv. Lykkeligere blir man særlig gjennom å sanere sider ved seg selv, selvovervåking og selvdisiplinering



(Foucault 1977,1979). Miljøterapeutens påpekning om at Nina vil få det bedre med seg selv, få et lykkeligere liv, hvis hun fremstår mer i tråd med det som forventes av en jente i vår kultur, kan forstås som en forsterkning av forventninger som Nina har til seg selv, hun vet godt hva som forventes av henne.

Å støtte opp om de unges ønsker som går i retning av skolegang, oppfattes i vår tid som en viktig foreldreoppgave. Når miljøterapeutene kommer inn i familiene for å støtte foreldrene i deres omsorgsoppgaver, fremstår det å bidra til at ungdommene får utdanning som en sentral strategi. De kvinnelige miljøterapeutene støtter opp om, og legger til rette for skolegang og arbeid. Hvordan jentene har det følelsesmessig vektlegges samtidig, og særlig i forhold til Oda prioriteres det. ”Det viktigste akkurat nå er ikke skole, skolen kan vente. Det blir alltid anledning til å fullføre den senere, når Oda har fått det bedre med seg selv”, sier Odas miljøterapeut. Hvordan det følelsesmessige vektlegges uten at det går på bekostning av forventninger om skolegang kommer til uttrykk i samspillet mellom Lise og hennes miljøterapeut. Miljøterapeuten vektlegger å kommunisere med Lise via SMS. Gjennom hyppige tekstmeldinger som Lise besvarer utvikles Lises kompetanse i skriving, noe som forenkler oppgaven med å få vitnemål fra den skolen som Lise ville ha utdanning fra (p. 2). Miljøterapeuten omtaler Lise som ei jente som skreik og bannet, brukte styggord om moren og faren sin og hadde et begrenset språk (kapittel 3). De skriftlige meldingene mellom Lise og miljøterapeutene rommer mer og mer et følelsesspråk (p. 5) og det samme gjelder innholdet i meldingene mellom Lise og farens hennes (kapittel 3). Følelsesspråket endres fra skjellsord og banning i retning av ”jeg er lei meg”, og `varme` ord som ”jeg er glad i deg”. Slik forsterker miljøterapeuten gjennom sin strategi med bruk av SMS, en bevegelse i retning av å fremstå med `passelig` kvinnelighet som rommer mer sosialt aksepterte følelsesuttrykk. Også i relasjonen mellom miljøterapeuten og Nina vektlegges det følelsesmessige og nærheten i relasjonen. Gjennom å gjøre ting sammen som begge liker og ved å snakke om følelser, modellerer miljøterapeuten til Nina vennskap mellom jenter (p.6).

Claes Ekenstam mener at å nesten helt `leve med sitt hode` er et karakteristisk trekk ved mange mennesker, og framfor alt menn i vår vesterlandske kultur. Han kritiserer denne rasjonalitetsformen for dens atskillelse fra følelseslivet, og for dens problemer med å ta menneskets `indre verden` på alvor. Han hevder at denne tendensen står som en viktig bakgrunnsfaktor for opprettholdelsen av rigide mannlige maktstrukturer og bidrar til et trekk av upersonlighet i det moderne samfunnets sosiale relasjoner (Ekenstam 2001). De kvinnelige miljøterapeutene til alle de fire jentene tar jentenes `indre verden` på alvor og slik viser de fram for jentene en side ved

kvinnelighet hvor følelseslivet ikke atskilles fra hverdagens krav og forventninger. Handlingsmåtene deres fremstår som en kontrast til strategier som jeg så hos noen av de mannlige miljøarbeiderne som jeg intervjuet i forbindelse med avhandlingsarbeidet om miljøarbeid hjemme med 14-18 år gamle gutter. Det var noen av dem som la mest vekt på fornuft, vilje, styrke og selvkontroll og gav lite rom for de følelsesmessige aspektene. Slik fikk relasjonen mellom noen av de mannlige miljøarbeiderne og de unge guttene et litt upersonlig preg. Det er imidlertid også noen av miljøarbeiderne til guttene som viser fram et større mangfold av måter å være ung gutt på. Det er de som gjennom sin praksis åpner et mulighetsrom for maskuliniteter som i tillegg til å romme det tøffe, omfatter følsomhet, nærhet og kommunikasjon. I dagens norske samfunn fremstår det å inngå i nære følelsesmessige relasjoner som et sentralt innhold både i mannlighet og kvinnelighet. Når miljøterapeutene i samspill med jentene viser fram kvinnelighet som rommer åpenhet for følelser lærer unge jenter hva nære relasjoner innebærer. Slik blir de bedre rustet til å inngå i nære relasjoner både til jenter/kvinner og gutter/menn.

Fanny Ambjörnsson (2004) tar i sin dr. avhandling "I en klass för sig", utgangspunkt i en forståelse av at forestillinger om det kvinnelige ikke er noe statisk eller forutbestemt. Forestillinger som jenter har om det kvinnelige setter sitt preg på hva det innebærer å skape seg selv som jente. Prosessen med å skape seg selv som kvinnelig handler for gymnasjentene i Ambjörnssons undersøkelse mye om relasjoner, empati, språk, bevegelsesmønster, utseende, fysisk fremtoning og holdning. I tillegg til å vise fram nære og `varme` følelsesmessige relasjoner som innhold ved kvinnelighet, peker også jentenes miljøterapeuter mot utseende og fysisk fremtoning som sider ved prosessen å skape seg selv som kvinnelig.

### **Utseende**

Når miljøterapeuten til Mona uttaler følgende om Monas utseende: "Hun har et normalt utseende, er søt og tiltrekkende, og har et sympatisk vesen", viser det ideer om hvordan passende kvinnelighet kommer til uttrykk. Oda begrunner at hun ikke vil gå på skolen med at det er så flaut. Hva som er flaut sier hun ikke noe om. Miljøterapeuten til Oda sier imidlertid at Oda ikke har noe å være flau for: "Hun ser fin ut, har en atletisk kropp og et sportslig utseende". Som en kontrast til dette passelige kvinnelige utseende omtaler miljøterapeuten til Lise denne jenta som svart: "Hun har sort hår, sorte klær og nagler. Hun vil ikke være den helt vanlige og finner noe ekstremt i stedet". Slik faren omtaler Mona fremstår hun som ei jente som ikke lenger tilhører en barnslig jentegjeng som hun gjorde i barneskolen. Gjennom

merkeklær og sminke beveger hun seg fra det barnslige til å fremstå som kvinnelig. Måten miljøterapeuten til Mona omtaler Monas bruk av klær og sminke på peker i retning av at hun oppfatter dette som uttrykk for en overdreven form for kvinnelighet. Hun omtaler Mona som en som kler seg altfor dyrt og bruker alt for mye tid på å sminke seg. At hun må ha et perfekt ytre før hun går på skolen og ut blant venner omtales som at det blir for mye av det gode (p. 1). Mette Gulbrandsen refererer til en variant av en dominerende vestlig diskurs: ”Den voksne kvinna er posisjonert som en manns partner. Det er hennes utfordring å vekke hans interesse, noe som krever at hun kjenner og mestrer kodene for kvinnelig attraktivitet i sin sosiale og kulturelle kontekst” (Gulbrandsen 2006:11- 12). Slik Mona, ut fra miljøterapeutens og farens beskrivelser, synes å oppfatte kodene for kvinnelig attraktivitet i sin kontekst med jevnaldrende, oppfattes av faren hennes og miljøterapeuten som for mye av det gode. Å vekke en manns interesse, noe som krever å mestre kodene for kvinnelig attraktivitet, kan være en strevsom affære. Å fremtre med et perfekt ytre synes å være en strevsom affære for Mona som bruker timer på badet når hun skal ut med venner. Miljøterapeutens beskrivelse av Mona når hun skulker skolen handler om at hun da ikke bryr seg om utseendet sitt. Gymnasjentene som omtales i Fanny Ambjörnssons dr. avhandling, trenger et friminutt fra å fremstå som kvinnelige: ”Söndagar är en okvinnlig dag. Man duschar inte, håret hänger, man rakar inte benen. Det är lite jobbigt att vara kvinnlig hela tiden, man har liksom inte alltid lust. Man orkar liksom inte alltid. Ibland vill man bara få lugn” (www.ALBA.NU, 2004.03.11). På den ene siden handler jenteidentiteten om å være attråverdig og rett i andres øyne. På den andre siden så må det finnes frisoner og anledning til å ta et steg tilbake og se på det kvinnelige som noe som er mulig å avstå ifra (Ambjörnsson 2004). Beskrivelsene av Monas likegyldighet med utseendet når hun skulker skolen, kan forstås som at slike dager blir et friminutt for Mona fra alt strevet med å framstå med et perfekt ytre. Miljøterapeutens strategier med å støtte Mona til å komme seg til jobbutførelser og ut blant venner, kan forstås som at det også handler om å støtte henne i å slakke på kravene til seg selv om å fremstå med et perfekt ytre og til å mestre kodene for `passelig` feminitet når hun forlater hjemmet.

### **Selvstendighet og avhengighet**

I tillegg til å mestre kodene for nære relasjoner og passelig feminint utseende, fremstår autonomi og uavhengighet som en side ved vestlig-kvinnelig attraktivitet i vår tid. Dette gjør utviklingsforløpet fram mot voksen, anerkjent kvinnelighet til en krevende balansegang, påpeker Liv Mette Gulbrandsen (2006). At jentene skal bli selvstendige,

ta ansvar og gjøre egne valg, er målsettinger i Nøromsorg Sør. Hvordan dette forfølges kommer til uttrykk gjennom miljøterapeutenes utviklingsstøttende praksis. De vektlegger at det de er mest opptatt av er at jentene skal ta ansvar selv for retningen på livet sitt.

Det handler ikke om å være søt og se feminin ut. Jeg ba aldri Lise om å ta av seg de svarte klærne, naglene og sminka. Det er ikke utseendet det først og fremst handler om. De skal ikke være en klump i samfunnet som driver fram av seg sjøl. Det handler om å ta ansvar, gjøre valg og om å bestemme selv hvem de vil være. Ta ansvar for egen retning, hva slags utdanning de vil ha, om de vil bli bilmekaniker eller frisør. *(miljøterapeuten til Lise)*

Miljøterapeuten til moren til Nina vektlegger at det handler om å støtte Nina på å sette grenser og ikke la seg bruke av guttene: "Det handler om å bestemme selv over egen kropp, om egnerespekt og om respekt for andre".

Større selvstendighet i forhold til moren er et sentralt tema i samtalene mellom Mona og hennes miljøterapeut: "Mona må ta ansvar for sin utvikling. Jeg ansvarliggjør henne for eget liv. Du kan endre noe selv, sier jeg til henne". Hun snakker med Mona om å ikke trekkes med i morens følelsesmessige problemer. Hun foreslår utflytting på hybel og egen terapi som en mulig vei i Monas utviklingsvei mot større selvstendighet i forhold til moren sin (p.4 og 5).

Etter aggresjonsutbrudd hos noen av jentene, hvor de skader seg selv og truer foreldrene, reflekterer miljøterapeutene sammen med dem over alternative handlingsmåter som jentene kan velge. Slik ansvarliggjør de dem for handlingene sine (p. 5). "Det er ikke alle andres feil, nå må du begynne å ta ansvar for dine egne handlinger", sier miljøterapeuten til Nina (kapittel 3). Miljøterapeuten til Lise forteller at hun har mange samtaler med Lise hvor temaet er at det er Lises eget valg hva hun vil gjøre med livet sitt (p.5). På forskjellige måter synliggjør miljøterapeutene selvstendighet som en side ved `passelig` kvinnelighet. Samtidig gjør de tilgjengelig for jentene kvinnelighet som rommer avhengighet i relasjoner. Det synliggjøres i vektleggingen av en følelsesmessig relasjon mellom Lise og farens hennes, og det kommer til uttrykk i de nære relasjonene de selv inngår i til jentene. Miljøterapeuten til Lise utfordrer Lise på å kjenne på forskjellene mellom erfaringer med selvskading og truslene hun kommer med overfor foreldrene og de situasjonene hvor hun og faren uttrykker kjærlighet til hverandre. En av hendelsene som omtales handler om en situasjon hvor Lise blir mer klar over hva hennes handlinger betyr for faren hennes og

at hun tar hensyn til det. Etter en `slåsskamp` med faren sender Lise følgende melding til faren sin:

Det som hendte i går gjorde jeg ikke for å såre deg. Jeg mente ikke å gjøre deg noe vondt. Glad i deg, hilsen meg, tenker på dere hele tida. (*melding fra Lise til far*)

Miljøterapeuten gir faren råd om å være til stede for datteren sin etter denne hendelsen. Han sender gode melinger til Lise, forteller miljøterapeuten: ”Alltid glad i deg” osv. (kapittel 3). At barn skal bli mer klar over hva deres handlinger betyr for andre og ta hensyn til det, formulerer Haavind som retningen for barns utviklingsmessige bevegelser, noe som viser til en bevegelse i retning av *større gjensidighet* i samspillsrelasjoner (Haavind 1987). I prosessen med å støtte jentene til å bli selvstendige, knytter miljøterapeutene selv relasjoner til jentene som rommer både gjensidighet og avhengighet (p. 6). At de gjør ting sammen som begge parter liker og at de setter pris på å være sammen med jentene kommer til uttrykk på flere måter. Miljøterapeuten til Lise gir for eksempel uttrykk for det ved å sende små sms-er hvor hun skriver: ”Jeg liker deg og jeg liker å være sammen med deg” (p.3). Miljøterapeuten til Oda lærer ridning ved å observere og imitere Oda. Hun viser glede ved å lære av Oda og gjøre ting sammen med henne som begge liker (p.4).

Et utviklingsmål som peker i retning av større gjensidighet innebærer ikke at barn skal bli *uavhengige* av voksne, at barn skal bli uavhengige individer. *Avhengighet* er det mellom alle mennesker. At avhengighet hos små barn må erkjennes og tas hensyn til, kan kanskje også tydeliggjøre den avhengighet som alle mennesker har til andre mennesker, men som menn har enda vanskeligere for å se enn kvinner, særlig hos seg selv, påpeker Eichenberg og Orbach (1985). Som det er avhengighet mellom voksne i parforhold og mellom små barn og foreldre, er det også avhengighet mellom store jenter og foreldre, og store jenter og andre voksne som inngår i nære relasjoner til dem. I miljøterapeutenes praksis i samspill med jentene synliggjøres en kvinnelighet som rommer både selvstendighet og avhengighet til andre.

#### **5.4 Miljøterapeuter konstruerer seg selv som kjønn**

Miljøterapeutene har gått inn i et omsorgsarbeid, som fra den kommunale barneverntjenesten er ment å skulle supplere foreldrenes. I Næromsorg Sør er de

opptatt av at kvinner jobber med jenter. Siden barneverntjenesten engasjerer kvinnelige miljøarbeidere til jenter, synes forståelsen av at kjønnsidentitet overføres gjennom rollemodeller å være sterk. ”De kvinnelige miljøterapeutene skal være stabile rollemodeller for jentene”, står det i prosjektbeskrivelsen til Næromsorg Sør. Menn ansees ikke som egentlig til å bekrefte jentenes identitet. Gjennom samværet med stabile kvinnelige miljøterapeuter skal jentene utvikle kjønnsidentitet, lære seg hvordan en ”vanlig” jente kan fremstå. Øystein Gullvåg Holter og Helen Aarseth (1993:77) påpeker at en slik tankegang innebærer at man behandler ”kjønnsidentitet som om det var en slags pakke, et konkret, men litt ubestemmelig gode. Kjønnsidentitet blir et `noe` som en gutt overtar fra sin far”, og en jente overtar fra sin mor (min tilføyelse). Når konfliktene med mødrene blir store, eller mødrene er fysisk eller psykisk syke og slik blir svake rollemodeller i dette utvalget (kapittel 3), trer kvinnelige miljøterapeuter inn og supplerer mødrene som rollemodeller. Det er utelukkende kvinnelige miljøterapeuter som forholder seg til jentene i dette utvalget.

I barnevernets arbeid med gutter oppfattes mannlige miljøarbeidere om viktige, nettopp fordi de er menn. Hvis bare guttene får noen ordentlige menn som forbilder, kan de også skape seg selv som ordentlige menn. Miljøarbeidere legitimerer sin betydning som menn, med fedre som svikter (Sagatun 2005). Det var en slik tenkning som også på 1950 tallet preget tiltak som ble igangsatt for `vanskelige` gutter. Nina Jon (2005a) viser i avhandlingen sin om arbeidet på Foldin verneskole 1953-1970 at det å lære guttene hva en god maskulin rolle innebærer, fremstår som et av de helt sentrale målene med oppholdet på Foldin. Her skulle guttene lære det de voksne mener de ikke har forstått: Hvordan man er en skikkelig mann. Gjennom oppholdet på øya med de gode mannlige rollemodellene som guttene har manglet i sin oppvekst, er håpet at de skal lære hvordan man er en skikkelig mann (Jon 2005 b). Utover å skaffe `vanskelige` gutter mannlige rollemodeller og `vanskelige` jenter kvinnelige rollemodeller når hjelpetiltak iverksettes, tematiseres kjønnsperspektivet i liten grad i dagens barnevern. Hva slags måter å være jente på miljøterapeutene gjennom sin praksis skal gjøre tilgjengelig for jenter defineres ikke av barneverntjenesten. Det overlates miljøterapeutene i Næromsorg Sør for tolkning. Som på Bjerketun verneskole for jenter på 50- tallet (Ericsson 1997) handler strategiene til miljøterapeutene i Næromsorg Sør mye om at jentene gjennom samspillet med miljøterapeutene skal reddes fra seg selv og de følger deres måter å fremstå på får for livene deres. Det dreier seg om følgene måten de lever på får i ulike situasjoner på områdene; hjem, skole, arbeid og jevnaldrende. Utfordringen for miljøterapeutene er at de gjennom samspillet med jentene gjør tilgjengelig et større handlingsrom for å

være jente enn jentene har i sine `vanskelige` måter å være jente på. Vi har sett at miljøterapeutene gjennom sin utviklingsstøtte viser fram variasjoner av den moderne kvinnelighetens ideer og praksisformer. Når jentene skal beveges bort fra protestmaskuline væremåter, gjør de på forskjellig vis tilgjengelig for jentene ideer om kvinnelighet som handler om å framstå som attraktiv gjennom utseende og om å inngå i nære relasjoner til andre som rommer både selvstendighet, gjensidighet og avhengighet. Gjennom alt de gjør i sin utviklingsstøttende virksomhet viser de fram for jentene betydningen av å ta ansvar for hvor de vil, for retningen for livet sitt, ta valg og sette grenser for seg selv i relasjonen til gutter. Gjennom sin utviklingsstøtte viser de fram for jentene et større mangfold /repertoar for måter å være jente på enn jentene har gjennom sine `vanskelige` måter å fremstå på. Det er måter å være på som jentene kan gjøre relevante for seg når de som aktivt handlende gjør seg større i samspill med andre. Kulturell orientering blir en viktig side ved utviklingsstøtten. Det blir derfor viktig at barnevernet og de som settes inn som miljøterapeuter for unge jenter følger med i rådende forståelser om kvinnelighet. Dagens barnvern vil ha mye å hente ved å inkludere kjønnsforskning i sitt kunnskapsgrunnlag. Økt bevissthet om kjønn som praksis, relasjon og prosess vil øke sjansene for at tiltak som iverksettes gjør unge jenter bedre i stand til å fungere i det samfunnet de lever i.

Denne analysen ble et redskap til å utforske og forstå veilederens/miljøterapeutens årvåkenhet for jentenes egne prosjekter. Den viser i liten grad hva den veiledede gjør ut av samspillsprosessen med veileder. Hvordan jentene går fram for å gjøre seg større og således også er med på å skape sine omsorgsgiveres praksis, kommer bare delvis fram i dette kapitlet. Da to av de fire jentene ikke ønsket å delta på intervju, ble datamaterialet fra samtalene med jentene for mangelfullt til å skrive særskilt om jentenes prosjekter med å gjøre seg større. Det etiske hensynet å sikre anonymisering blir også svært vanskelig å ivareta med kun to informanter. Hvordan livssituasjonen ser ut for jentene på intervjutidspunktet kan noe på vei leses ut av datamaterialet fra samtalene med foreldrene deres, miljøterapeutene og med de to jentene som deltok i intervjuene.

## **5.5 Hvordan ser livssituasjonen til de fire jentene ut på intervjudtidspunktet**

I dette avsnittet presenteres en samlet oversikt over informasjon som fremkommer om jentenes livssituasjon da intervjuene ble foretatt i januar - februar 07. For å unngå at jentene for lett kjennes igjen fra kapitlene foran brukes ikke navn i dette avsnittet.

For den eldste jenta i utvalget var tiltaket avsluttet 5 år før intervjuene fant sted. Tiltaket hadde vært i gang i 1 ½ år med en timeramme på 95 timer pr. mnd. På intervjudtidspunktet bodde jenta sammen med ham som hun etablerte et kjæresteforhold til mens hun fremdeles hadde tiltaket fra Næromsorg Sør. Sammen hadde de kjøpt en gård hvor de drev med hester, noe som hadde vært hennes drøm bestandig. De hadde en liten datter sammen. Hun beskrev seg selv som selvstendig i forhold til foreldrene sine. Hun fortalte at hun hadde fått en diagnose for en psykisk lidelse, men nå var det hennes eget ansvar å ta kontakt med helsetjenesten når hun hadde behov for det. Foreldrene ble informert, men ansvaret lå ikke hos dem. Det hadde hun selv og delte sine bekymringer med samboeren sin. Fremdeles hadde hun kontakt med sin miljøterapeut fra Næromsorg Sør. De sendte meldinger til hverandre og møttes av og til. Miljøterapeuten hadde betydd enormt mye for endringene som hun hadde vært igjennom og var en viktig venninne for henne fortsatt.

For en av de andre jentene var tiltaket avsluttet kort tid før intervjuene fant sted. Det hadde pågått i ca. 1 ½ år med inntil 120 timer i mnd. Jentas mor omtales som en som har psykiske problemer, som gir seg utslag i aggresjon og sinne og hun går i terapi fortsatt når tiltaket med Næromsorg Sør avsluttes. Jenta har klart å skille mer mellom hva som er hennes følelser og opplevelser, og hva som er morens. Slik er det blitt mindre konflikter hjemme. For å komme videre i utviklingen mot uavhengighet til moren, anbefalte Næromsorg Sør, ved avslutning av tiltaket, at jenta flytter ut av foreldrehjemmet. Moren og faren til jenta forteller at hun snart, når hun blir 18 år, skal flytte på hybel. Selv om jentas miljøterapeut sørget for overlapp med en terapeut på BUP, mener de at Næromsorg Sør sluttet for tidlig. Barneverntjenesten burde ha finansiert tiltaket til datteren hadde fylt 18 år. Det var dette tiltaket som fikk datteren på rett spor, sier de. Miljøterapeuten som hadde hovedansvar for jenta har fortsatt noe kontakt. De sender meldinger til hverandre og jenta har vært på besøk hos miljøterapeuten.

For den ene av jentene hvor tiltaket fortsatt pågikk med kontakt mellom jenta og hennes miljøterapeut hadde det vart i 1 ½ år med en ramme på ca. ca. 65 timer pr.



mnd. Miljøterapeuten til jenta startet med 30 timer pr. mnd, en periode økte det til 40 og etter halvannet års kontakt er det redusert til 22 timer pr. mnd. Miljøterapeuten som hadde hatt kontakt med jentas mor hadde trappet ned og omtrent avsluttet kontakten da intervjuene fant sted. Begge miljøterapeutene fremhever at jenta har hatt god framgang på mange områder, spesielt i forhold til nære relasjoner. Det gjelder i forhold til miljøterapeuten og i forhold til moren hennes. Jenta og moren har opparbeidet et nært forhold. Jenta har begynt å vise og sette ord på følelser. Miljøterapeuten har observert en roligere tone mellom jenta og moren hennes. Moren er blitt tydeligere og gir ikke etter når datteren for eksempel maser om penger. Jenta har vist tendenser til å finne på aktiviteter på egen hånd, Hun har et lite vennenettverk som består av to venninner som hun har mye kontakt med. Hun tar avstand fra rus. Hun går fremdeles ikke på skolen, men har hjemmeundervisning. Det jobbes videre med å motivere henne til å komme i gang på skolen neste høst slik at hun kommer igjennom ungdomsskolen.

For den fjerde jenta er tiltaket fortsatt i gang med kontakt både med mor og datter. Jentas miljøterapeut har 30 timer pr. mnd. og miljøterapeuten til moren 40 timer pr.mnd. Begge bruker mer tid, forteller de. Tiltaket startet et halvt års tid før intervjuene fant sted. Det hadde vært problemer i familien i lang tid og MST hadde vært inne en kort periode halvåret før. Miljøterapeuten til jenta fikk fort god kontakt og de etablerte en nær relasjon. Hun er oppatt av å prate om følelser, forteller miljøterapeuten. ”Jeg er kjempefornøyd med henne” sier jenta: ”Det handler mye om å bearbeide meg til å ta imot hjelp”. Hun beskrives som en fighter- jente som har kranglet med moren sin og oppført seg truende. Jentas mor forteller at jenta har forandret seg og at hun også selv møter datteren sin annerledes. Hun er ikke redd lenger for datterens truende framferd. Moren viser mer bestemthet, forteller miljøterapeuten hennes. Hun er rolig og fattet og står i konfliktene med datteren og vinner kampene. Jenta har hatt mye fravær fra skolen. Da miljøterapeuten startet arbeidet i familien var det lett å ta opp spørsmålet om å møte på skolen. Frammøte gikk bra en stund, men så begynte det å butte imot. Hun har hatt utplasseringer i praksis, som det er vanskelig for henne å stå i. Søvn er et problem, forteller jenta. Hun har problemer med å få lagt seg i noenlunde tid og med å komme opp om morgenen. Det gjør det vanskelig å komme seg på skolen 3 dager i uka. Hun skal være på praksisplassen på kveldtid to ganger i uka. Det gjenstår å få endret døgnrytmen. ”Jeg må få hjelp til dette”, sier jenta sjøl. Hun har prøvd mye stoff. Det har vært tilfeller av rus også det siste halvåret, men det har blitt klart mindre. Hun har operert i en jentetrio. Nå varierer det mer hvem hun går sammen med. Hun holder seg ikke i byen om nettene. Kommer hjem, stort sett til avtalt tid og sover hjemme.



## Oppsummering

Denne undersøkelsen er en beskrivende evaluering av miljøterapeuters arbeid i Næromsorg Sør. Dette er et hjemmebasert tiltak som benyttes av barneverntjenesten som et hjelpetiltak med hjemmel i Lov om barneverntjenester § 4-4, første ledd. Problemene til jentene som utgjør utvalget i denne undersøkelsen beskrives som skulking, lese- og skrivevansker, rusmisbruk, slåssing hjemme og på skolen, truing og ødeleggelser hjemme, selvskading, sosial angst og tvangshandlinger. Evalueringen tar utgangspunkt i målsettinger i arbeidet med ungdommer og deres foresatte slik de fremgår av prosjektbeskrivelsen NÆROMSORG SØR, et nytt fotfeste (vedlegg 2 s. 2).

Hva miljøterapeutene gjør i samspill med jentene, som er i alderen 14- 18 år, og deres foreldre for å oppnå målsettingene er utgangspunktet for de sentrale forskningsspørsmålene i undersøkelsen: Hvordan deltar miljøterapeutene i omsorg på hjemmebane? Hva gjør de for å støtte opp om jentenes bevegelser på ulike områder utenfor hjemmet? Disse spørsmålene følges opp og utformes som mer detaljerte problemstillinger i de to analysekapitlene som har fått overskriftene omsorgspraksis som grensesetting (kapittel 3) og omsorgspraksis som utviklingsstøtte (kapittel 4). Datamaterialet fra samtalene med jenter, mødre, fedre og miljøterapeuter er systematisert og presentert i disse to kapitlene, selv om ikke alle informantene kommer like mye til orde. I intervjuene hentet jeg inspirasjon fra livsformintervjuet (jfr. Kapittel 2). Den måten å snakke med intervjupersonene på ga hjelp til ikke bare å ha en samtale om helt vanlige ting i hverdagslivet, men også til at samtalene dreide seg om vanskelige hendelser. Samtaleformen fikk fram fortellinger om konkrete hendelser og intervjupersonenes tanker om hendelsene. For eksempel kom det fram historier om voldelige og truende situasjoner mellom jentene og foreldrene og de involvertes tanker og refleksjoner om hendelsene, uten at jeg direkte spurte om det hadde oppstått truende situasjoner.

At Næromsorg Sør hovedsakelig bruker kvinnelige miljøterapeuter i jentefamilier, både når jentene bor med begge foreldrene og når de bor alene med mødrene, skjerpet min interesse for hvilken betydning kjønn fikk i de kvinnelige miljøterapeutenes samspill med mødre, fedre og jenter. Jeg har utforsket hvordan kvinnelige miljøterapeuter gjennom det de gjør, bidrar til å legitimere autoritet hos mødrene og fedrene til jentene som sammen utøver autoritet i hjemmet/familien, og hos de mødrene som gjør det alene. Jeg prøver å forstå hvordan kjønn gjør seg

relevant i skillet mellom bruk av makt/sanksjoner (posisjonsbasert autoritet) og forhandlinger/struktur (kompetansebasert autoritet) i miljøterapeutenes samspill med foreldrene og jentene (jfr. Kapittel 3).

Datamaterialet fra samtalene med miljøterapeutene og foreldrene inneholdt mye om at foreldrene fikk veiledning, opplæring og støtte til å være tydelige voksne. Det handler da om å være tydelige i kommunikasjonen og forhandlingene med døtrene sine. For eksempel en mor som har fremsatt trusler eller forlatt situasjonen som en form for maktbruk som nødeverge når maktkampen med datteren toppet seg, får råd om og støtte til ikke å gå ut av situasjonene, men vise fasthet og kommunisere tydelig. I noen situasjoner, når konflikter toppe seg mellom mødre og døtre går miljøterapeutene selv inn i konfliktene. Da vektlegges tydelig kommunikasjon og formidling av følelser som uttrykker at de bryr seg om jentene. De gjør det for å supplere mødrene og vise fram en handlemåte som kan bidra til at mødre får et utvidet handlingsrepertoar i samspillet med døtrene sine. Mødres autoritet er tradisjonelt mest basert på forhandlinger, åpen kommunikasjon og formidling av følelser (kompetansebasert autoritet). Denne kompetansen oppvurderes av de kvinnelige miljøarbeiderne i jentefamiliene og ikke bare mødre, men også fedre styrkes i utøving av denne. Det er imidlertid også en tendens hos de kvinnelige miljøterapeutene i jentefamiliene til i enkelte situasjoner å ikke anerkjenne mødrene som autoritetspersoner. Mødrene beskrives som for ettergivende, ikke- tydelig grensesettende person, svak, psykisk eller fysisk syk. Miljøarbeiderne i alle jentefamiliene anerkjenner imidlertid mødrenes slitenhet, etter i mange år stort sett å ha vært alene med omsorgen for døtrene.

Når de kvinnelige miljøterapeutene gir fedrene råd om å bruke fysisk makt, er de i noen situasjoner selv til stede, men går ikke selv inn som ”den autoritære far” i forhold til jentene. Fysisk makt brukes i enkeltsituasjoner når foreldre ikke vinner fram ved kommunikasjon og forhandling, når kompetansebasert autoritet ikke virker i retning av å få orden i kaoset, eller kontroll i en truende situasjon. Som tilfelle var i en kaotisk situasjon med en av jentene. Den fremtredende begrunnelsen for bruken av fysisk makt var å forhindre at jenta skadet seg selv og skadet faren. At fedrene formidler ved kommunikasjon til jentene at de bryr seg om dem og er glad i dem verdsettes høyere av miljøterapeutene enn å utøve makt ved trusler og sanksjoner, som kan føre til relasjonsbrudd. I de to jentefamiliene hvor den ”autoritære far” etterspørres begrunnes mødrenes svakhet med fysisk og psykisk sykdom. Det blir ikke helt det samme som å ta for gitt at mødre ikke kan utøve posisjonsbasert autoritet. Når miljøterapeutene i jentefamiliene handler på vegne av foreldrene, eller utøver støtte når

foreldre utøver autoritet, både posisjonsbasert og kompetansebasert, begrunner de det med at foreldrene er slitne. Dette blir også noe annet enn å diskvalifisere foreldre som autoritetspersoner.

Analysene av datamaterialet fra samtalene med foreldrene og miljøterapeutene med fokus på omsorgspraksis som autoritetsutøvelse, viser at miljøterapeutene gjennom sin støtte/veiledning bidrar til at foreldrene øker sitt handlingsrepertoar i samspillet med døtrene sine. Mye peker i retning av at mødrene og fedrene blir tydeligere i autoritetsutøvelsen, at de styrkes i sin foreldreautoritet, og at de får større innsikt i hvordan de selv bidrar til utformingen av relasjonen til døtrene (vedlegg 2 s. 2 om målsettinger). Analysene av datamaterialet fra samtalene med miljøterapeutene og jentene med fokus på hvordan miljøterapeutene bidrar med å støtte jentene i retning av noe mer vanlig og sosialt akseptert viser at et kritisk punkt i starten av samspillet synes å være om miljøterapeutene har oppmerksomheten rettet mot jentenes interesser og mot deres tanker om hvordan livet skal se ut framover. Det innebærer også at miljøterapeuten underveis kan la seg korrigere av den unge. Miljøterapeutene til de fire jentene viser til at jentene har noen ønsker langs en sosialt akseptert utviklingsvei på ulike livsområder. Alle fant fram til jentenes egne ønsker om endringer da de startet arbeidet med dem. I samspillet mellom miljøterapeuter og jenter, ble det viktig at jentene gjorde erfaringer med å mestre ulike situasjoner på livsområder som hadde betydning for dem selv. For å holde oppe interessen hos jentene for å bevege seg i retning av voksensamfunnets krav og forventninger til dem, sørget miljøterapeutene for at de fikk positive tilbakemeldinger når de løste oppgavene i tråd med det som ble forventet av dem. De la dermed til rette for at jentene skulle synes at det var umaken verdt å ta sjansen på nye steg. Å styrke mestringstillit hos ungdommene, er et mål for miljøterapeutene i Næromsorg Sør. Dette synliggjør de gjennom handling i samspillet med jentene (vedlegg 2 side 2 om målsettinger). Å etablere vennsapsrelasjoner er en utfordring for jentene. De strever med å bli likt og anerkjent. Relasjonene miljøterapeutene og jentene etablerer, gjennom å gjøre ting sammen og snakke sammen, omtales som vennsapslignende og langt på vei som gjensidige. Gjennom vennsapslignende relasjoner med miljøterapeutene får jentene erfaringer med hva vennsapskap kan innebære. Gjennom opplevelser av å bli likt og verdsatt kan de stå bedre rustet til å inngå i nære relasjoner til andre. Analysene viser at for jentene som tilbys å inngå i trygge gjensidighetsrelasjoner med voksne over tid, åpnes det muligheter for å endre bevegelser fra uvanlige utviklingsløp i retning av mer sosialt aksepterte utviklingsveier. Når disse voksne er miljøterapeuter som engasjeres av det offentlige, blir det viktig å være fleksible i arbeidsmåter ut fra samspillet med den enkelte jente.

I analysen av miljøterapeutenes utviklingsstøtte i samspill med jentene har vi tatt for oss de særlig utfordrende situasjonene miljøterapeutene kom i når vanlige kulturelle forestillinger om ungdomsjenter settes på prøve. De uvanlige relasjonene og situasjonene som miljøterapeuter og jenter står i, kan kaste lys over hvordan det vanlige oppfattes, over selvfølgelige og kulturelle forestillinger om hvordan unge jenter bør leve. I kulturen finnes flere forståelsesmåter om dette. Med utgangspunkt i analysen av miljøterapeutenes utviklingsstøtte i samspill med jentene har jeg utforsket hvilke ideer om hvordan jenter bør leve som kommer til uttrykk i miljøterapeutenes praksis. Jentene har forskjellige erfaringer og vi har sett at miljøterapeutene gjennom sin utviklingsstøtte viser fram variasjoner av den moderne kvinnelighetens ideer og praksisformer. Når jentene skal beveges bort fra ´vanskelige´ måter å være på, gjør de på forskjellig vis tilgjengelig for jentene ideer om kvinnelighet som handler om å framstå som attraktiv gjennom utseende og om å inngå i nære relasjoner til andre som rommer både selvstendighet, gjensidighet og avhengighet. Gjennom alt de gjør i sin utviklingsstøttende virksomhet viser de særlig fram for jentene betydningen av å ta ansvar for hvor de vil, for retningen for livet sitt, betydningen av å gjøre selvstendige valg og å sette grenser for seg selv, særlig i relasjon til gutter. Gjennom sin utviklingsstøtte viser de slik fram for jentene et større mangfold /repertoar for måter å være jente på enn jentene har gjennom sine ´vanskelige´ måter å fremstå på. Det er måter å være på som jentene kan gjøre relevante for seg når de som aktivt handlende gjør seg større i samspill med andre.

Kulturell orientering blir en viktig side ved utviklingsstøtten. Det blir derfor viktig at barnevernet og de som settes inn som miljøterapeuter for unge jenter følger med i rådende forståelser om kvinnelighet.. Økt bevissthet om kjønn som praksis, relasjon og prosess vil øke sjansene for at tiltak som iverksettes gjør unge jenter bedre i stand til å fungere i det samfunnet de lever i.

## Litteraturreferanser

- Ambjörnsson, F. (2004): *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Ordfront förlag. Stockholm
- Andenæs, A. (1996a): *Foreldre og barn i forandring*. Pedagogisk forum.
- Andenæs, A. (1996b): NOU 1996:13. *Offentlige overføringer til barnefamilier*, Vedlegg 10
- Andenæs, A. (2000a): Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse i H. Haavind: På jakt etter kjønnete betydninger, i H. Haavind (red): *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Gyldendal
- Andenæs, A. (2000b): Et barnevern med lydhørhet for barnet. Fra generelle risikofaktorer og globale modeller til forståelse av spesifikke, tilrettelagte dagliglivserfaringer. *NOVA`s Skriftserie 5/2000*
- Andenæs, Agnes (2006): "Barns beste" og utviklingspsykologi i velferdsstaten: Nøytrale formuleringer med kjønnete betydninger. I *Tidsskrift for kjønnsforskning* nr.4 2006.
- Backe-Hansen, E. (2001): Morsbilder i barnevernet. *Norges barnevern* nr.2/2001
- Barton, A. (2005): *Fragile Moralities and Dangerous Sexualities. Two Centuries of Semi-Penal Institutionalisation of Women*. Hampshire – Burlington, Ashgate.
- Bengs, C. (2000): *Looking good. A study of gendered body among young people*. Doctoral theses. Umeå University, Department of Sociology.
- Bengtson, M., B. B. Pedersen, P. Ø. Steinsvåg og H. Terland, Alternativ Til Vold, Oslo (2002): Noen erfaringer med å etablere relasjon til ungdom med volds- og aggresjonsproblemer. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, nr. 39
- Blumer, H. (1954): What is wrong with Social Theori. I *American Sociological Review*
- Brannen, J. & O'Brien, M. (1996): Introduction. In Brannen, J. & M. O'Brien, (eds). *Children in Families: Research and Policy* (1-12). London: Falmer Press
- Bronfenbrenner, U. (1980) *Opvækt og miljø. Økologisk sosialistionsforskning*. Gyldendals Pædagogiske bibliotek. Denmark
- Chesney- Lind, M. (1973): Judicial Enforcement of the Female Sex Role: The family Court and the Female Delinquent. *Issues in Criminology* 8 (2)
- Connell, R. (1999): *Maskuliniteter*. Bokforlaget Daidalos AB
- Dencik, L. (1999): Fremtidens børn- om postmodernisering og sosialisering. I L. Dencik og P. S. Jørgensen (red.): *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzel
- Eichenbaum, L . Orbach, S. (1985): *Hva vil kvinnen?* Oslo: Cappelen. (Original: What do women want? 1983)
- Ekenstam, C., T. Johansson, J. Kuosmanene (red.) (2001): *Sprickor i fasaden. Mannligheter i förändring*. Gidlunds förlag

- Elias, N. (1973): *La civilisation de moeurs*. Paris: Calman-Lévy
- Ericsson, Kjersti (1997): *Drift og dyd. Kontrollen av jenter på femtitallet*. Pax forlag
- Foucault, M. (1977): *Power/Knowledge*. New York: Pantheon
- Foucault, M. (1979): *Discipline and punish*. London: Penguin
- Farmer, E.& Owen,M. (1998): Gender and the child protection prosess. *British Journal of Social Work*, 28, 545-564
- Featherstone, B. (1997): "I wouldn't do your job!". Women, social work and child abuse. I Hallway, W. & B. Featherstone (eds.): *Mothering and ambivalence*. London:Routledge
- Finnes, J. (1990): Authority. I Raz, J. (ed) (1990). *Authority*. Oxford: Basil Blackwell.
- Friedman, R.B. (1990): On the concept of authority in political philosophy. I Raz, J. (ed): *Authority*. Oxford: Brasil Blackwell
- Gerhards, J. (1988): *Soziologie der Emotionen*. München: Juveta
- Giddens, A (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in Late Modern Age*. Polity Press
- Giddens, A. (1993): *The transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press
- Gulbrandsen, L.M. (1998): *I barns dagligliv. En kulturpsykologisk studie av jenter og gutters utvikling*. Universitetsforlaget
- Gulbrandsen, L. M. (2000a) Likestilling? Utvikling, omsorg og forsørgelse i familier med et funksjonshemmet barn, i Tor Inge Romøren (red.): *Usynlighetskappen. Levekår for funksjonshemmede*. Akribe, Oslo
- Gulbrandsen, L. M. (2006): Fra småjenter til ungjenter: Hetroseksualitet som normativ utviklingsretning. *Tidsskrift for kjønnsforskning* Nr.4.Oslo
- Hennum, N. (2002a): *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder. Om å være mor og far for norsk ungdom*. Dr. avhandling, NTNU.
- Hennum, N. (2002b): Foreldreskap i klemme mellom autoritet og kjærlighet i Det mangfoldige barnevernet. *Formidling av forskning om barnevern*. Norges forskningsråd
- Holter, Ø.G. og H. Aarseth (1993): *Menns livssammenheng*. as Notam Gyldendal, Oslo
- Haavind, Hanne (1977): Den usynlige makten. *Kjerringråd*, 2, nr.3, 14-21
- Haavind, H. (1987): *Liten og stor, Mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter*. Universitetsforlaget
- Haavind, H. (2000): På jakt etter kjønnede betydninger, i H. Haavind (red):*Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Gyldendal
- Haavind, H. (2002). «Forord» i Thorsen, K. og R. Toverud (red.): *Kulturpsykologi. Bevegelser i livsløp*. Universitetsforlaget
- Jon, Nina (2005a): En skikkelig gutt. Arbeidet med å forme en passende maskulinitet . Foldin verneskole 1953-1970. Dr.avhandling. UiO.



- Jon, Nina (2005b): Arbeidet med å forme en passende maskulinitet. Foldin verneskole 1953-1970. I Tidsskrift for kjønnsforskning nr. 4, 2006.
- Jonsson, G. (1980): *Flickor på glid – en studie i kvinnoförakt*. Tidens förlag, Stockholm.
- Jørgensen, P. S. (1999) Familieliv - i børnefamilien. I Dencik, I. & P. S. Jørgensen: *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kersten, L. (1989): The Institutional Control of Girls and Boys: An Attempt at Gender – specific Approach. I Maureen Cain (red.): *Growing Up Good: Policing the Behavior of Girls in Europe*. Sage, London.
- Kolfjord, I. (1997): Feministiskt socialt arbete. I Å. Lundquist & D. Mulinari (red.), *Sociologisk kvinnoforskning*. Lund: Studentlitteratur
- Lindén, H. (2000): *Barn - Tid - Rom - Skiftende posisjoner. Kulturelle læreprosesser i et pluralistisk Norge*. Dr. polit. avhandlingen, NTNU, Trondheim
- Melhuus, M., I. Rudie & J. Solheim (1992): Antropologien og kjønnet. I Taksdal, A. & Widerberg, K. (red): *Forståelser av kjønn i samfunnsvitenskapenes fag og kvinneforskning*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Milner, J. (1993): A disappearing act: The differing career paths of fathers and mothers in child protection investigations. *Critical Social Policy*, 13, 48-63
- Nielsen, H. B. og M. Rudberg (2006): *Moderne jenter – unge kvinner i tre generasjoner*. Universitetsforlaget. Oslo
- Nilsen, R. D. (2000): Metoder og begreper i barndomssosiologiske studier av sosialiseringprosessen. En diskusjon med utgangspunkt i barnet som sosial aktør. *Barn* 18 (1), 57-76
- O'Hagan, K. & Dillenburg, K. (1995): *The abuse of women within child care work*. Buckingham: Open University Press
- Payne, M. (1997): *Social Construction in Social Work and Social Action*. The Manchester Metropolitan University, Manchester UK. Notat 11 august 1997
- Pedersen, T. B. (1996): Kunsten å være `passe`. *Materialisten* 1 / 2, 125 – 134
- Sagatun, S. (2005): *Vanlig og uvanlig. Miljøarbeid hjemme med 14- 18 åringer*. Dr.avhandling NTNU, Trondheim
- Sennet, R. (1980): *Authority*. New York: A. Knopf
- Solberg, Anne (1996): The challenge in child research: From `being` to `doing`. I Julia Brannen and Margaret bo.Brien (red.): *Children i families: Research and policy*. Falmer Press, London.
- Sommer, D. (1997): Barndomspsykologi - Utvikling i en forandret verden. Oslo: Pedagogisk forum. *St.meld. nr. 40 (2001- 2002): Om barne- og ungdomsvernet*
- Swift, K.J. (1995): Missing persons: Women in child welfare. *Child Welfare*. 74, 486-502.
- Søndergaard, D. M. (2000): *Tegnet på kroppen. Køn: Koder og konstruksjoner blant unge voksne i Akademia*. Museum Tusculanums Forlag
- Toverud, R., K. Thorsen, L.M. Gulbrandsen, A. Andenæs, H. Hjort, T. K. Jensen, O.S.

- Ulvik (2002): Kulturpsykologi, mål og framkomstmidler i Thorsen, K. og R. Toverud (red.): *Kulturpsykologi. Bevegelser i livsløp*. Universitetsforlaget
- Ulvik, O. S. Ulvik (2002): Generasjonspraksiser. Diskurser om det kulturelt adekvate barnet i Thorsen, K. og R. Toverud (red.): *Kulturpsykologi. Bevegelser i livsløp*. Universitetsforlaget
- Ulvik, O.S. (2005): *Fosterforeldre som seinmoderne omsorgsarrangement. En kulturpsykologisk studie av fosterbarn og forsterforeldres fortellinger*. Dr. psychol avhandling ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo
- Vygotsky, L.S. (1978): *Mind in society*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- Werner, A. (2005): *Kampen for (tro)verdighet*. Avhandling for dr. philos. Det medisinske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Wertsch, J. V.(1991). *Voices of the mind. A sociocultural approach to mediated action*. London: Harvester Wheatsheaf
- Wertsch, J. V. (1998). *Mind as action*. New York: Oxford University Press.
- Widerberg, K. (1992): Teoretisk verktøykasse – angrepsmåter og metoder. I Taksdal, A. & Widerberg, K. (red): *Forståelser av kjønn*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS
- Wood, D., Bruner, J. and G. Ross (1976): «The role of tutoring in problem solving». *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 17, s. 89-100
- Wærness, K. (1982): *Kvinneperspektiver på sosialpolitikken*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wærness, K. (1989): *Et program for omsorgsforskning*. Skriftserie. Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen
- Zeiner, P., E. Backe- Hansen, S. Eskeland, T.Ogden, P. Rypdal og H. Sommerschild (1998): *Barn med alvorlige atferdsproblemer: Hva kan nyere viten fortelle oss? Hva slags hjelp trenger de?* Ekspertuttalelse etter konferansen 18.-19. september 1997 om tilbud til barn og unge som er spesielt vanskelige og utagerende. Norges Forskningsråd, Oslo

# Vedlegg 1

## Informasjonsbrev med svarslipp

### Til ungdommer, foreldre/foresatte og miljøarbeidere

Mitt navn er Solveig Sagatun. Jeg arbeider på Høgskolen i Agder, hvor jeg underviser på sosionomutdanningen. I jobben min på Høgskolen gjorde jeg i fjor ferdig en undersøkelse om Miljøarbeid hjemme med 14- 18 åringer. Nå har Nærmiljø Sør spurt meg å gjøre en lignende undersøkelse/evaluering av miljøarbeid i deres regi.

Oftest er det offentlig ansatte i ulike hjelpetjenester for barn og unge som uttaler seg om hva de mener er viktig i kontakt med ungdommer. I denne undersøkelsen er det ungdommene selv og foreldrene deres som vi ønsker skal uttale seg om hverdagslivet sitt og om miljøarbeidernes deltakelse i det mens mange ting var/er vanskelige. I tillegg ønsker vi at miljøarbeiderne uttaler seg om hva de gjør når de forholder seg til ungdommene og foreldrene.

Resultatet av undersøkelsen vil bli publisert i en rapport/artikkel hvor de som har deltatt på intervju ikke kan gjenkjennes.

Å delta i intervju er selvfølgelig frivillig og det er mulig å trekke seg underveis.

Hvis ungdommen selv, foreldrene og miljøarbeiderne kan tenke seg å delta og samtykker i hverandres deltakelse, bees dere om å undertegne svarslippen nederst på arket. Samtalen vil ta ca. en time eller noe mer avhengig av hvor mye vi har å snakke om.

Opptak av intervju og navnelister som brukes i forbindelse med intervju vil bli slettet når undersøkelsen er slutt, slik at det ikke blir mulig å finne tilbake til hvem som deltok.

Høgskolen i Agder, januar 2007

Vennlig hilsen

Solveig Sagatun

Solveig.Sagatun@hia.no, telf. 38141535/97403599  
Førsteamanuensis, Institutt for sosiologi, sosialt arbeid og velferdsfag, Høgskolen i Agder,  
Postadresse: Serviceboks 422, 4622 Kristiansand

## SVARSLIPP

### Jeg ønsker å delta på intervju:

Ungdommens navn..... Alder:..... Telf:..... Adresse:.....

Mors navn..... Alder: ..... Telf.: ..... Adresse:.....

Fars navn:..... Alder..... Telf:..... Adresse:.....

Miljøarbeiderens navn:..... Telf.:.....  
(forholder seg til foreldrene)

Miljøarbeiderens navn:..... Telf.: .....  
(forholder seg til ungdommen)



## Vedlegg 2

### NÆROMSORG SØR Et nytt fotfeste

#### 1. Bakgrunn

Næromsorg Sør ønsker å rette fokus mot jenter og gutter i alderen 13 – 18 år, der rus, psykiatri eller atfersproblematikk er utprega, og deres familier. Dette er et nærmiljø-/næromsorgstiltak, som også kan være et alternativ til institusjonsplassering. Vi tror på en lokal rehabilitering, se også vedlegg 1, der vi jobber med relasjoner og skaper ny mestringstillit hos både jenta/gutten og familien. I tillegg må det være en høy grad av faglig fleksibilitet og tilgjengelighet. En tilgjengelighet 24 timer i døgnet sikrer familien at noen er der når de trenger det. Vi har ingen forhåndsdefinert oppfatning om hvor lang tid det vil ta. Næromsorg lar veien bli til mens en går og Næromsorg Sør sitt motto er; *det er vår utfordring å tilpasse oss familien, ikke omvendt.*

Spesielt tilrettelagte tiltak for disse familiene mangler. I faglitteraturen innenfor sosialt arbeid og pedagogikk finner vi så å si ingen spesifikk utviklingsproblematikk retta spesielt mot jenter, det er også lite dokumentasjon i forhold til gutter. Vi tar derfor, med dette tiltaket, sikte på å utvikle gode metoder og verktøy som kan være til hjelp både for jentene/guttene, deres familier og samfunnsmessig i forhold til de som ønsker å dra nytte av vår erfaring og jobbe med et jente- og guttefokus.

Næromsorg Sør jobber parallelt med ungdommene og deres foresatte. En av miljøterapeutene har ansvar for familieoppfølgingen mens den andre har ansvar for oppfølging av jentene/guttene. For oss er helhetsperspektivet i prosess jobbinga av stor betydning, alle skal føle seg ivaretatt.

Det er annerledes å jobbe med jenter enn gutter. Gutter realiserer seg som oftest gjennom aktiviteten, mens jentene realiserer seg gjennom samtalen og selve relasjonen. Det er derfor viktig at en i relasjonsarbeidet med jenter har fokus på det å være jente, jentenes ressurser og på relasjonelle ferdigheter i nettverket rundt jenta. Vi er også opptatt av at det er kvinner som jobber med målgruppa fordi mye av problematikken er knytta opp mot identitetssøken og jentenes manglende begreper om egen kjønnsidentitet. Med kjønnsidentitet mener vi at jentene skal få trygghet i forhold til eget kjønn og det å stå i relasjoner og grenser til andre. Ett av likhetstrekkene vi ofte ser hos jenter som har det vanskelig er at de dårlig fikser det å være jente sammen med andre jenter. Jentesosialisering blir derfor en viktig del av arbeidet. Miljøterapeutene skal være faglig sterke og fungere som stabile rollemodeller som etter hvert i prosessen også kan opptre som veiledere. I forhold til jente – gutt påstandene følger her to sitater tatt ut fra rapporten "Næromsorg i Akershus Fylkeskommune", 2002/2003:

Jente – "Hun har hjulpet meg til å ha bedre syn på ting. Til å se meg selv og de handlingene jeg gjør. Sånn som mine egne negative feil – negative ting jeg gjør."

Gutt – "Det skjedde mye på en gang. Jeg flyttet, sluttet med dop. Jeg skjerpet meg veldig fort. Når jeg tenker tilbake har det skjedd mye."

I henhold til guttefokusets vårt blir det likt som med jente, men ved at vi her setter inn menn og jobber mer aktivitetsbasert.

## 2. Målsetting og målgruppe

Næromsorg Sør har som målsetting å forebygge og stoppe negativ utvikling hos ungdommene ved å sette fokus på deres livssituasjon og hjelpe de foresatte til å stå støtt som de viktigste voksne i ungdommene sine liv. Vi vil jobbe med et helhetsperspektiv ut fra nettverks- og løsningsfokuserede metoder.

Dette vil vi fremme ved at ungdommene skal fungere positivt på arenaer som hjem, skole, fritid og sammen med venner gjennom:

- endring av negativ atferd
- økt selvinnsikt
- økt evne til å reflektere og hjelp til å utvikle språket
- selvstendighet – ansvar og valg
- mestringstillit

De foresatte skal:

- få nytt mot til å ta ansvar for sitt barn
- få gjeninnført sin voksen / forelderautoritet
- få økt innsikt i hvordan egen rolle spiller inn i samspillet
- få økt sitt handlingsrepertoar, som fører til økt forelderkompetanse

Næromsorg Sør har som primærmål å nå følgende målgruppe:

Jenter og gutter i alderen 13 – 18 år som bor hjemme - rus, psykiatri og atferdsproblematikk - og deres foresatte

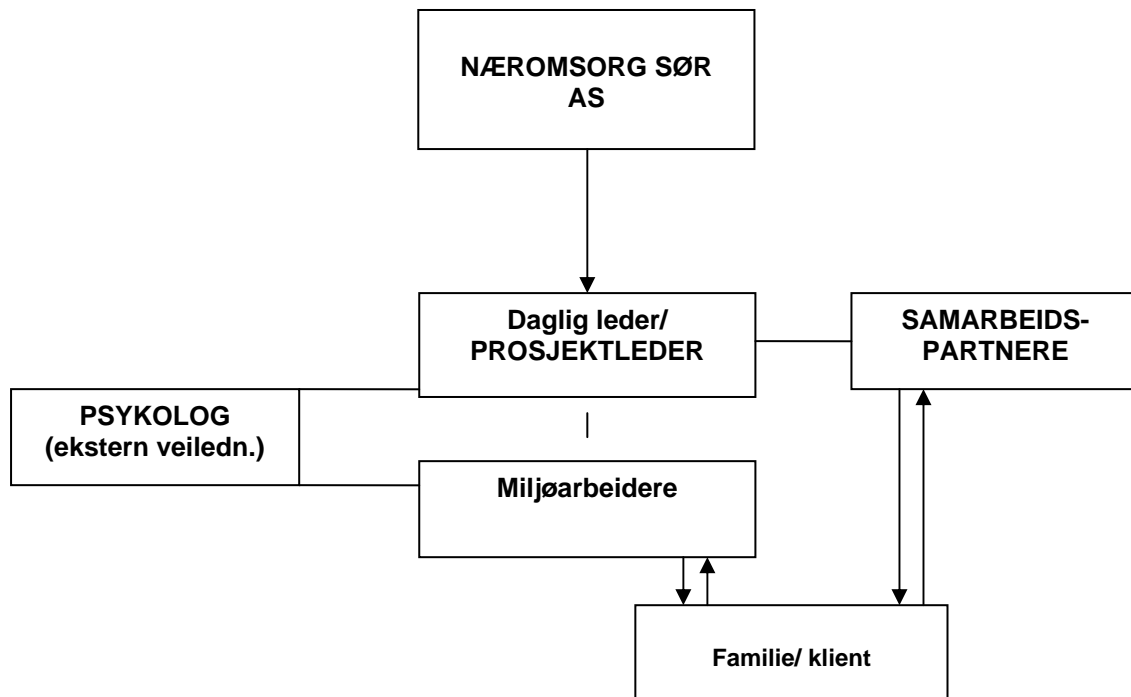
- Stille og usynlige jenter/gutter som
  - er faglig svake på skolen og har manglende konsentrasjonsevne
  - fungerer dårlig sosialt, mangler eget sosialt nettverk og isolerer seg
  - står i fare for eller allerede har utviklet ulike former for psykiatriske diagnoser
- Utagerende jenter/gutter som
  - i oppveksten har gått fra den ene aktiviteten til den andre
  - aktiv og urolig, konsentrasjonsvansker
  - begynner "å gi blaffen" i skolen og trekker til seg negativ oppmerksomhet
  - søker jevnaldrende med felles destruktive interesser
  - står i fare for eller har allerede begynt å eksperimentere med rusmidler
- Foresatte til jenter/gutter som
  - har mistet sin forelderautoritet, ikke treffer rett i forhold til grenser, konsekvenser og omsorg
  - ikke lenger makter å ta ansvar alene
  - er handlingslammet
  - ressursmessig har kapasitet og evne til å endre sine handlingsmønstre

### 3. Organisering og gjennomføring

Næromsorg Sør sitt sosialfaglige arbeid bygges opp med hjemmene som base, der samarbeid med de foresatte og ungdommene står i fokus. Ungdommene trenger i stor grad personlig fokus gjennom samtaler/aktiviteter, aktivt integrerings- og relasjons arbeid og fokus på det å være jente/gutt. Vi vil bruke TID på relasjonsbygging, dvs. følge familien gjennom prosesser der familiens egne ressurser og løsningsforslag kommer i første rekke, se vedlegg 2. For å ha en systematisk og tett oppfølging av prosessene er det viktig med tilgjengelighet 24 timer i døgnet. Næromsorg Sør har utarbeida en metodisk modell, utviklingsprosessen i trinn, som skal være utgangspunkt for gjennomføring av det sosialfaglige arbeidet vi ønsker å få gjort. På sidene etter organisasjonskartet kan du lese mer om trinnmodellen, der følger også en skjematisk utdypning og systematisering av arbeidet. Næromsorg Sør betjener per i dag kommunene; Kristiansand, Søgne, Songdalen, Mandal, Vennesla, Birkeland og Lillesand.

#### Organisering

Næromsorg Sør er et privat aksjeselskap, med en egen miljøarbeider bank bestående av ulike typer miljøarbeidere – både kvinner og menn. I alle saker er det to miljøarbeidere, en voksenkontakt og en ungdomskontakt, disse jobber tett. I tillegg til at daglig leder evt. prosjektledere veileder og kvalitetssikrer hver enkelt tiltak, bruker vi også ekstern veileder. Per i dag har vi knytta til oss to barne- og ungdomspsykologer som følger teamene tett.



#### 4. Næromsorgs Sør sine forventa resultater og verdier

Spesielle tiltak med fokus på unge jenter og gutter er etter vår vurdering nødvendig i dag. Vårt mål med tiltaket er å både avdekke et hjelpebehov, samt bruke og utvikle en metodikk som virker. Vi legger også opp til forskning på prosessen i tiltaket.

Resultater man forventer å oppnå i forhold til:

1. Enkelt individ – vi ønsker å bygge opp et tiltak som har forebyggende effekter for jenter og gutter i målgruppa vår og ikke minst avdekke det økende hjelpebehovet denne gruppen har. Å jobbe fram jentene og guttenes egen evne til å stå i gode relasjoner er selve essensen for å oppnå målsetting.
2. Familieperspektiv – vi jobber ut i fra et klart familieperspektiv. Ved å intervensere parallelt i forhold til foresatte og ungdommene avdekkes raskt kommunikasjonsmønstre og disfunksjonelle samhandlingsmønstre. Dette er avgjørende for å rette opp dårlige og få fram nye relasjonsforhold. Forventa resultat blir at familiestruktur og kommunikasjon blir funksjonell, dvs. deltakerne i familien får tilfredsstilt sine ulike behov på en god nok måte. I realiteten vil dette si at barneverntjenesten kan avslutte arbeidet rundt familien.
3. Faglig perspektiv – utvikle metodiske verktøy med fokus på unge jenter/gutter og deres foresatte. Våre erfaringer vil bli formidlet via forskning, vi vil også arrangere en erfaringskonferanse.



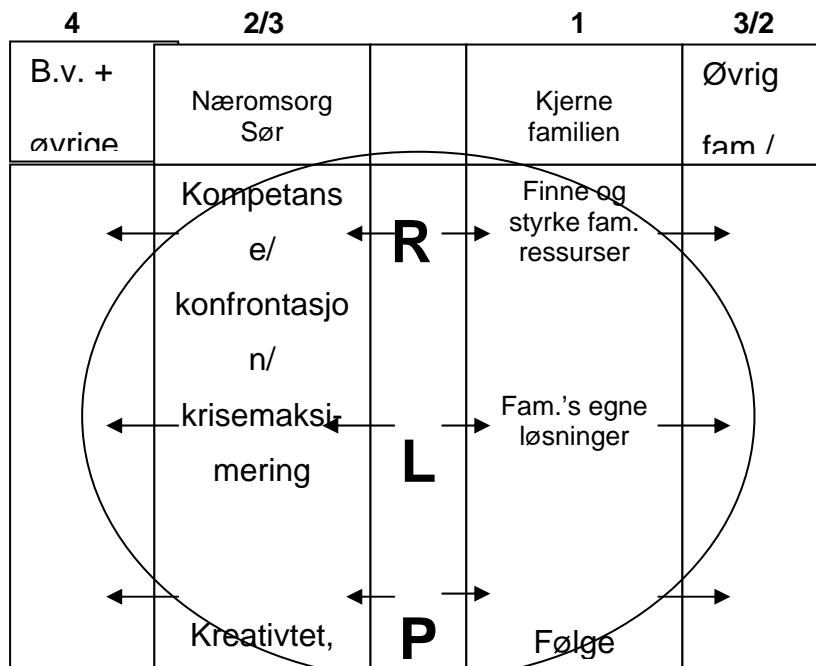
4. Samfunnsmessig perspektiv – utvikle et metodisk verktøy som andre innen det offentlige og private fagfelt kan, om ønskelig, benytte seg av. Vi har klare forventninger om en nasjonal interesse for prosjektet da det ikke finnes lignende tiltak spesielt med jentefokus på området. Konsept og metode kan benyttes av andre instanser som ønsker å bygge opp næromsorgstilbud/-tiltak.

## **Ideologi og faglig plattform**

Næromsorg Sør bygger den ideologiske og faglige plattform på humanistiske og konstruktivistiske prinsipper og grunnverdier der ansvarliggjøring/medvirkning skal fremmes via kognitive metoder. Dette kombineres med system og nettverksbasert tenkning med fokus på relasjoner.

Næromsorg Sør tror på:

- endring, optimisme, realisme, håp og tro – bruk av ressurs og løsningsfokuset tilnærming.
- lokal rehabilitering, å jobbe i ungdommenes naturlige nærmiljø som hjem, skole og fritid/nettverk.
- relasjon, system og nettverksbasert jobbing for å normalisere familiens ulike roller. Det er viktig å skape tillit og trygghet.
- bruk av tid. Fokus på ressurser og løsninger skaper bevegelse og prosess, dette krever igjen tid for å følge opp.
- frivillighet, personlig ønske om forandring.
- frihet under ansvar, fra frivillighet til aktiv medvirkning og økt mestringstillit.
- ærlighet, et møte med mennesker der en våger å si hva en ser, hører, opplever og tenker.
- tilførsel av ny kunnskap, hjelp til å finne nye perspektiv som igjen kan føre til nye handlingsmønstre.



R = ressursorientert  
L = løsningsorientert  
P = prosessorientert

Med 1, 2, 3 og 4 mener vi rekkefølgen vi jobber i. Familiens egne tanker, ideer og løsninger kommer i første rekke.

Sirkelen viser arbeidsfeltet, og at vi er avhengige av alle parter for at tiltaket skal lykkes.

## **Innhold**

1. Bakgrunn
2. Målsetting og målgruppe
3. Organisering og gjennomføring, samt trinnmodell
4. Forventa resultater og verdier

Vedlegg; 1. Ideologi og faglig plattform  
2. Modell, Næromsorg Sør sin grunnstamme



# UTVIKLINGSPROSESSEN I TRINN

Utviklingsprosessen som vi har utarbeida og satt ord på, er et resultat av de erfaringene vi har gjort oss i arbeidsutviklinga av å tilrettelegge et tilbud spesielt retta mot ungdommer og deres familier gjennom næromsorg.

De 6 trinnene er:

**1**

## **KONTAKT**

igangsetting av prosesser

**2**

## **MAKTKAMPEN**

en nødvendig ressurs på vei mot varig endring

**3**

## **TILPASSING**

kaoset forsvinner, familien framtrer

**4**

## **TILBAKEFALL**

foresattes kompetanse styrkes

**5**

## **VARIGE ENDRINGER**

stabilitet i forhold til individ og familie

**6**

## **TID FOR ETTERTANKE**

forsoning

Trinn	Arbeid i familien	Arbeid utenfor fam. - teamarbeidet	Metoder
<p><b>1. KONTAKT</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- <b>igangsetting av prosesser</b></li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- bli kjent</li> <li>- tillitsoppbygging</li> <li>- igangsetting av dagligdagse rutiner</li> <li>- faste treff, forutsigbare</li> <li>- bygge opp håp, realisme og nysgjerrighet hos familien</li> <li>- snakker om og snakker med</li> <li>- ”shopper” rundt i forhold til å finne et fristende kulturtilbud/aktivitet som kan passe for ungdommen</li> </ul> <p><u>Offentlig hjelpeapparat</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- kontrakt (bestilling og arbeidsavtale)</li> <li>- etablere kontakt med skolen (eventuelt arbeidsplass)</li> <li>- etablering av ansvarsgruppe</li> <li>- nært samarbeid med saksbehandler/ barnevernet</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- handlingsretta ift normaliseringsiltak</li> <li>- systematiserer teamsamarbeidet innhenting av info fra fam., nettverk, offentlige etater m.m.</li> <li>⇒ kartlegging ift barn og foresatte</li> <li>⇒ strategi ift tiltaksplan</li> <li>jobbing, formulering av målsetning og individuelle perspektiver</li> <li>⇒ faglig koordinering</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- dialog</li> <li>- involveringsstrategi for å skape trygghet/ tillit</li> <li>- samtale for å skape trygghet og motivering</li> <li>- løsningsfokusert tilnærming for å finne ressurser</li> <li>- empati – betrygge og bekrefte</li> <li>- igangsetting av ritualer/ rutiner, for å normalisere</li> <li>- relasjonsbygging</li> <li>- familiesamtaler</li> </ul>

<b>Trinn</b>	<b>Arbeid i familien</b>	<b>Arbeid utenfor fam. - teamarbeidet</b>	<b>Metoder</b>
<p><b>2. MAKTKAMPEN</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- en nødvendig ressurs på vei mot varig endring</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- gammelt mønster må snus</li> <li>- problematikken kommer i fokus</li> <li>- tett oppfølging av foreldrenes måte å handle på</li> <li>- står sammen med foresatte i grensene</li> <li>- intensiverer kontakten med ungdommen, viktig med allianser</li> <li>- tydeliggjøring av alle roller</li> </ul> <p><u>Offentlig</u></p> <p><u>hjelpeapparat</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- strategi med klar grenseoppgang, iverksette/lage beredskapsplan om nødvendig</li> <li>- ansvarsgruppemøte</li> <li>- nært samarbeid med saksbehandler/ barnevernet</li> <li>- nært samarbeid med skolen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- NOS fordeler roller</li> <li>- Målretta jobbing med ulike løsningsstrategier</li> <li>- synliggjøre valg og konsekvenser av handling</li> <li>- foreldrekurs i familier der det trengs, sårbarheter i fokus</li> <li>- iverksetting av ubrukte ressurser i fam./ nettverk</li> <li>- vaktordning innføres</li> <li>- evaluerer og systematiserer praktisk arbeid</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- dialog</li> <li>- bruker konflikt for å oppnå endring</li> <li>- realitetsorientering, ærlighet</li> <li>- samtale, roe ned</li> <li>- vedlikehold av ritualer</li> <li>- modell-læring ift foresatte</li> <li>- nettverksarbeid</li> <li>- veiledning og opplæring ift foresatte</li> <li>- relasjonsbygging</li> <li>- familiesamtaler</li> </ul>

Trinn	Arbeid i familien	Arbeid utenfor fam. - teamarbeidet	Metoder
<p><b>3. TILPASNING</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- <b>kaoset</b></li> <li><b>forsvinner,</b></li> <li><b>familien</b></li> <li><b>framtrer</b></li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- positiv utvikling, bevisst utvidelse ift positivt nettverk</li> <li>- synliggjøring, analyse av endring</li> <li>- bevisst vektlegging av fremdeles synlig problematikk</li> <li>- styrke foreldrene til å ta tilbakefallet</li> <li>- fokus på økt selvforståelse/ selvbilde</li> </ul> <p><u>Offentlig hjelpeapparat</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- får flest mulig til å formidle det positive de ser</li> <li>- ansvarsgruppemøte</li> <li>- nært samarbeid med saksbehandler/ barnevernet</li> <li>- nært samarbeid med skolen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- vedlikeholde og føre videre positive prosesser</li> <li>- nøye oppsikt med negativ utvikling</li> <li>- fokus på forebygging og måter å stoppe negativ atferd tidligst mulig på</li> <li>- gradvis ansvarsoverføring til ungdommen og foresatte</li> <li>- nettverksbasert jobbing</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- dialog</li> <li>- nettverksoppbygging</li> <li>- veileding, opplæring av foresatte – formidler</li> <li>- samtale om endringer i familien</li> <li>- samtaler på individuelt nivå ift ungdommen – handling, opplevelse og refleksjon</li> <li>- relasjonsbygging</li> <li>- familiesamtaler</li> </ul>

Trinn	Arbeid i familien	Arbeid utenfor fam. - teamarbeidet	Metoder
<p><b>4. TILBAKEFALL foreldrenes kompetanse styrkes</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- reaktivering av grenseoppgang</li> <li>- styrke foresatte til å stå i grenser</li> <li>- ungdommen har bedre forståelse av konsekvenser og valgmuligheter</li> <li>- fokus på økt selvforståelse/ selvbilde</li> </ul> <p><u>Offentlig</u> <u>hjelpemiddel</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- reaktiverer beredskapsplan</li> <li>- ansvarsgruppemøte</li> <li>- nært samarbeid med saksbehandler/ barnevernet</li> <li>- nært samarbeid med skolen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- intensiverer kontakt med ungdommen og foresatte</li> <li>- fokus på målsettinger og den gode perioden / positive utviklingen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- dialog</li> <li>- samtale, spesielt ift de nye strategiene og den positive endringen</li> <li>- bekreftelse på ungdommens ressurser og foresattes nye forståelse/ kompetanse</li> <li>- gi håp, optimisme</li> <li>- fokusering på ønske om forandringer</li> <li>- relasjonsbygging</li> <li>- familiesamtaler</li> </ul>	



Trinn	Arbeid i familien	Arbeid utenfor fam. - teamarbeidet	Metoder
<p><b>5. VARIGE ENDRINGER</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- stabilitet ift individ og familie</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- fra fight til relasjon</li> <li>- fra monolog til dialog</li> <li>- synliggjøring av foresatte og ungdommens økte trygghet i roller og relasjoner, sosial fungering</li> <li>- vedlikehold og framdrift → atferdsmønster er integrert i person og system</li> <li>- fokus på økt selvforståelse/ selvbilde</li> </ul> <p><u>Offentlig hjelpeapparat</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ansvarsgruppemøte</li> <li>- nært samarbeid med saksbehandler/ barnevernet</li> <li>- nært samarbeid med skolen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- videre refleksjon</li> <li>- hjelp til å opprettholde stabiliteten</li> <li>- overføring av ansvarsområder til foresatte og ungdommen</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- gjensidig dialog</li> <li>- løsningsfokuserete samtaler, systemisk og individuelt, med fokus på det som er endra</li> <li>- refleksjon rundt økt selvforståelse</li> <li>- familiesamtaler</li> </ul>

Trinn	Arbeid i familien	Arbeid utenfor fam. - teamarbeidet	Metoder
<p><b>6. TID FOR ETTERTANKE</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- forsoning</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- oppgjørets time ⇒ videre relasjonsoppbygging</li> <li>- hjelp til å snakke ut om det som har vært (alene og sammen)</li> <li>- normalisering av foreldre/ barn rollen</li> </ul> <p><u>Offentlig hjelpeapparat</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ansvarsgruppemøte</li> <li>- nært samarbeid med saksbehandler/ barnevernet</li> <li>- nært samarbeid med skolen</li> <li>- barnevernstenen avslutter saken</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- NOS trapper ned</li> <li>- fullstendig overføring av ansvar til familien</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- gjensidig dialog</li> <li>- samtaler om historie og prosess på individuell – og familienivå</li> <li>- sementering av ønska forandring</li> </ul>